

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Participacija građana/građanki u odlučivanju o javnim poslovima u jedinicama lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini: Participacija-studija

Pejanović, Mirko; Sadiković, Elmir

2022-12-20

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/items/6160f80e-afd6-4fee-87a9-587d22a1232a>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

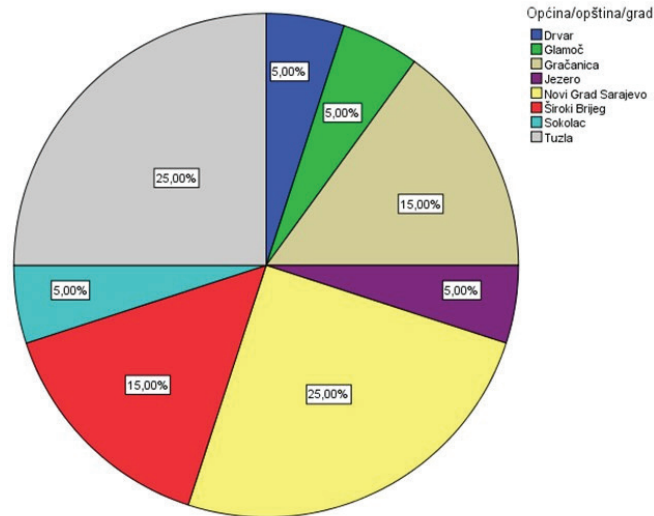
Empirijsko istraživanje: Participacija građana/građanki
u lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini

Opis istraživanja

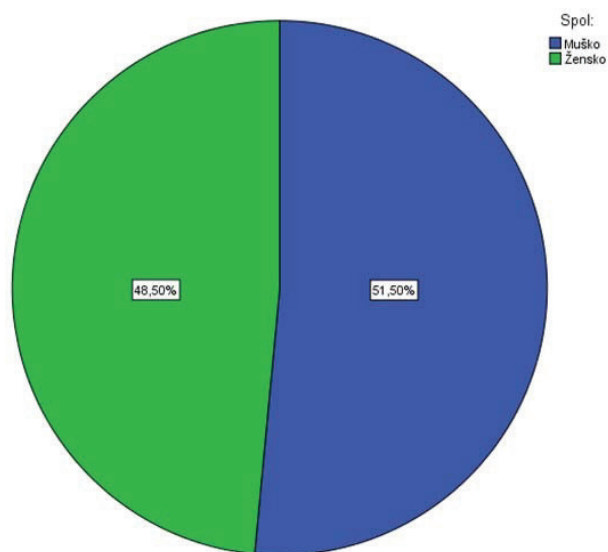
U okviru realizacije projekta je nakon teorijske elaboracije političke participacije u lokalnim zajednicama izvedeno empirijsko istraživanje sa ciljem spoznaje stvarnih dometa političke participacije građana/građanki u lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini. Istraživanje je provedeno u periodu oktobar – novembar 2021. godine neposrednim anketiranjem građana/građanki na prostoru osam opština i gradova Bosne i Hercegovine. Za uzorak su odabrani gradovi / opštine koji se bitno razlikuju u broju stanovnika i u stepenu socio-ekonomske razvijenosti. Anketni upitnik je sadržavao 25 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa.

Anketirano je ukupno 1000 ispitanika u gradovima / opštinama: Tuzla (250); Novi Grad Sarajevo (250); Široki Brijeg (150); Gračanica (150); Glamoč (50); Drvar (50); Jezero (50) i Sokolac (50).¹

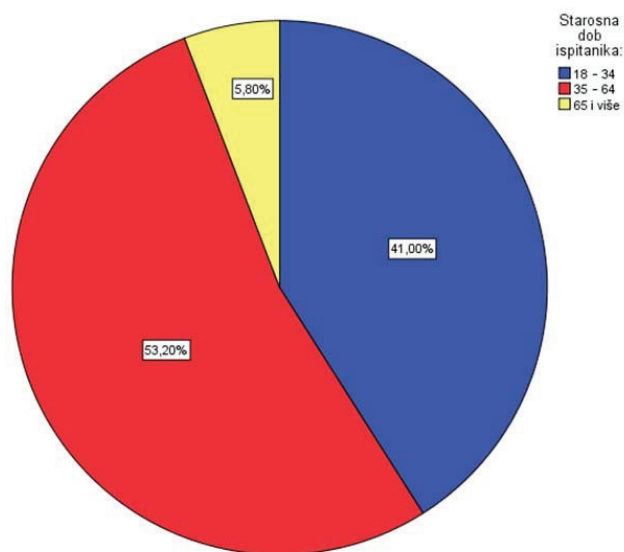

Struktura ispitanika prema: spolu, starosnoj dobi, stepenu obrazovanja, radnom statusu i članstvu u političkim strankama:

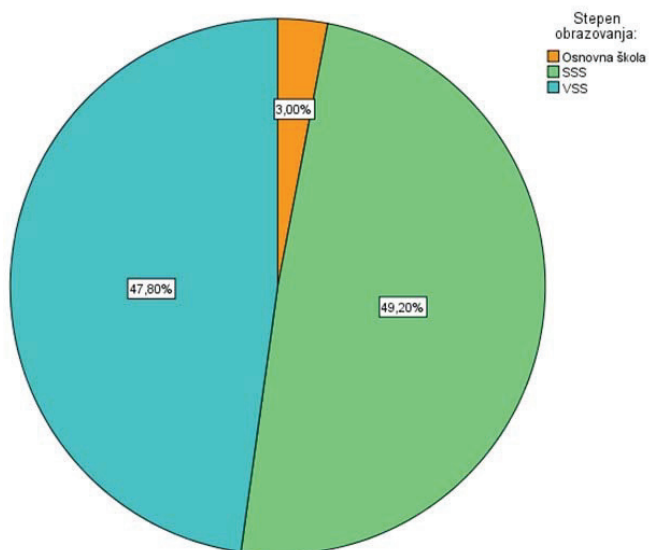
¹ Klasifikacija općina i gradova je određena prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja iz 2019. godine. Velike i razvijene: Tuzla i Novi Grad Sarajevo, srednje razvijene i srednje velike: Gračanica i Široki Brijeg; male i nerazvijene: Glamoč, Drvar, Jezero i Sokolac. Izvor: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2019. Sarajevo: Federalni zavod za programiranje razvoja.

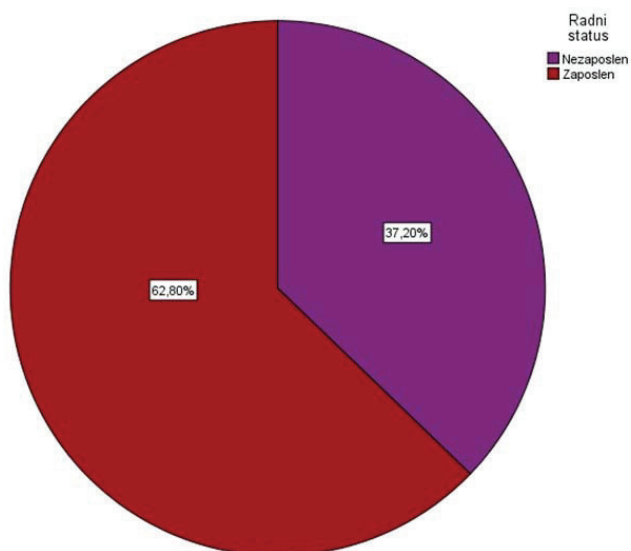
U strukturi ispitanika 51,50% su žene, a 48,50% muškarci.

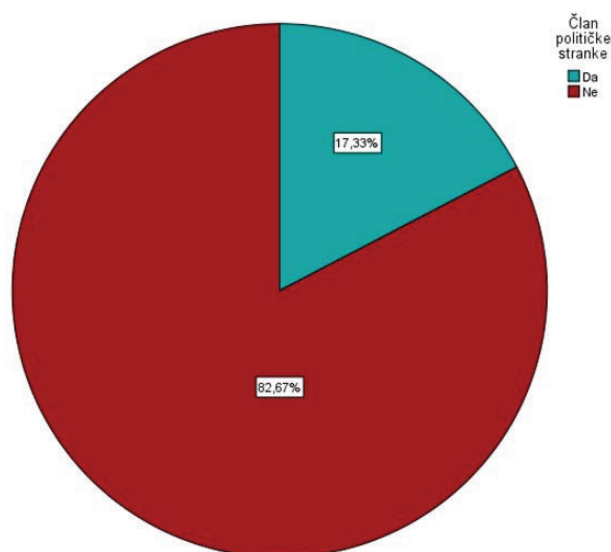
Prema starosnoj strukturi, najviše ispitanika (50,2%) su starosne dobi između 35 i 64 godina; 41% ispitanika je između 18 i 34 godina; a 5,8% ispitanika ima preko 65 godina.

Prema obrazovnoj strukturi približno jednak procenat ispitanika ima visoko obrazovanje (49,2%) i srednju stručnu spremu (47,8%). Samo osnovno obrazovanje ima 3% ispitanika.

Prema radnom statusu, 62,8% ispitanika je zaposleno, a 37,2% nezaposleno.

Većina ispitanika nije član niti jedne političke stranke (82,67%), a 17,33% ispitanika su članovi neke političke stranke.

Analiza i interpretacija rezultata istraživanja je izvedena kroz tri varijable:

- komunikacijska varijabla građanske participacije;
- institucionalno-iskustvena varijabla građanske participacije i
- rodna varijabla građanske participacije u lokalnim zajednicama.

Komunikacijska varijabla građanske participacije obuhvata pitanja kanala i izvora građanskog informiranja, zadovoljstvo građana/građanski komunikacijom sa lokalnim dužnostima i faktorima apstinencije iz građanske participacije. Institucionalno-iskustvena varijabla elaborira pitanja preferencije institucionalnih oblika građanske participacije, percepciju važnosti participacije, percepciju značaja političkih prava i sloboda, percepciju kredibilitnosti poziva na uključivanje u participativne procese, samopercepciju mogućnosti utjecaja na politiku, te faktore uključivanja u participativne događaje. Rodna varijabla građanske participacije odnosi se na pitanje opšteg (ne)zadovoljstva zastupljenošću žena u lokalnoj upravi.

Najil Kurtić

1. Komunikacijska varijabla građanske participacije u lokalnim zajednicama

1.1 Koncept informiranosti

Stanje građanske participacije u Bosni i Hercegovini značajnim dijelom je determinirano stupnjem informiranosti građana o lokalnim društvenim i političkim događajima i procesima. Pod informiranošću mislimo na blagovremeno raspolaganje dovoljnom količinom relevantnih i validnih informacija za kvalitetno uključivanje u procese rješavanja svakodnevnih profesionalnih, ličnih i problema zajednice i kvalificirano odlučivanje. Ovako konceptualizirana informiranost ima objektivnu i subjektivnu dimenziju.

Objektivnu dimenziju čini ukupni korpus informacija i znanja o određenom pitanju, odnosno problemu, kojima raspolažu pojedinci i komunikacijske zajednice, u momentu kada se o njemu otvara diskusija, odnosno proces odlučivanja. Ova dimenzija je mjerljiva, uglavnom testovima informiranosti i znanja, ali i različitim formama razgovora. Ovako shvaćena informiranost rezultat je funkcioniranja komunikacijskog podsistema lokalnih zajednica (ostvarivanja komunikacijskih uloga kako komunikatora tako i recipijenta, dostupnosti različitih kanala komuniciranja i maksimalnog iskorištavanja njihovih potencijala).

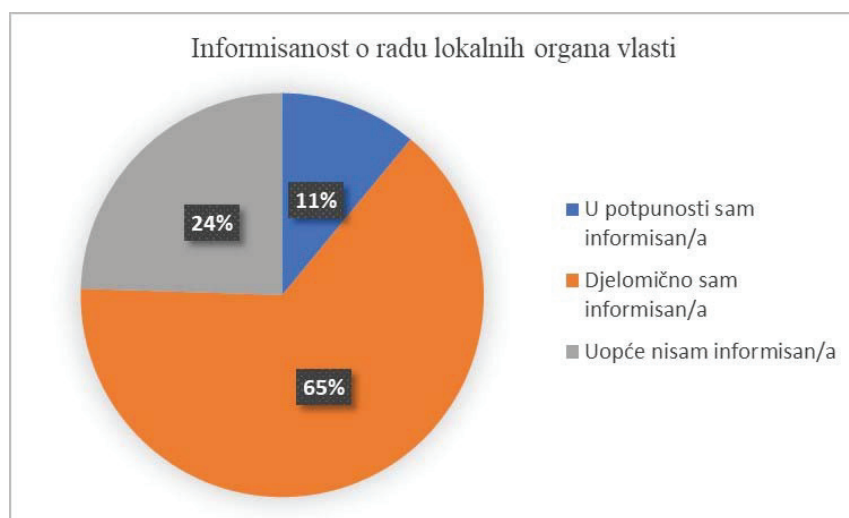
Subjektivnu dimenziju informiranosti čini subjektivno uvjerenje pojedinaca da raspolažu ili ne raspolažu dovoljnom količinom informacija koja ih kvalificira da se uključe u raspravu, odnosno proces odlučivanja o konkretnom pitanju. Subjektivna dimenzija informiranosti je uvijek u određenoj vezi sa objektivnom dimenzijom. Subjektivnu dimenziju informiranosti uglavnom mjerimo Likertovom peterostepenom skalom iskazivanja ocjene dobijene samoposmatranjem.² Utjecaj subjektivne dimenzije informiranosti na uključivanje građana u participativne procese veoma je kompleksan. Veza između subjektivne informiranosti i spremnosti na uključivanje u participativne procese ne mora biti linearna. Moguće je da osoba koja objektivno raspolaže solidnom količinom informacija o određenom pitanju ima i iskazuje rezerviran stav prema svojoj informiranosti i da to nepovoljno utječe na njeno uključivanje u raspravu i procese odlučivanja. Međutim, moguća je i obrnuta situacija, kada osoba precjenjuje svoj stupanj

² U našem istraživanju samoprocjenu informiranosti o radu organa lokalne uprave ispitanici su zasnivali na izboru između tri ponuđene mogućnosti (trostepena skala): potpuno sam informisan, potpuno sam neinformisan i djelimično sam informisan.

informiranosti i kvalificiranosti za učešće u raspravi i odlučivanju i bez ustezanja iznosi svoje mišljenje o svakom pitanju koje se pojavi na dnevnom redu javnog diskursa. U konačnici, subjektivni doživljaj informiranosti utječe na mjeru uključivanja, odnosno apstinencije iz participatornih procesa, ali i na kvalitet rasprave i donesenih odluka.

Subjektivni utisak (uvjerenje) da ne raspolažu s dovoljno informacija o aktualiziranim pitanjima inhibira građane od uključivanja u participativne događaje u lokalnim zajednicama.

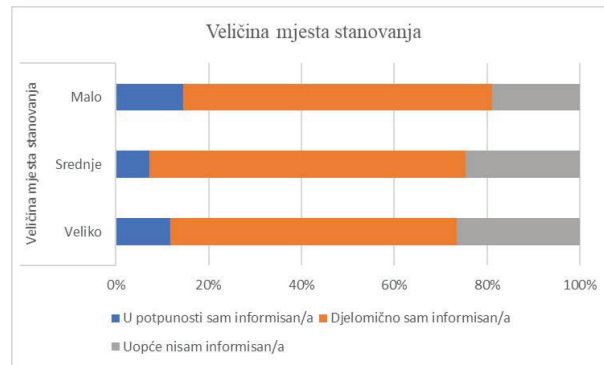
U našem istraživanju, na trostepenoj skali samoprocjene stupnja informiranosti, dominira sa 65% učešća grupa ispitanika koji smatraju da su djelomično informirani. Grupu koja se izjašnjava da uopće nisu informirani čini 24% ispitanika, a onih koji smatraju da su potpuno informirani svega je 11%.

Grafikon 1. Samoprocjena stupnja informiranosti o lokalnoj zajednici

Samoprocijenjeni stupanj informiranosti u pojedinim lokalnim zajednicama obuhvaćenim uzorkom istraživanja različit je. Da se radi o statistički značajnim razlikama pokazuje nalaz *hi kvadrat* testa ukrštanja varijabli *mjesto stanovanja* i *stupanj informiranosti*. Vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* je 0,000, što je manje od 0,05.

Na stupanj informiranosti u pojedinim (istraživanim) lokalnim zajednicama utječe više faktora, koji se uglavnom tiču veličine i složenosti lokalne zajednice, odnosa lokalnih organa vlasti prema građanskoj participaciji u upravljanju lokalnom zajednicom i stanjem informacijsko-komunikacijskog podsustava lokalne zajednice.

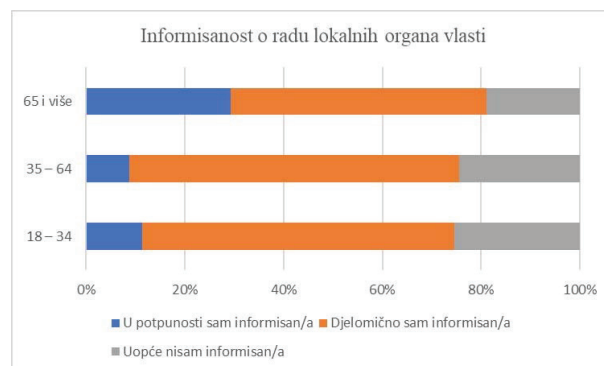

Grafikon 2. Samoprocjena stupnja informiranosti o lokalnoj zajednici / veličina lokalne zajednice

Iz grafikona 2. vidljivo je da je procijenjeni stupanj informiranosti veći u malim nego u srednjim i velikim lokalnim zajednicama. U malim lokalnim zajednicama veći je broj potpuno informiranih, a manji broj potpuno neinformiranih ispitanika nego u srednjim i velikim.

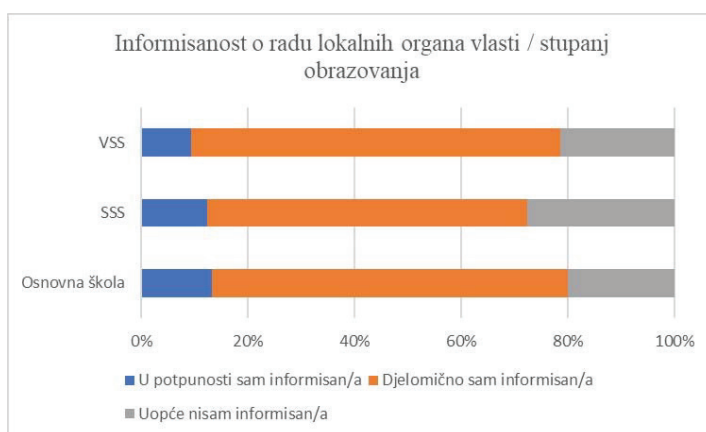
Statistički značajne razlike u samopercepciji stupnja informiranosti o lokalnoj zajednici postoje između starosno definisanih skupina ispitanika. Ovdje imamo vrijednost hi kvadrat testa *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,001. To je manje od 0,05

Na grafikonu 3. vidimo prirodu tih razlika. Ona se prvenstveno sastoji u činjenici da s povećanjem godina starosti opada učešće ispitanika koji procjenjuju da uopće nisu informirani. U grupi ispitanika sa 65 godina i više izrazito je veće učešće onih koji smatraju da su potpuno informirani nego u druge dvije grupe. Postoji izvjesna razlika, u korist grupe koju čine ispitanici između 18 i 34 godine starosti, kod izjašnjavanja o potpunoj informiranosti.

Grafikon 3. Samoprocjena stupnja informiranosti o lokalnoj zajednici po starosnom obilježju

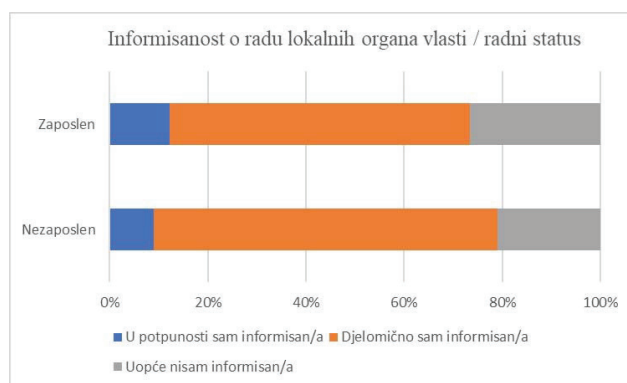
Stupanj obrazovanja u određenoj mjeri utječe na samopercepciju informiranosti o radu lokalnih organa vlasti. Vrijednost hi kvadrat testa *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,006. To je manje od 0,05. Možemo zaključiti da su varijable samopercepcije informiranosti o radu lokalnih organa vlasti i stupanja obrazovanja međusobno povezane. Grafikon 4. otkriva veoma interesantnu relaciju; učešće ispitanika koji smatraju da su potpuno informirani raste sa opadanjem stupnja obrazovanja. Po našem mišljenju to više govori o strogošti i kompleksnosti kriterija samoprocjene (koncepta informiranosti) ispitanika sa najvišim stupnjem obrazovanja, nego o stvarnom stanju informiranosti. To je vidljivo i kod izjašnjavanja ispitanika sa osnovnom školom za koje je karakteristično da se u najvećoj mjeri izjašnjavaju da su potpuno informirani, a u najmanjoj mjeri da nisu uopće informirani.

Grafikon 4. Samoprocjena stupnja informiranosti o lokalnoj zajednici po obrazovnom obilježju

Radni status nije u statistički značajnoj relaciji sa samoprocjenom stupnja informiranosti građana o radu lokalnih organa vlasti. Vrijednost hi kvadrat testa *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,035 je znatno veća od 0,05.

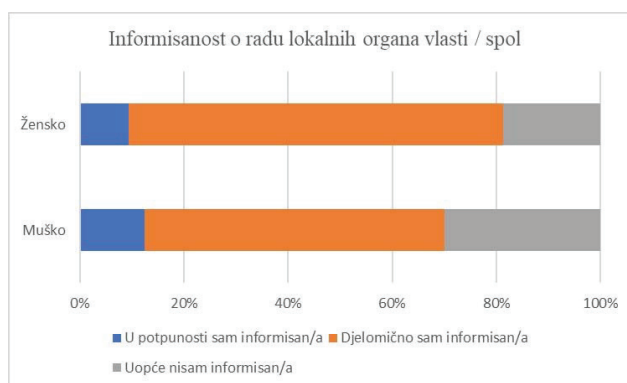
Na grafikonu 5. uočljive su neke razlike između grupe zaposlenih i nezaposlenih ispitanika. U grupi zaposlenih je veće učešće ispitanika koji ocjenjuju da su u potpunosti informirani, kao i da uopće nisu informirani. U grupi nezaposlenih je veće učešće, nego u grupi zaposlenih, ispitanika koji smatraju da su djelimično informirani. Smatramo da bi se pri mjerenju povezanosti ove dvije varijable dobili precizniji rezultati da je uvedena i kategorija penzioneri.

Grafikon 5. Samoprocjena stupnja informiranosti o lokalnoj zajednici / radni status

Statistički je značajna razlika u samopercepciji stupnja informiranosti o radu organa lokalne vlasti između ispitanika muškog i ženskog spola. To potvrđuje vrijednost *hi kvadrat* testa *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

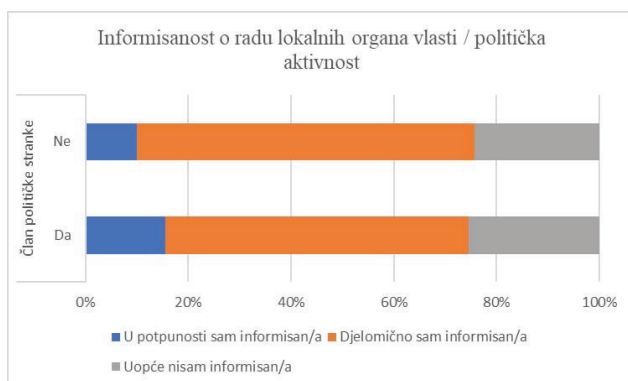
Generalno se ispitanice smatraju bolje informiranim u odnosu na ispitanike, mada u manjoj mjeri učestvuju u grupi potpuno informiranih, jer istovremeno u mnogo manjoj mjeri učestvuju u grupi ispitanika koji smatraju da uopće nisu informirani. To je vidljivo na grafikonu 6.

Grafikon 6. Samoprocjena stupnja informiranosti o lokalnoj zajednici / spol

Aktivnost u političkoj stranci nije u statistički relevantnoj vezi sa samoprocijenjenim stupnjem informiranosti o radu organa lokalne uprave. Vrijednost *hi kvadrat* testa *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,076, što je značajno više o graničnih 0,05. Međutim, na grafikonu 7. uočavaju se neke razlike. Tako vidimo da su članovi političkih stranaka skloniji svoju informiranost ocjenjivati kao “u potpunosti sam informiran”, ali i “uopće nisam informiran”,

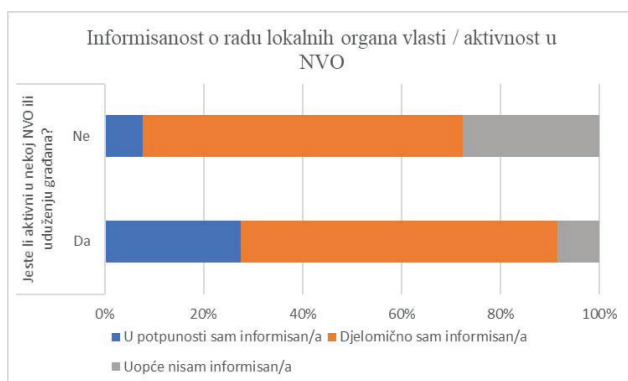
a ispitanici koji se izjašnjavaju da nisu članovi političkih stranaka u većoj mjeri se smatraju da su “djelimično informirani”.

Grafikon 7. Samoprocjena stupnja informiranosti o lokalnoj zajednici / članstvo u PS

Aktivnost u nevladinim organizacijama je relevantan faktor samopercepcije informiranosti građana o radu organa lokalne uprave. To potvrđuje vrijednost *hi kvadrat* testa *Asymp. Sig. (2-sided) = 0,000*, što je manje od 0,05.

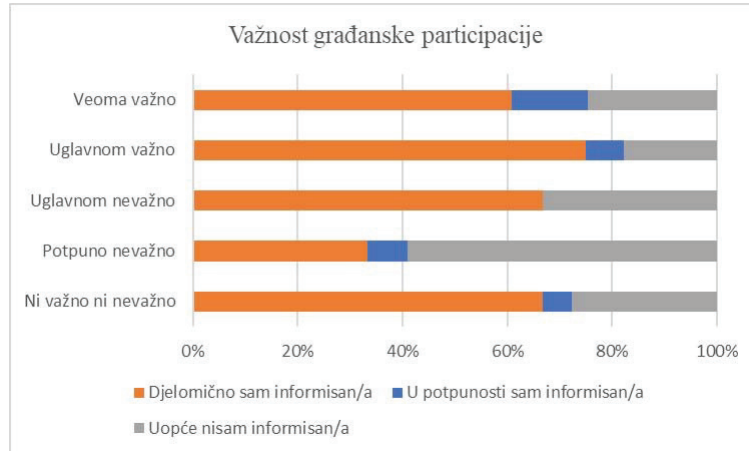
Na grafikonu 8. vidimo da se ispitanici koji se izjašnjavaju da su aktivni u nevladinom sektoru u mnogo većoj mjeri (tri puta) smatraju potpuno informiranim, a u isto toliko manjoj mjeri uopće neinformiranim.

Grafikon 8. Samoprocjena stupnja informiranosti o lokalnoj zajednici / aktivnost u NVO

Statistički značajno su povezani samopercepcija informiranosti o radu lokalnih organa vlasti i percepcija važnosti participacije građana u javnim poslovima lokalne uprave. To potvrđuje vrijednost *hi kvadrat* testa *Asymp. Sig. (2-sided) = 0,000*, što je manje od 0,05.

Na grafikonu 9. vidi se da viši stupanj pridavanja značaja važnosti uključivanja građana u procese građanske participacije ide skupa sa višim stupnjem samoprocijenjene informiranosti.

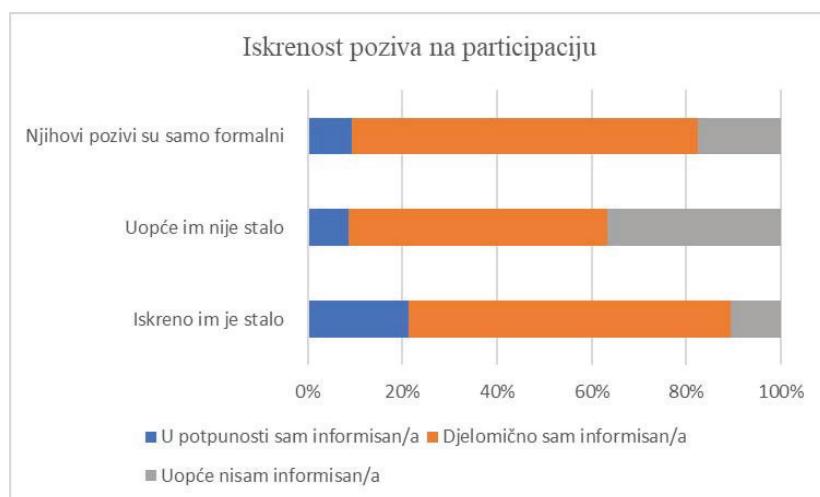
Grafikon 9. Samoprocjena stupnja informiranosti o lokalnoj zajednici / važnost participacije

Među građanima postoji generalno nepovjerenje u iskrenost poziva vlasti na uključivanje građana u različite oblike kreiranja politika i odluka na lokalnom nivou. Na grafikonu 10. vidi se da svega 10% ispitanika vjeruje u iskrenost tih poziva i u iskrenu posvećenost obnašatelja lokalne vlasti načelima lokalne demokratije. Najveći dio njih u tim pozivima vidi samo ispunjavanje formalnih normativnih obaveza, a 41% smatra da postoji otpor prema građanskoj participaciji i nepovjerenje u kompetentnost građana.

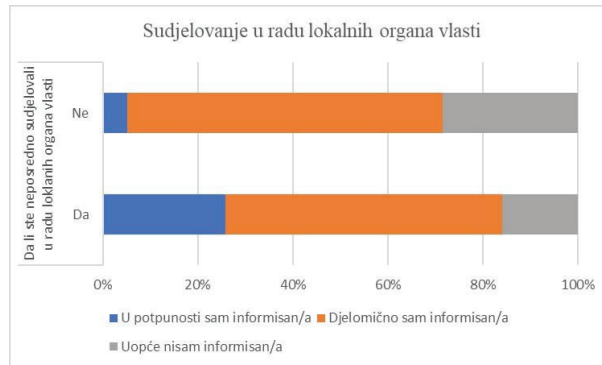
Grafikon 10. Percepcija iskrenosti organa lokalne uprave kada pozivaju građane na participiranje u odlučivanju

Između percepcije iskrenosti poziva organa lokalne uprave na građansku participaciju i samoprocijenjenog stupnja informiranosti o radu organa lokalne vlasti postoji statistički relevantna relacija. To potvrđuje vrijednost *hi kvadrat* testa *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05. Na grafikonu 11. vidljivo je da je pozitivna percepcija iskrenosti praćena višim stupnjem informiranosti. U grupi ispitanika koji pozive na uključivanje građana percipiraju iskrenim, višestruko je veće učešće onih koji svoju informiranost o radu organa lokalne uprave percipiraju kao potpunu, odnosno višestruko je manje onih koji se doživljavaju kao potpuno neinformirani nego u druge dvije grupe.

Grafikon 11. Percepcija iskrenosti poziva na participiranje / stupanj informiranosti

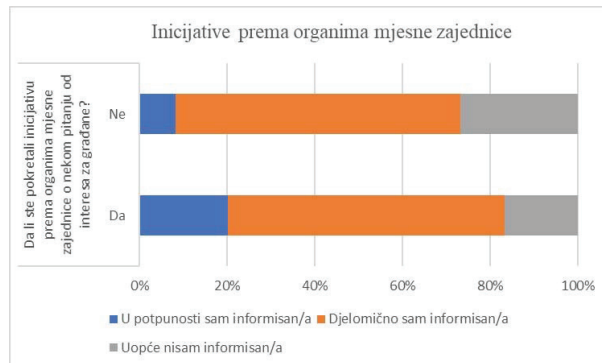
Sudjelovanje u radu lokalnih organa vlasti i samopercepcija informiranosti o radu lokalnih organa vlasti u statistički su značajnoj relaciji. To potvrđuje vrijednost *hi kvadrat* testa *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05. Na grafikonu 12. vidljivo je da je u grupi ispitanika koji su već sudjelovali u radu lokalnih organa vlasti četverostruko veće učešće ispitanika koji se smatraju da su u potpunosti informisani, odnosno dvostruko manje učešće ispitanika koji izjavljuju da nisu uopće informisani, nego u grupi koja nema iskustvo participacije.

Grafikon 12. Sudjelovanje u radu lokalnih organa vlasti / informiranost

Povezanost građanskog aktivizma i stupnja informiranosti potvrđena je i pri ukrštanju varijabli *pokretanje inicijativa prema organima mjesnih zajednica* i *samopercepcija stupnja informiranosti*. Utvrđena je vrijednost *hi kvadrat* testa *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

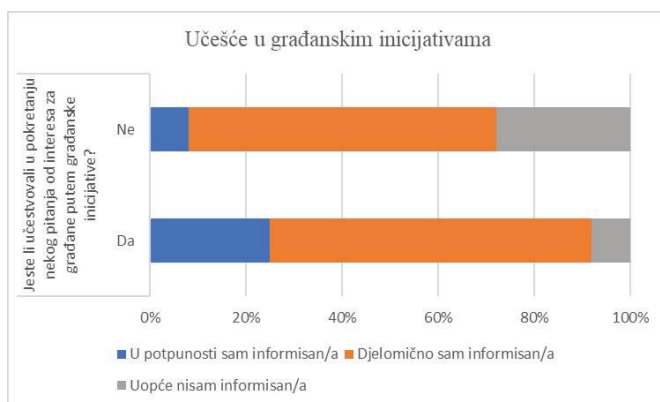
Na grafikonu 13. vidljivo je da u grupi ispitanika koji su pokretali inicijative prema organima mjesne zajednice u značajno većoj mjeri učestvuju ispitanici koji smatraju da su u potpunosti informisani, odnosno dvostruko manje ispitanici koji izjavljuju da nisu uopće informisani, nego u grupi koja nije pokretala takve inicijative.

Grafikon 13. Inicijative prema organima mjesne zajednice / stupanj informiranosti

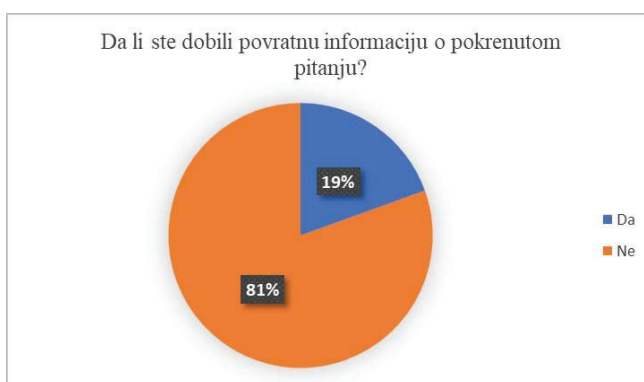
Skoro istovjetno stanje imamo i u slučaju ukrštanja varijabli *učešće u pokretanju građanskih inicijativa* i *samopercepcija stupnja informiranosti o aktivnostima lokalnih organa vlasti*. Postojanje statistički značajne povezanosti ove dvije varijable potvrđuje rezultat *hi kvadrat* testa, odnosno vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

Na grafikonu 14. vidljivo je da u grupi ispitanika koji su učestvovali u građanskim inicijativama skoro u trostruko većoj mjeri učestvuju ispitanici koji smatraju da su u potpunosti informisani, odnosno dvostruko manje ispitanici koji izjavljuju da nisu uopće informisani, nego u grupi koja nije učestvovala.

Grafikon 14. Učešće u građanskim inicijativama / stupanj informiranosti

U svega 19% slučajeva ispitanici koji su učestvovali u pokretanju građanske inicijative dobili su povratnu informaciju od nadležnog organa.

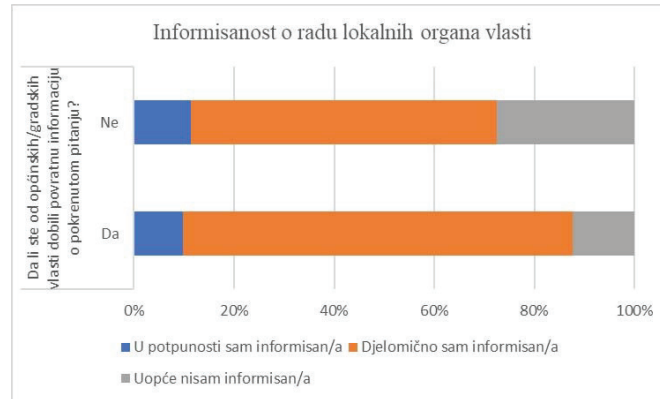

Grafikon 15. Povratna informacija o građanskoj inicijativi

*Hi kvadrat test ukrštanja varijabli dobijanje povratne informacije i samopercipirani stupanj informiranosti ukazuje na postojanje njihove statistički značajne povezanosti. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.*

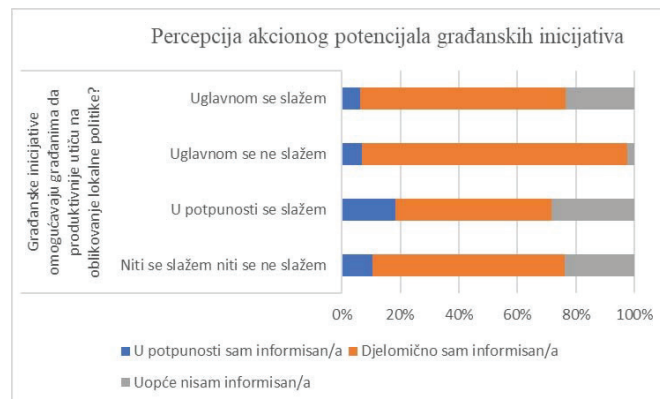
Grafikon 16. pokazuje da se razlike ogledaju u višestruko većem učešću ispitanika koji smatraju da nisu uopće informirani u poduzorku koji čine

ispitanici koji nisu dobili povratnu informaciju u odnosu na skupinu koji jesu.

Grafikon 16. Povratna informacija o građanskoj inicijativi / stupanj informiranosti

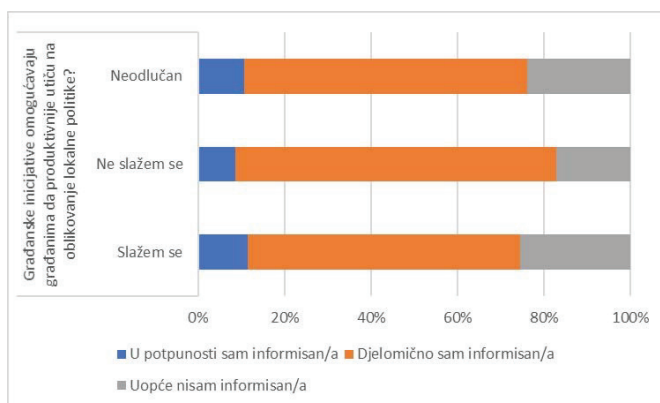
Samopercipirani nivo informiranosti o radu organa lokalne uprave u statistički je relevantnoj vezi sa percepcijom akcionog potencijala građanskih inicijativa kao formi građanske participacije. To potvrđuje vrijednost *hi kvadrat* testa *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05. Na grafikonu 17. vidljivo je da uz potpunu informiranost ide viši stupanj podrške ocjeni o akcionom potencijalu građanskih inicijativa.

Grafikon 17. Percepcija akcionog potencijala građanskih inicijativa / informiranost

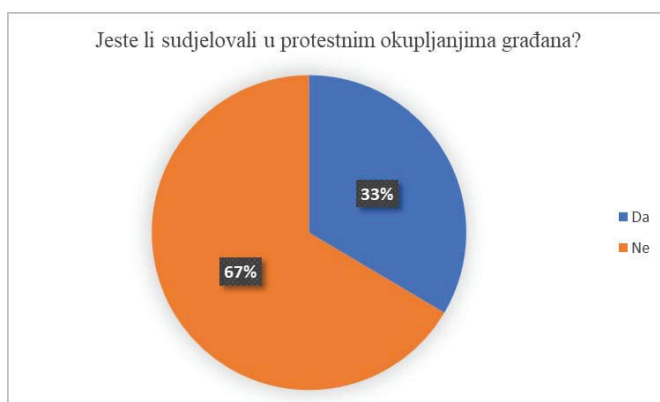
Na grafikonu 18. ocjene su polarizirane između tri mogućnosti izjašnjavanja (slažem se, ne slažem se i ne mogu se odlučiti). Vidljivo je povećano učešće ispitanika koji se smatraju potpuno informiranim u poduzorcima koji čine ispitanici koji se slažu sa stavom da građanske inicijative omogućavaju građanima ostvarivanje produktivnijeg utjecaja na oblikovanje lokalne

politike, odnosno ispitanici koji se ne mogu odlučiti između dvije krajnje ocjene. Međutim, ovaj nam metodološki poduhvat otkriva i da su ispitanici koji se doživljavaju kao potpuno neinformirani veoma skloni percepciji o velikom akcionom potencijalu građanskih inicijativa. To će se dodatno potvrditi i pri iskazivanju preferencija prema pojedinim oblicima građanske participacije.

Grafikon 18. Polarizirane percepcije akcionog potencijala građanskih inicijativa / informiranost

Jedna trećina ispitanika izjavljuje da su sudjelovali u protestnim okupljanjima građana u povodu nekog lokalnog problema.

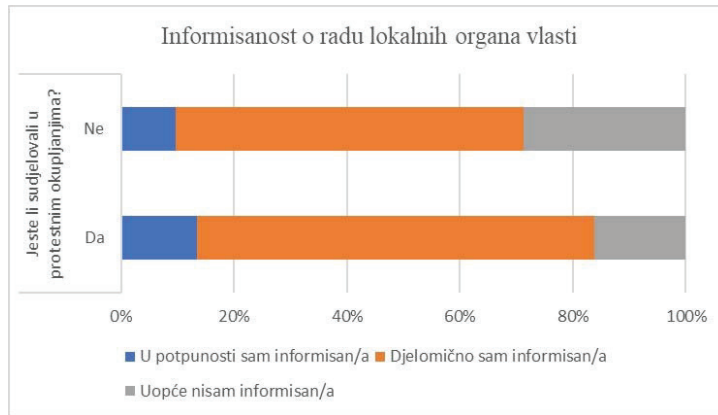

Grafikon 19. Sudjelovanje u protestnim okupljanjima građana u povodu lokalnog problema

Postoji statistički relevantna razlika u samoprocijenjenom stupnju informiranosti unutar poduzoraka koju sačinjavaju ispitanici koji su sudjelovali u protestnim okupljanjima i koji nisu. To potvrđuje nalaz *hi*

kvadrat testa. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

Grafikon 20. pokazuje prirodu te relacije. U poduzorku ispitanika koji su sudjelovali u protestnim okupljanjima povećano je učešće ispitanika koji su u potpunosti informirani, odnosno smanjeno učešće ispitanika koji uopće nisu informirani u odnosu na poduzorak ispitanika koji nisu sudjelovali.

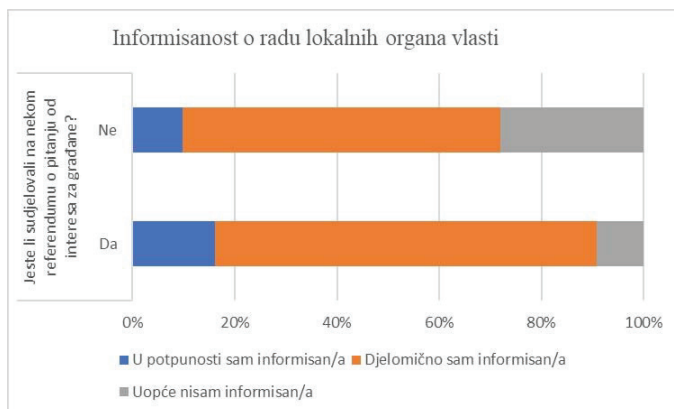
Grafikon 20. Sudjelovanje u protestnim okupljanjima građana u povodu lokalnog problema / stupanj informiranosti

Referendum je relativno rijedak oblik uključivanja građana u političko odlučivanje u Bosni i Hercegovini. Primjenjuje se u precizno određenim slučajevima, a najčešće pri opozivu načelnika, odnosno gradonačelnika. To objašnjava relativno malo učešće (18%) ispitanika u ukupnom uzorku, koji su se izjasnili da su učestvovali na referendumu.

Grafikon 21. Učestvovanje na referendumu o pitanjima od lokalnog značaja

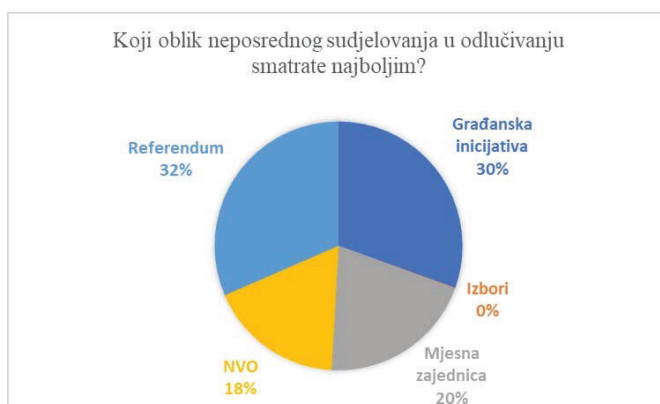
*Hi kvadrat test ukrštanja varijabli učestvovanje na referendumu o pitanjima od lokalnog značaja i samoprocijenjeni stupanj informiranosti pokazuje da među njima postoji statistički značajna povezanost. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.*

Grafikon 22. Učestvovanje na referendumu o pitanjima od lokalnog značaja / stupanj informiranosti

Na grafikonu 22. vidimo da je u poduzorku ispitanika koji su sudjelovali na nekom referendumu o lokalnom pitanju povećano učešće ispitanika koji su u potpunosti informirani, odnosno smanjeno učešće ispitanika koji uopće nisu informirani u odnosu na poduzorak ispitanika koji nisu sudjelovali.

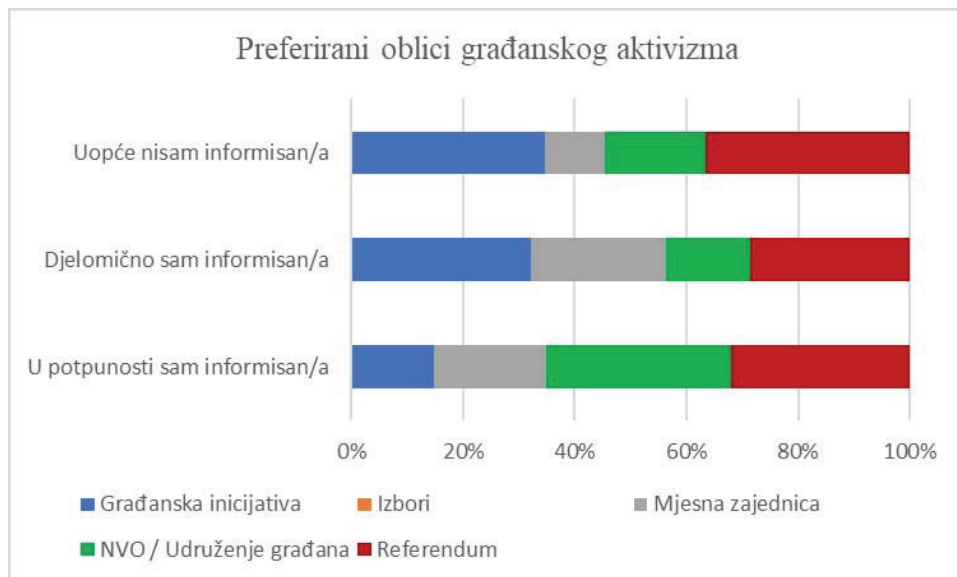
Referendum (32%) i građanske inicijative (30%) imaju najveći broj pristalica među ispitanicima. Slijede aktivnost u mjesnoj zajednici (20%) i aktivnost u nevladinim organizacijama (18%). Uočljivo je da ispitanici izbore ne percipiraju kao oblik građanskog aktivizma.

Grafikon 23. Preferencije oblika građanskog aktivizma

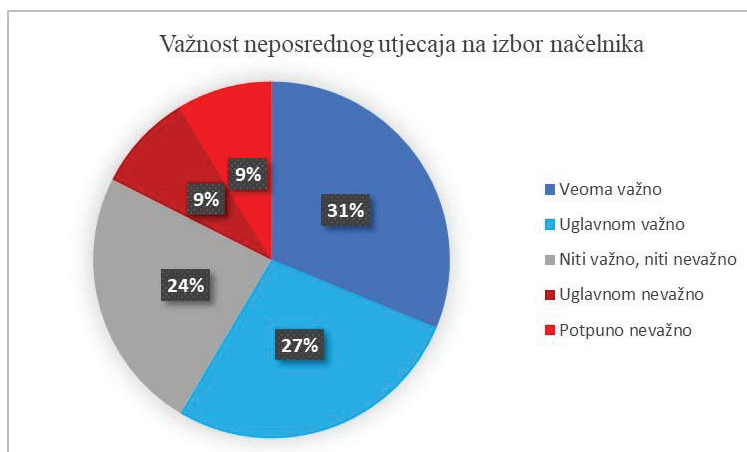
Između preferiranih oblika građanskog aktivizma i samoprocijenjenog stupnja informiranosti postoji statistički relevantna povezanost. To potvrđuje *hi kvadrat* test. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

Na grafikonu 24. vidljivo je da ispitanici koji svoju informiranost procjenjuju kao potpunu imaju dosta ujednačen (izbalansiran) odnos prema svim oblicima građanske participacije, dok su ispitanici koji svoju informiranost procjenjuju kao djelimičnu, odnosno da uopće nisu informirani, imaju preferencije prema jednim, odnosno drugim oblicima.

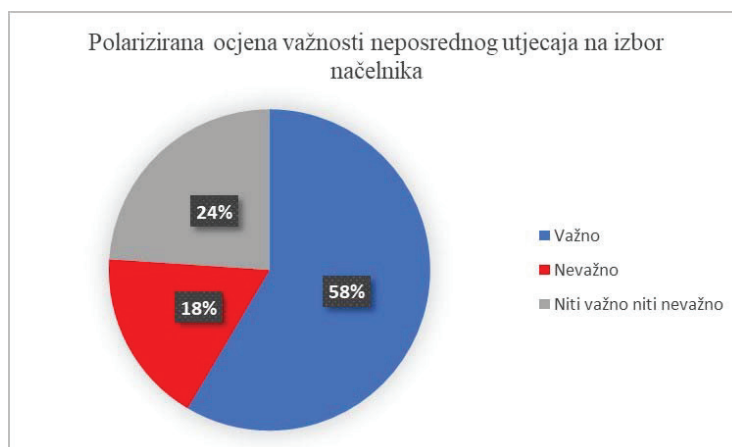
Grafikon 24. Preferencije oblika građanskog aktivizma / stupanj informiranosti

Mada ispitanici (građani) izbore ne percipiraju kao oblik građanske participacije, važnim ocjenjuju mogućnost neposrednog utjecaja građana na izbor načelnika, odnosno gradonačelnika. Na grafikonu 25. vidljivo je da 31% ispitanika mogućnost utjecaja građana na izbor načelnika ocjenjuje veoma važnom, a 27% uglavnom važnom. Da je ta mogućnost potpuno nevažna smatra 9%, a uglavnom nevažna 9% ispitanika. Uz ocjenu “niti važno, niti nevažno” pristaje 24% ispitanika.

Grafikon 25. Ocjena važnosti neposrednog utjecaja na izbor (grado)načelnika

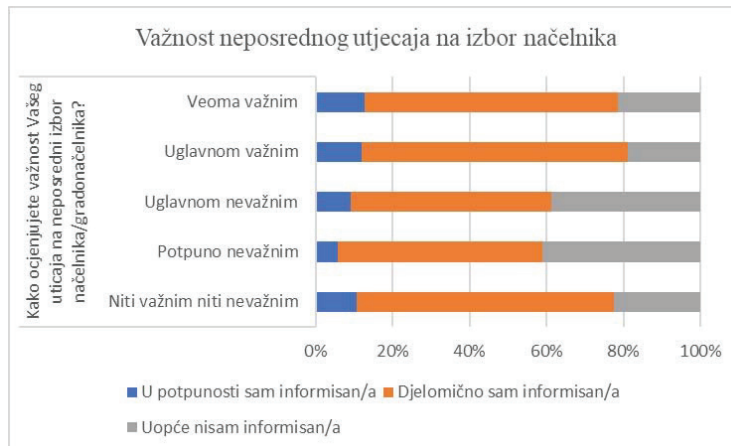
Kada se izvrši polarizacija ovih ocjena (svođenje na trostepenu skalu: važno, nevažno i neodlučno), dobije se jasnija predstava, prezentirana na grafikonu 26.

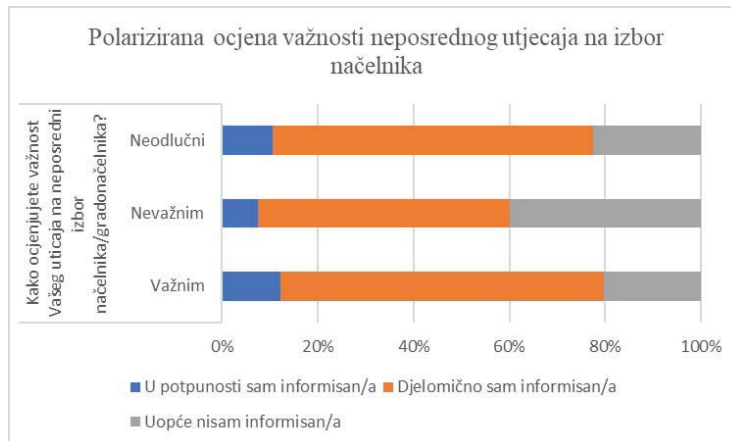
Grafikon 26. Polarizirana ocjena važnosti neposrednog utjecaja na izbor (grado)načelnika

Postoji statistički značajna povezanost između *ocjena važnosti neposrednog utjecaja građana na izbor (grado)načelnika* i *samopercipiranog stupnja informiranosti o radu organa lokalne uprave*. Hi kvadrat test ove dvije varijable rezultira sa *Asymp. Sig. (2-sided) = 0,000*, što je manje od 0,05.

Na grafikonima 27. i 28. vidljivo je da viši stupanj potpune informiranosti, odnosno niži stupanj potpune neinformiranosti prati pridavanje većeg značaja mogućnosti neposrednog utjecaja građana na izbor (grado)načelnika.

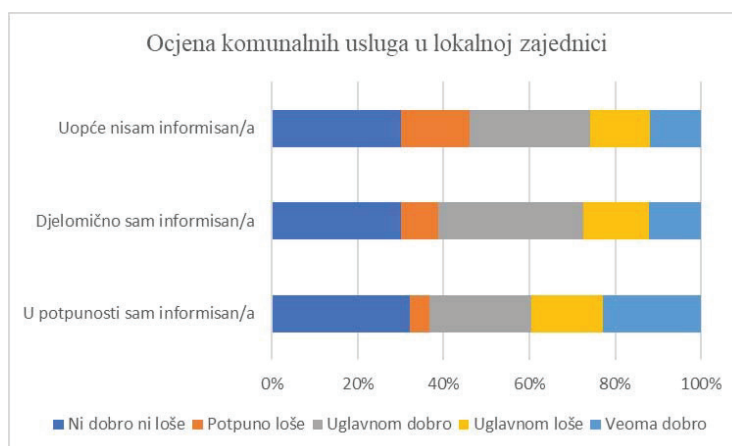

Grafikon 27. Ocjena važnosti neposrednog utjecaja na izbor (grado)načelnika / informiranost

Grafikon 28. Polarizirana ocjena važnosti neposrednog utjecaja na izbor (grado)načelnika / informiranost

Stupanj procijenjene informiranosti utječe na zadovoljstvo (ocjenu) građana komunalnim uslugama u njihovim lokalnim zajednicama. *Hi kvadrat* test ukrštanja varijabli *ocjena komunalnih usluga* i *samoprocijenjeni stupanj informiranosti* pokazuje da postoji statistički značajna povezanost između njih. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided) = 0,000*, što je manje od 0,05.

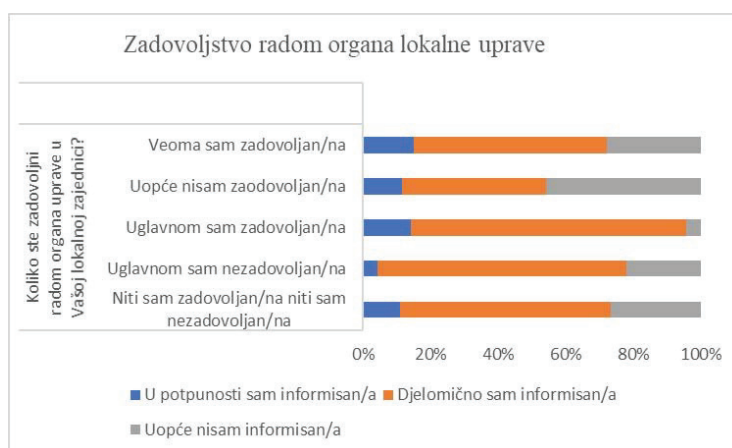

Grafikon 29. Zadovoljstvo građana komunalnim uslugama u njihovim lokalnim zajednicama

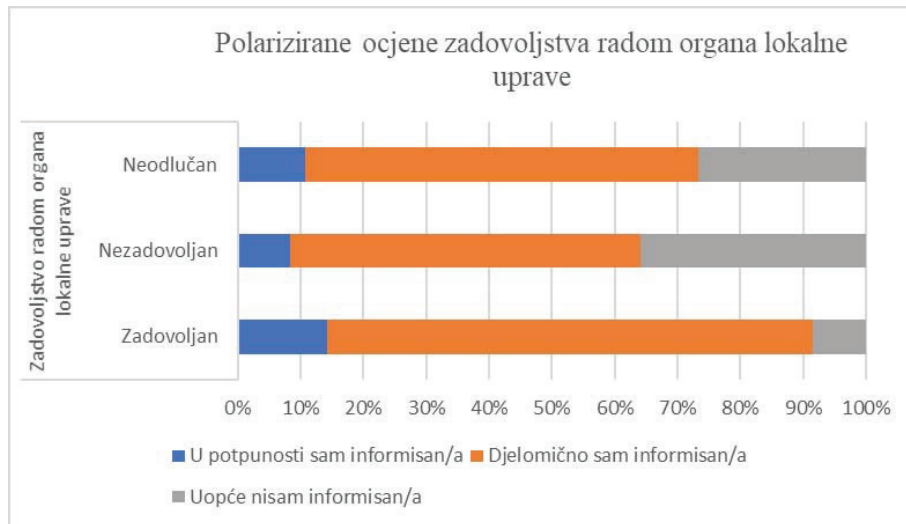
Na grafikonu 29. vidljivo je da ispitanici koji se smatraju u potpunosti informiranim daju povoljnije ocjene komunalnim uslugama u svojoj lokalnoj zajednici nego ispitanici koji su djelimično, odnosno loše informirani.

Zadovoljstvo radom organa lokalne uprave i samopercipirani nivo informiranosti o radu organa lokalne samouprave u statistički su relevantnoj relaciji. To potvrđuje *hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided) = 0,000*, što je manje od 0,05.

Grafikoni 30. i 31. pokazuju da uz viši stupanj zadovoljstva ide viši stupanj informiranosti, odnosno manji stupanj neinformiranosti građana o radu organa lokalne uprave.

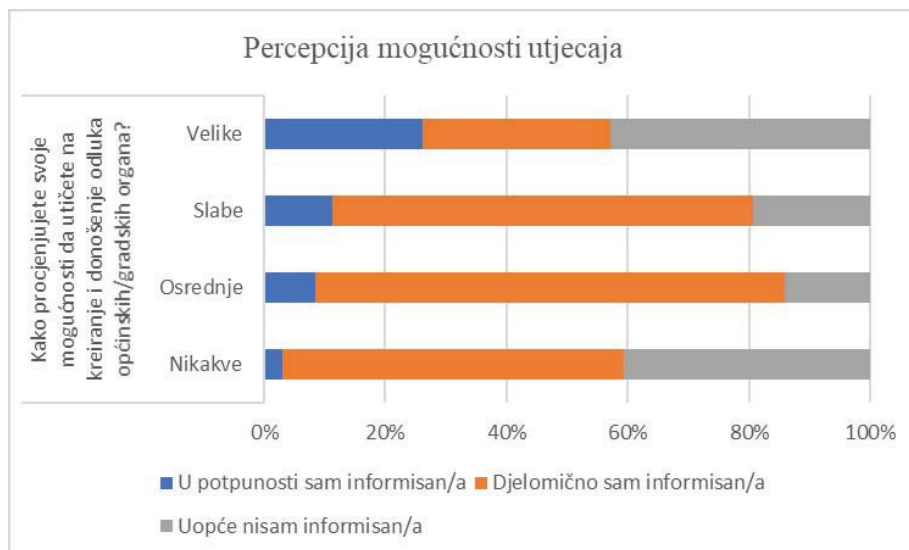
Grafikon 30. Zadovoljstvo građana radom organa lokalne uprave / informiranost

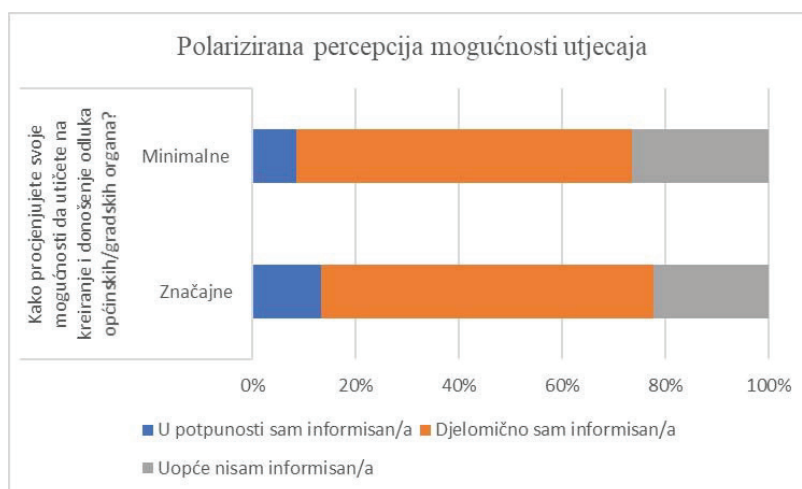
Grafikon 31. Polarizirane ocjene zadovoljstva građana radom organa lokalne uprave / informiranost

Statistički je relevantna povezanost *percepcije mogućnosti utjecaja građana na odluke lokalne uprave* i *samopercipirane informiranosti*. To potvrđuje *hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

Na grafikonima 32. i 33. vidi se da višu ocjenu mogućnosti utjecaja prate viši nivo procijenjene informiranosti, odnosno niži nivo potpune neinformiranosti.

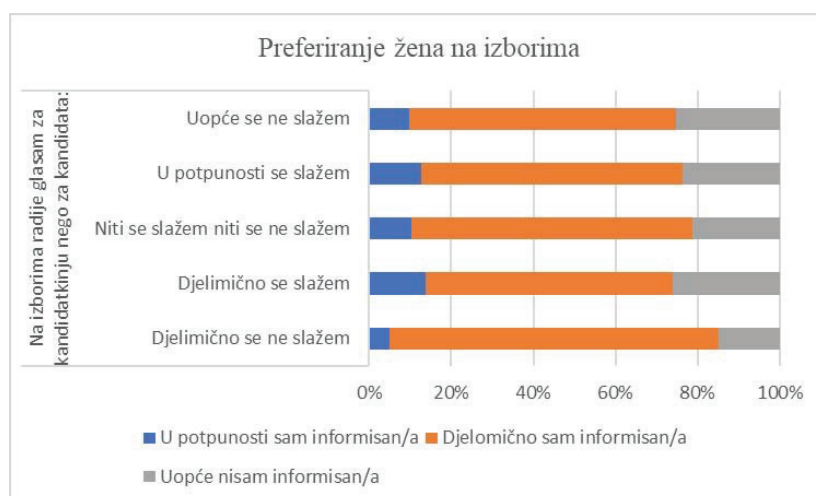
Grafikon 32. Percepcija mogućnosti utjecaja / informiranost

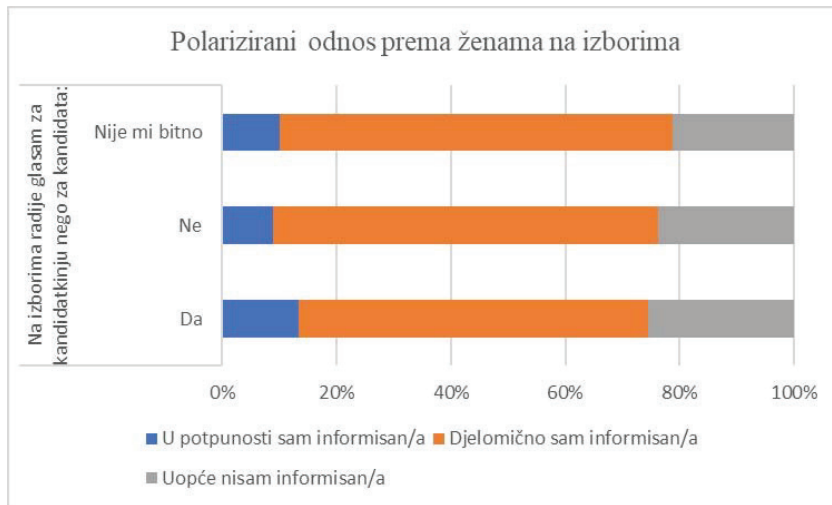
Grafikon 33. Polarizirana percepcija mogućnosti utjecaja / informiranost

Informiranost građana je u statistički značajnoj vezi sa odnosom prema učešću žena u političkim procesima. *Hi kvadrat* ukrštanja varijabli *samoprocjene informiranosti o radu organa lokalne uprave i sklonosti ka pozitivnoj diskriminaciji žena na izborima* rezultira vrijednošću za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

Na grafikonima 34. i 35. vidljivo je da je preferiranje ženskih kandidata na izborima praćeno višim stupnjem informiranosti, odnosno da je u poduzorku ispitanika koji spol kandidata ne uzimaju kao bitan faktor izbornog opredjeljivanja najmanja zastupljenost onih koji se smatraju neinformiranim.

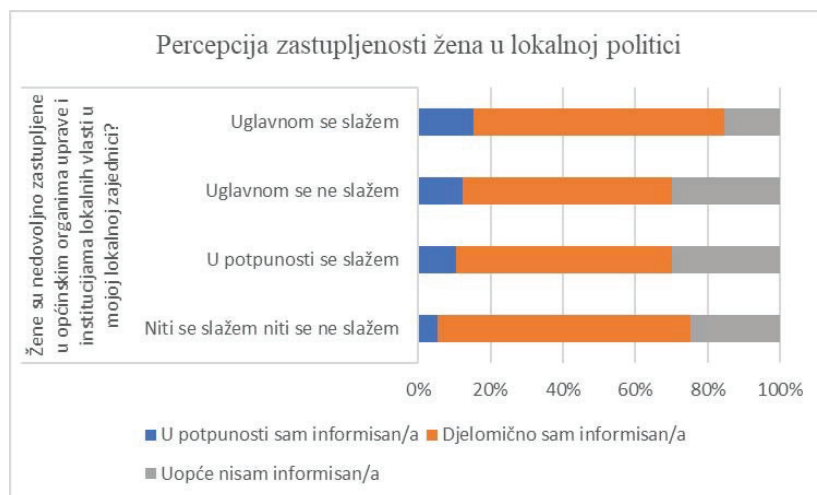
Grafikon 34. Preferiranje žena na izborima / informiranost

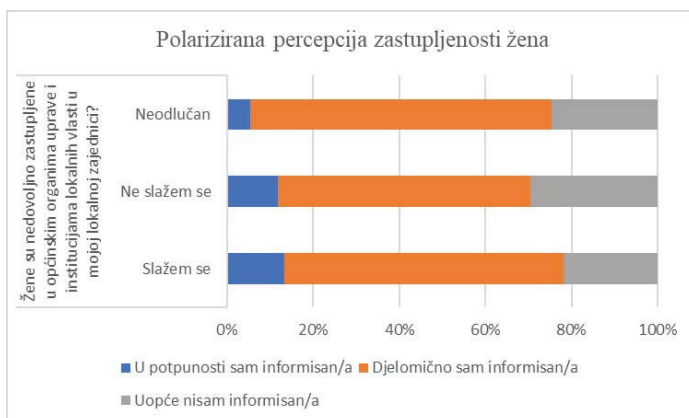
fikon 35. Polarizirani odnos prema preferiranju žena na izborima / informiranost

Informiranost građana u statistički je značajnoj vezi sa percepcijom zastupljenosti žena u lokalnim organima vlasti. *Hi kvadrat* ukrštanja varijabli *samoprocjene informiranosti o radu organa lokalne uprave i percepcije zastupljenosti žena u lokalnim organima vlasti* rezultira vrijednošću za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

Na grafikonima 36. i 37. vidljivo je da je percepcija zastupljenosti žena u lokalnim organima vlasti praćena višim stupnjem informiranosti, odnosno da je u poduzorku ispitanika koji su neodlučni najmanja zastupljenost onih koji se smatraju potpuno informiranim.

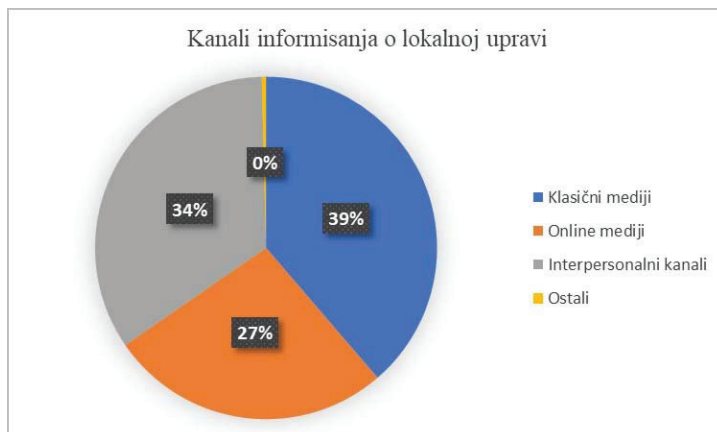
Grafikon 36. Percepcija zastupljenosti žena u lokalnoj politici / informiranost

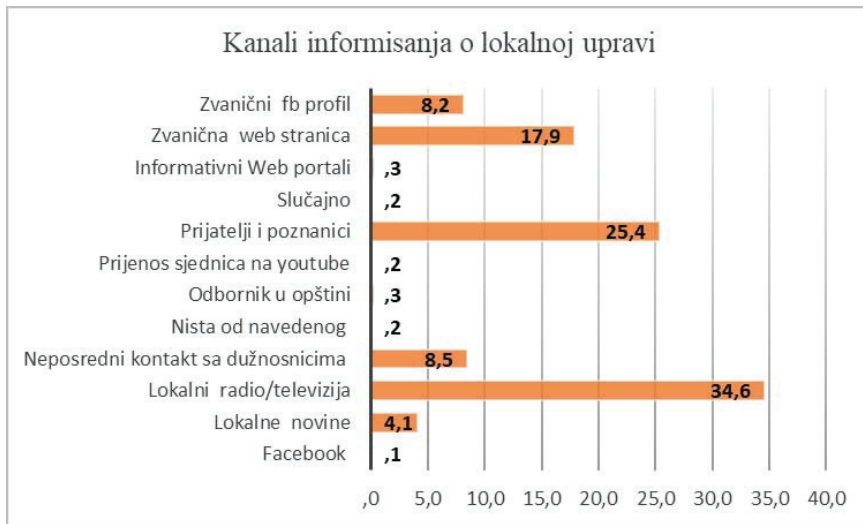
Grafikon 37. Polarizirana percepcija zastupljenosti žena u lokalnoj politici / informiranost

1.2 Kanali informiranja

Klasični mediji su preovlađujući kanali informiranja građana o radu organa lokalne uprave. U klasične medije svrstani su lokalne novine i radijske i televizijske stanice. Na drugom mjestu su kanali interpersonalne komunikacije. Tu spadaju svi neposredni kontakti sa dužnosnicima u organima lokalne samouprave i uprave, ali prije svega komunikacijske interakcije sa prijateljima i poznanicima. Komunikacijske interakcije sa prijateljima i poznanicima jednim dijelom se odvijaju licem u lice, a drugim dijelom posredstvom interneta. Ovu činjenicu treba imati u vidu kada se razmatra upotreba online medija. Pretpostavljamo da bi nakon analize kanala interpersonalne komunikacije sa prijateljima, poznanicima i dužnosnicima dobili podatke na osnovu kojih bi online kanali informiranja (društvene mreže, web-portali, e-pošta) preuzeli drugo mjesto na ljestvici kanala informiranja.

Grafikon 38. Kanali informiranja o radu organa lokalne uprave

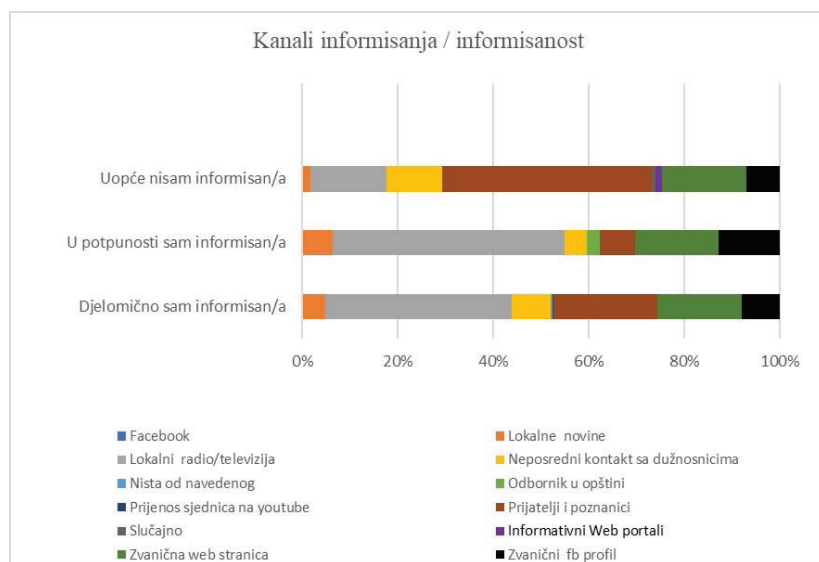
Grafikon 39. Kanali informiranja o radu organa lokalne uprave

Na grafikonu 39. dat je detaljan prikaz učešća pojedinih kanala komuniciranja u informiranju građana o radu organa lokalne uprave i samouprave. Na prvom mjestu su lokalne radijske i televizijske stanice sa 34,6% učešća. Na drugom mjestu su interpersonalne relacije i komunikacije sa prijateljima i poznanicima sa učešćem od 25,4%. Na trećem mjestu su zvanične općinske, odnosno gradske web-stranice sa učešćem od 17,9%. Slijede neposredni kontakti sa dužnosnicima (8,5%) i oficijelni fb profili (8,2%). Lokalne novine, sa 4,1% učešća, zauzimaju posljednje mjesto na listi kanala informiranja sa učešćem većim od 1%. Velikim dijelom razlog tome je i relativno mali broj, nizak kvalitet i slaba frekvencija izlaženja lokalnih novina.

Uočljivo je visoko učešće kanala komuniciranja, kao izvora informacija o lokalnoj upravi, koje objektivno kontrolira lokalna administracija. Tu spadaju lokalne radijske i televizijske stanice, odnosno novine, na čiju uređivačku politiku i praksu utječu neposredno (kroz urednička vijeća, upravne odbore i izbor upravljačkih struktura), odnosno posredno (grantovi, ugovori o informativnom pokrivanju rada i sl.) lokalne administracije. Još neposredniji utjecaj je na oficijelne web-stranice i fb profile, koji organizacijski najčešće funkcionišu unutar stručnih službi lokalnih uprava. Možemo zaključiti da najveći utjecaj na informiranost građana o stanju lokalnih zajednica, pa i o aktivnostima organa lokalne uprave i samouprave, ima lokalna administracija, te da ona faktički upravlja ne samo količinom relevantnih i validnih informacija kojima raspolažu građani već i samom agendom javnog diskursa i participacije. Ovaj zaključak ne dovodi u pitanje relativno visoko učešće interpersonalnih

relacija i komunikacija kao kanala informiranja pošto se u najvećoj mjeri one odvijaju unutar dvostepenog modela komuniciranja, kao prerada informacija dobijenih iz kontroliranih medija. Iznenađujuće je nisko učešće, ispod 1%, informativnih portala, koji se formalno najčešće legitimišu kao nezavisni.

Između preferiranja pojedinih kanala komuniciranja (informiranja o aktivnostima organa lokalne uprave) i samoprocijenjenog stupnja informiranosti postoji statistički značajna povezanost. To potvrđuje *hi kvadrat* test. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

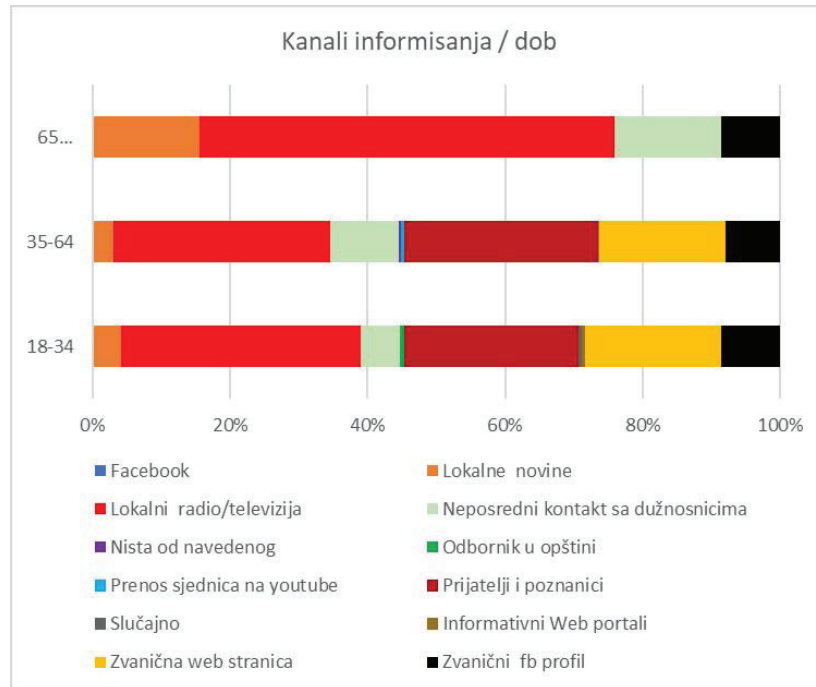

Grafikon 40. Kanali informiranja o radu organa lokalne uprave / informiranost

Na grafikonu 40. vidljivo je da postoje značajne razlike sa stajališta kanala informiranja između ispitanika koji se izjašnjavaju da nisu uopće informirani, da su u potpunosti informirani, odnosno da su djelimično informirani. U poduzorku ispitanika koji su u potpunosti informirani višestruko je veća zastupljenost lokalnih radijskih i televizijskih stanica, lokalnih novina i zvaničnog fb profila nego u poduzorku “uopće nisam informiran”. Ovaj poduzorak se pretežno oslanja na informacije dobijene od prijatelja i poznanika i neposredne kontakte sa dužnosnicima (kanali interpersonalne komunikacije). Interesantno je da sve tri skupine skoro u podjednakoj mjeri koriste zvanične web-stranice kao izvore informiranja. Razlika u upotrebi pojedinih kanala komuniciranja između ispitanika koji su u potpunosti, odnosno djelimično informirani značajno je manja nego između ove dvije grupe i grupe ispitanika koji smatraju da nisu uopće informirani.

Različite dobne skupine preferiraju različite kanale komuniciranja kao izvore informacija o aktivnostima lokalnih organa uprave.

Između preferiranja pojedinih kanala komuniciranja (informiranja o aktivnostima organa lokalne uprave) i godina starosti postoji statistički značajna povezanost. To potvrđuje *hi kvadrat* test. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

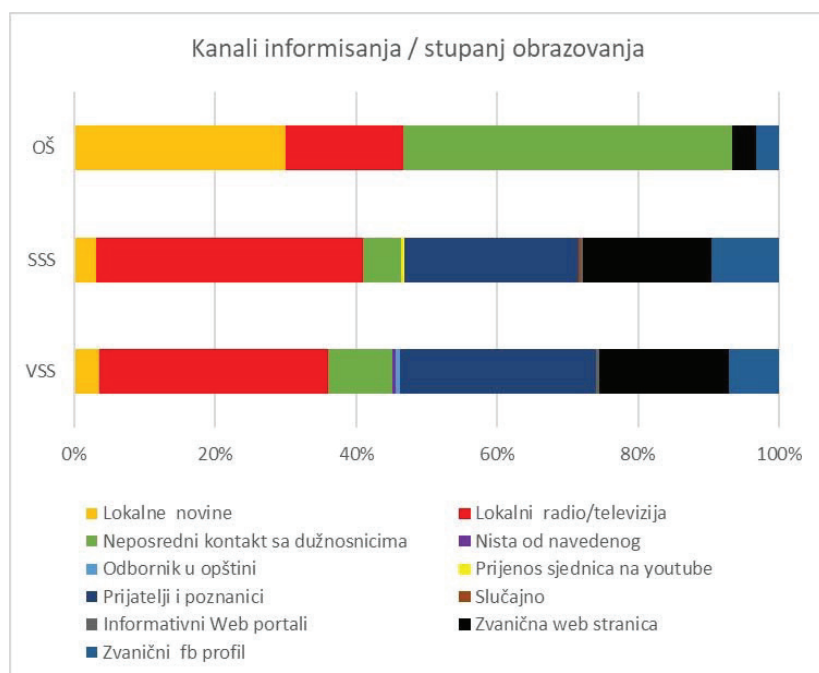

Grafikon 41. Kanali informiranja o radu organa lokalne uprave / dob

Na grafikonu 41. vidljivo je da se ta razlika naročito odnosi na dobnu skupinu iznad 65 godina. Komunikacijsko ponašanje ove dobne skupine karakteriše izvjesna redukcija spektra raspoloživih kanala na četiri najčešća: lokalne radijske i televizijske stanice, lokalne novine, neposredni kontakti sa dužnosnicima i zvanični fb profili. Iznenađujuće je kod ove skupine odsustvo prijatelja i poznanika kao izvora informacija o aktivnostima organa lokalne vlasti. Istovremeno najmlađu i srednju dobnu skupinu karakteriše upotreba cijelog spektra kanala informiranja, koji u značajnoj mjeri uključuje i prijatelje i poznanike.

Na korištenje pojedinih kanala informiranja o radu organa lokalne uprave utječe stupanj obrazovanja. Između preferiranja pojedinih kanala komuniciranja (informiranja o aktivnostima organa lokalne uprave) i stupnja

obrazovanja ispitanika postoji statistički značajna povezanost. To potvrđuje *hi kvadrat* test. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

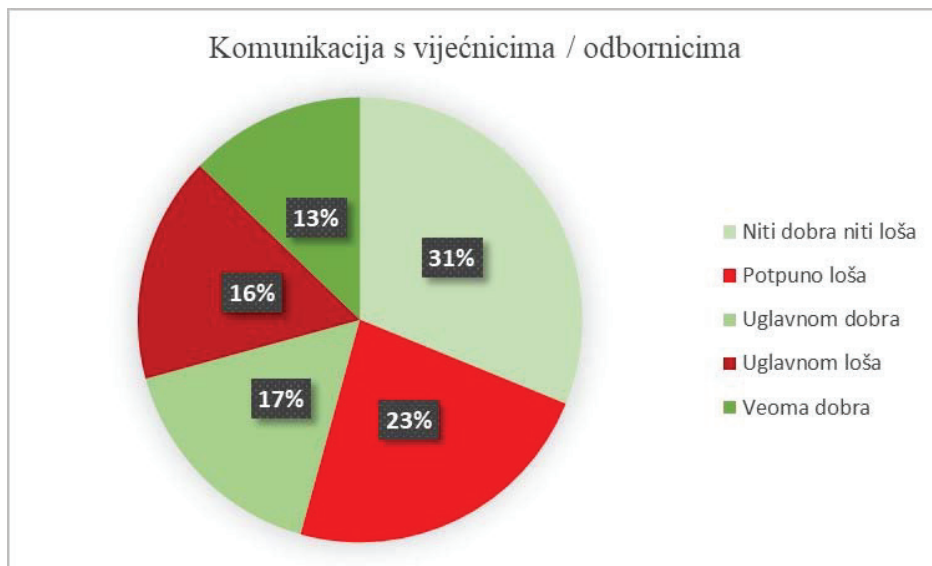
Grafikon 42. Kanali informiranja o radu organa lokalne uprave / stupanj obrazovanja

Na grafikonu 42. vidljivo je da se s povećanjem stupnja obrazovanja proširuje spektar korištenih kanala informiranja. U poduzorku ispitanika sa završenom osnovnom školom, kao najvišim stupnjem obrazovanja, dominiraju kao izvori informacija neposredni kontakti s dužnosnicima, lokalne novine i lokalne radijske i televizijske stanice. Online mediji su veoma slabo zastupljeni. Razlike između ispitanika sa srednjom, odnosno visokom stručnom spremom kao najvišim stupnjevima obrazovanja su manje, ali ipak vidljive. Ispitanici sa visokom stručnom spremom u većoj mjeri nego ispitanici sa srednjom stručnom spremom kao izvore informacija navode neposredne kontakte sa dužnosnicima i prijatelje i poznanike.

Ukrštanje varijabli *kanali informiranja* i *spol* nije rezultiralo nalazom koji ukazuje na to da između njih postoji statistički relevantna veza. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,181, što je veće od 0,05.

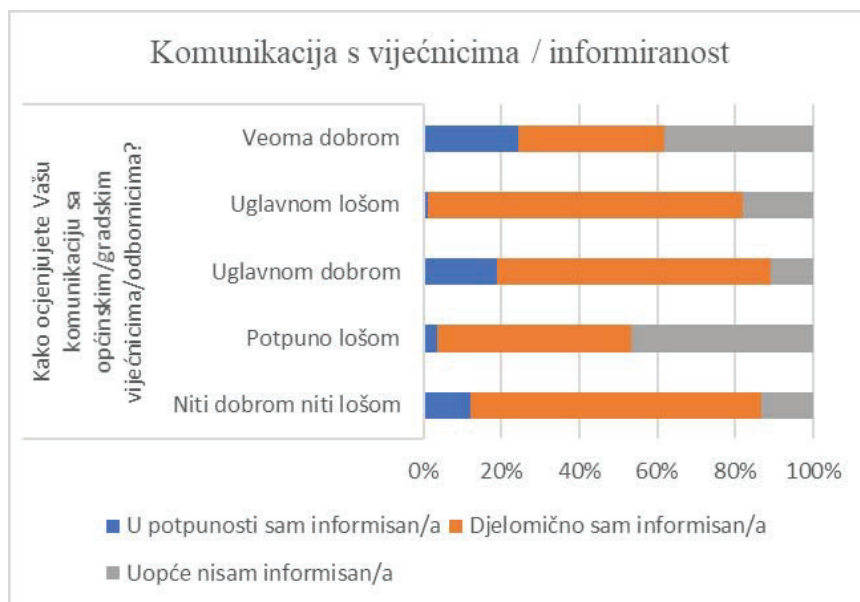
1.3 Zadovoljstvo komunikacijom s dužnosnicima lokalne (samo)uprave

Pod zadovoljstvom komunikacijom podrazumijeva se subjektivni emocionalno-racionalni doživljaj načina na koji druga strana (najčešće značajni drugi) reagira na naša očekivanja, signale, poruke i poticaje. Ovako konceptualizirano zadovoljstvo komunikacijom u najvećoj mjeri određeno je definicijom očekivanja. Očekivanja od drugog (načina na koji će reagirati na naše signale i akcije) mogu biti objektivno definirane kriterijima standardne komunikacije unutar demokratske političke kulture i efikasnih političkih odnosa s javnostima, ali mogu biti i subjektivno definirane *prevelikim očekivanjima* na temelju uvjerenja u posebne zasluge (rodbinske, komšijske, poznaničke, partijske i sl. veze). U oba slučaja zadovoljstvo komunikacijom samo djelimično upućuje na kvalitet komunikacijskog ponašanja i komunikacijskih praksi druge strane. Međutim, bez obzira na subjektivnu prirodu koncepta, zadovoljstvo komunikacijom objektivno funkcionira kao jedna od determinanti komunikacijske varijable i uključivanja građana u procese građanske participacije.

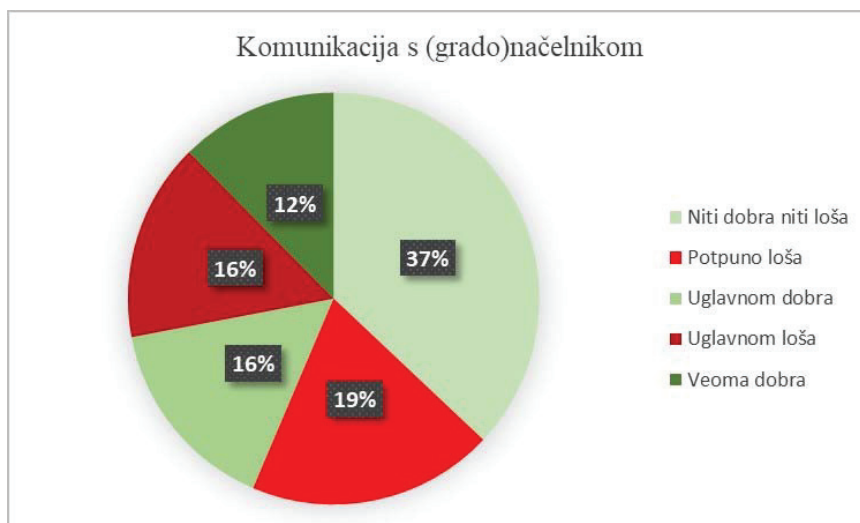
Grafikon 43. Ocjena komunikacije s vijećnicima / odbornicima

*Zadovoljstvo komunikacijom s odbornicima, odnosno vijećnicima općinskih i gradskih vijeća je u statistički relevantnoj vezi sa samopercipiranim stupnjem informiranosti. To potvrđuje hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,00, što je manje od 0,005.*

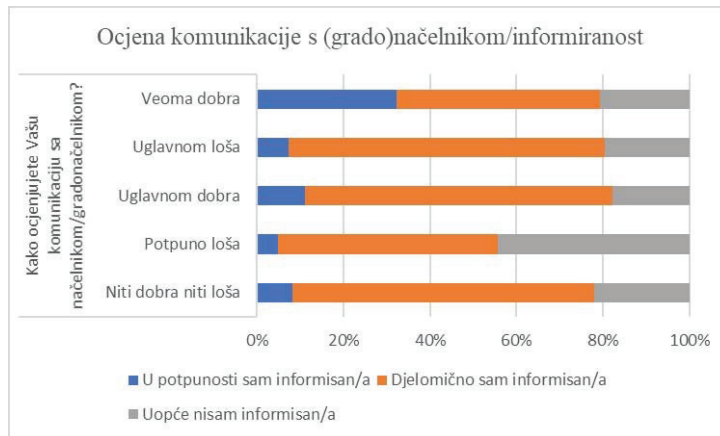

Grafikon 44. Ocjena komunikacije s vijećnicima / odbornicima / informiranost

Na grafikonu 44. vidljivo je da viši stupanj zadovoljstva komunikacijom prati viši stupanj samoprocijenjene informiranosti, odnosno da skupinu koja svoju komunikaciju sa izabranim vijećnicima / odbornicima ocjenjuje uglavnom lošom ili potpuno lošom čine uglavnom ispitanici koji su djelimično informirani, odnosno uopće nisu informirani.

Grafikon 45. Ocjena komunikacije s (grado)načelnikom

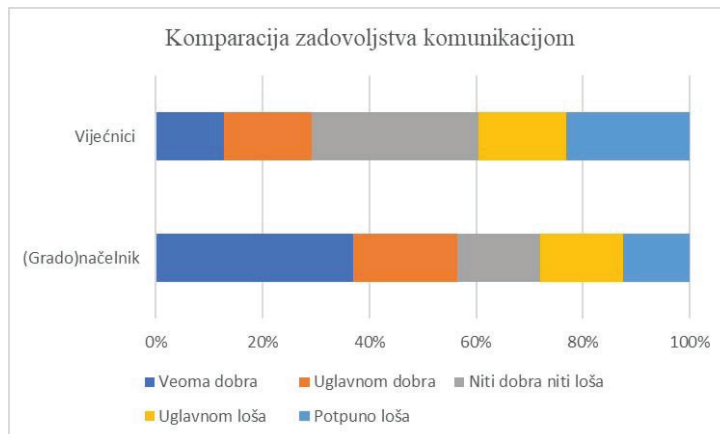

Grafikon 46. Ocjena komunikacije s (grado)načelnikom / informiranost

Zadovoljstvo komunikacijom s (grado)načelnikom je u statistički relevantnoj vezi sa *samopercipiranim stupnjem informiranosti*. To potvrđuje *hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,00, što je manje od 0,005.

Na grafikonu 46. vidljivo je da viši stupanj zadovoljstva komunikacije s (grado)načelnikom prati viši stupanj samoprocijenjene informiranosti, odnosno da skupinu koja svoju komunikaciju sa (grado)načelnikom ocjenjuje uglavnom lošom ili potpuno lošom čine uglavnom ispitanici koji su djelimično informirani, odnosno uopće nisu informirani.

Postoji značajna razlika u stupnju zadovoljstva ispitanika (građana) komunikacijom sa vijećnicima / odbornicima i sa (grado)načelnikom, i to u korist (grado)načelnika.

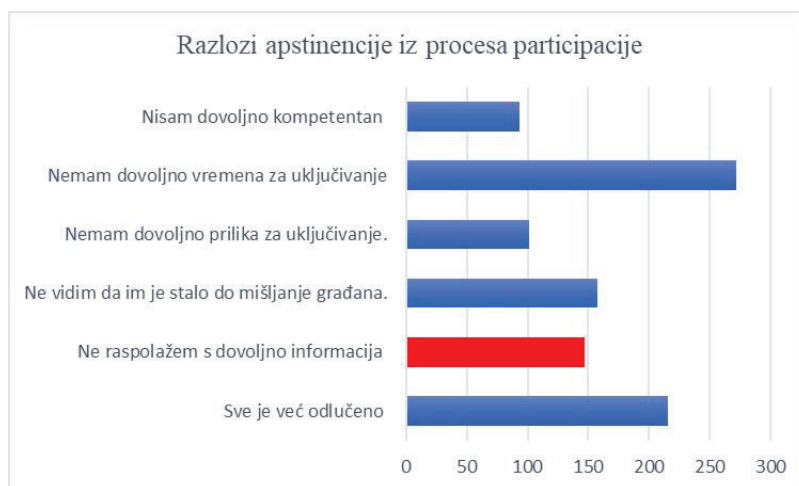

Grafikon 47. Komparacija zadovoljstva komunikacijom vijećnici vs. (grado)načelnik

To je vidljivo na grafikonu 47. Ispitanici u trostruko većoj mjeri svoju komunikaciju s (grado)načelnikom ocjenjuju veoma dobrom, a dvostruko rjeđe je ocjenjuju kao potpuno lošu u poređenju s komunikacijom s vijećnicima. Uočljivo je i skoro trostruko manje učešće ispitanika koji tu komunikaciju ocjenjuju niti lošom niti dobrom u slučaju komunikacije s (grado)načelnikom.

1.4 Faktori apstinencije iz procesa građanske participacije

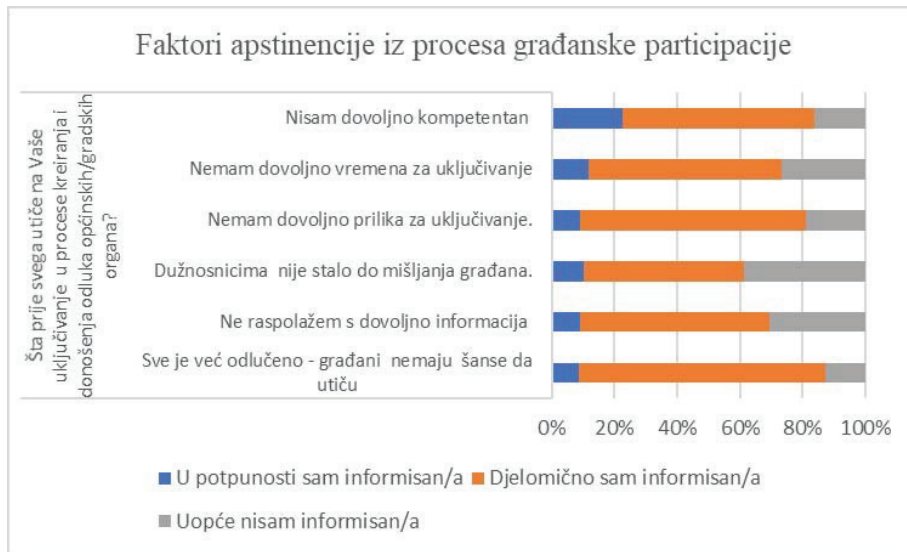
Osjećaj nedovoljne informiranosti je na četvrtom mjestu faktora koji utječu na apstinenciju iz procesa građanske participacije. Na prvom mjestu je nedostatak vremena, na drugom i trećem mjestu su dvije forme sumnje u kredibilitet samog procesa (u iskrenost poziva na uključivanje i u mogućnost utjecaja).

Grafikon 48. Razlozi apstinencije iz procesa građanske participacije

Iza problema nedovoljne informiranosti su nedostatak prilika za uključivanje i osjećaj nedovoljne kompetentnosti.

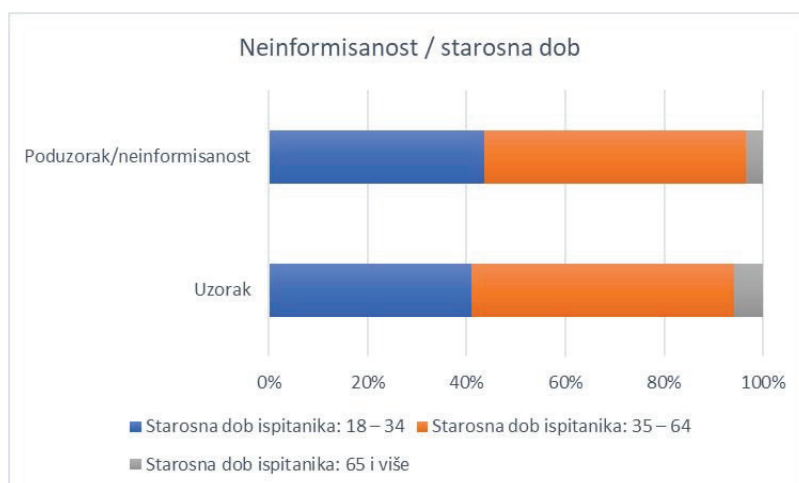
Neinformiranost kao zapreka uključivanju i *samoprocijenjeni stupanj informiranosti* u statistički su relevantnoj relaciji. To potvrđuje *hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,00, što je manje od 0,05.

Grafikon 49. Razlozi apstinencije iz procesa građanske participacije / stupanj informiranosti

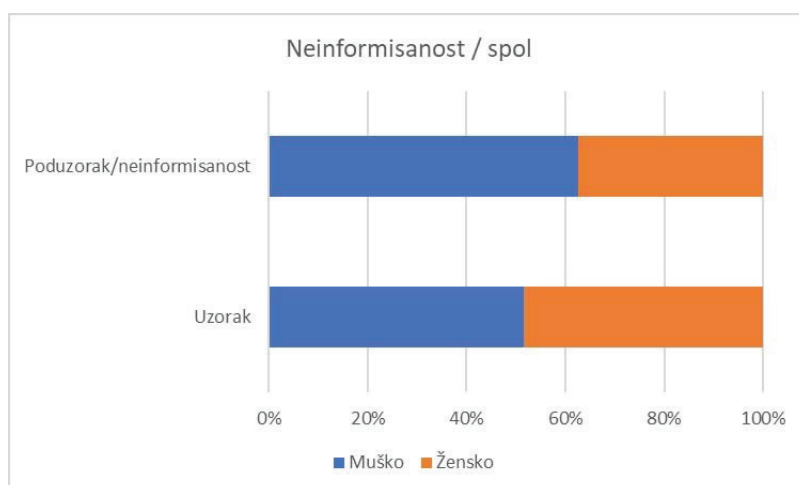
Na grafikonu 49. vidljivo je da u podskupini ispitanika koji smatraju da nisu dovoljno kompetentni za uključivanje u procese participacije u većoj mjeri nego u ostalim podskupinama učestvuju ispitanici koji se samoocjenjuju kao potpuno informirani, odnosno u manjoj mjeri oni koji se smatraju da uopće nisu informirani. Najveći broj ispitanika koji smatraju da uopće nisu informirani kao uzrok apstinencije navode uvjerenje da dužnosnicima nije stalo do mišljenja, odnosno da događaje građanske participacije organiziraju samo zato što je to propisano normativnim aktima. Najveći broj ispitanika koji svoju informiranost ocjenjuju kao djelimičnu smatraju da građani nemaju šanse da utječu na odluke koje su pripremile stručne službe. Najmanje učesće ispitanika koji smatraju da su potpuno informirani prisutno je u podskupini koja kao glavnu zapreku uključivanju u participativne procese vidi nedostatak informacija. Svijest o nedostatku informacija, odnosno značaju informiranosti za kompetentno uključivanje u procese lokalne samouprave, praćena je sviješću o nedovoljnoj informiranosti (djelimičnoj informiranosti, potpunom neinformiranosti).

Inhibitorni efekat svjesnosti o nedovoljnoj informiranosti na uključivanje u procese građanske participacije na lokalnom nivou manje je prisutan kod starosne dobi između 18 i 34 godine (mlađih ispitanika), a više kod ispitanika srednje i više životne dobi. To je vidljivo na uporednom grafičkom prikazu starosne strukture ukupnog uzorka i poduzorka *neinformiranost kao faktor apstinencije* (Grafikon 50).

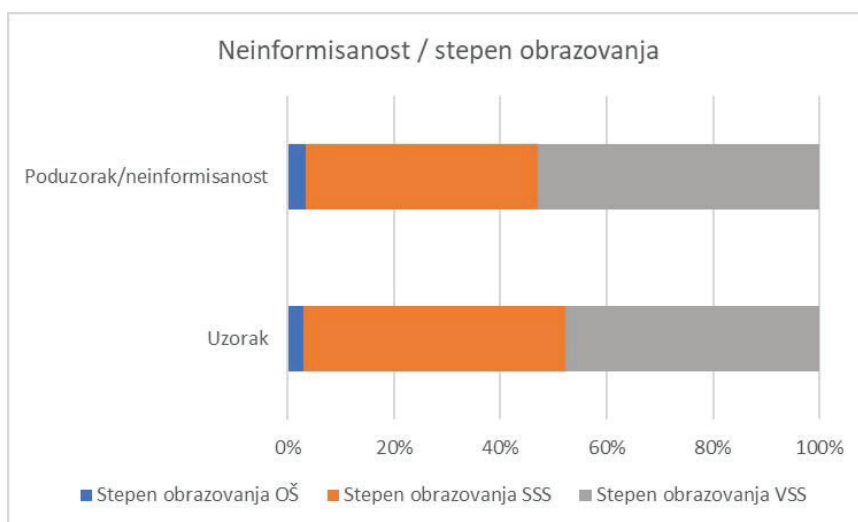
Grafikon 50. Usporedni prikaz dobne strukture: ukupni uzorak / poduzorak neinformiranost

Utjecaj spolnog obilježja nešto je izraženiji nego utjecaj dobnog obilježja. Na grafikonu 51. vidimo da je u grupi ispitanika koji naglašavaju nedovoljnu informiranost kao razlog apstinencije iz procesa građanske participacije značajno veće učešće muškaraca nego u ukupnom uzorku.

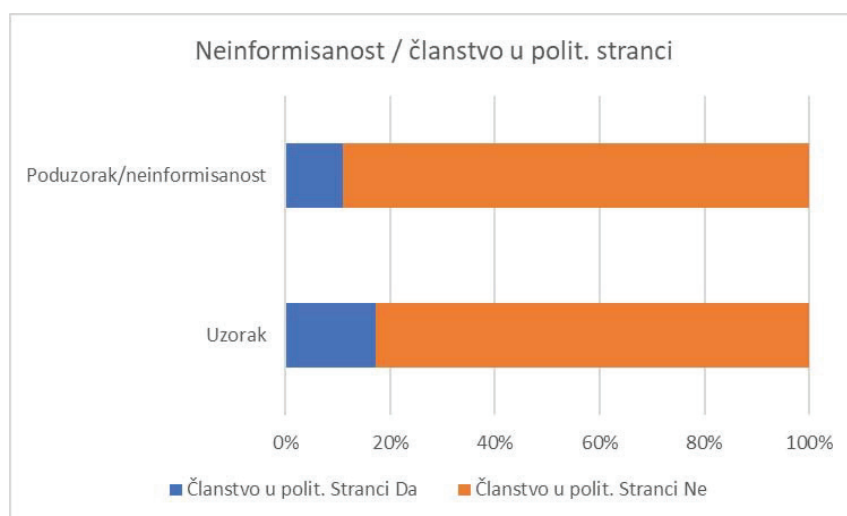
Grafikon 51. Usporedni prikaz spolne strukture: ukupni uzorak / poduzorak neinformiranost

Utjecaj stupnja obrazovanja na inhibitorni efekat nedovoljne informiranosti vidljiv je na grafikonu 52. U grupi ispitanika koji naglašavaju nedovoljnu informiranost kao razlog apstinencije iz procesa građanske participacije veće je učešće ispitanika sa visokom stručnom spremom, a manje ispitanika sa srednjom stručnom spremom nego u ukupnom uzorku.

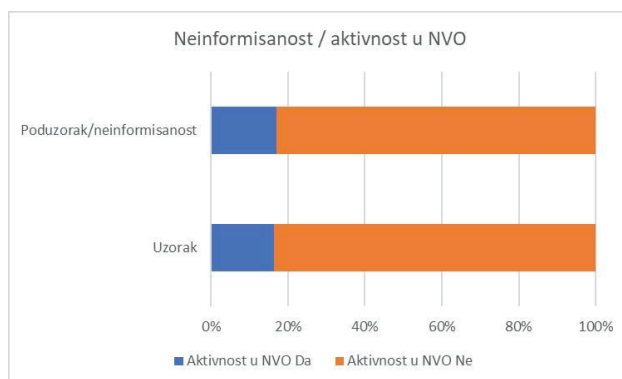
Grafikon 52. Uporedni prikaz obrazovne strukture: ukupni uzorak / poduzorak neinformiranost

Članovi političkih stranaka u manjoj mjeri su prisutni u poduzorku ispitanika koji su pod utjecajem inhibitornog efekta nedovoljne informiranosti za uključivanje u participativne procese nego nečlanovi. To je vidljivo na uporednom grafičkom prikazu ukupnog uzorka i poduzorka neinformiranost (Grafikon 53). Politička angažiranost pozitivno utječe kako na stupanj informiranosti tako i na stupanj samopouzdanja pri uključivanju u participativne procese.

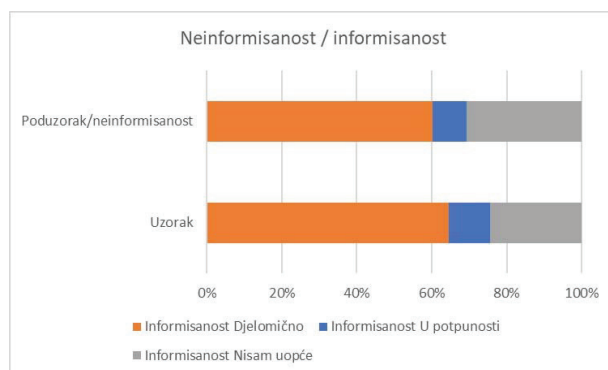
Grafikon 53. Uporedni prikaz članstva u političkoj stranci: ukupni uzorak / poduzorak neinformiranost

Dok se aktivnost u političkim strankama pokazuje kao relevantan faktor koji utječe na aktiviranje inhibitornog efekta osjećaja nedovoljne informiranosti za uključivanje u procese građanske participacije, to nije slučaj i s aktivnošću u nevladinim organizacijama. Na grafikonu 54. vidimo da nema značajnijih razlika u strukturi ukupnog uzorka i strukturi poduzorka neinformiranost sa stajališta učešća u aktivnostima NVO.

Grafikon 54. Uporedni prikaz aktivnosti u NVO: ukupni uzorak / poduzorak neinformiranost

Samopercipirani stupanj informiranosti i inhibitorni efekat osjećaja nedovoljne informiranosti za kvalificirano uključivanje u participatorne procese na lokalnom nivou u statistički su relevantnoj relaciji. Ta relacija je vidljiva na grafikonu 55. na kojem je prikazana usporedba struktura ukupnog uzorka i poduzorka neinformiranost sa stajališta samoprocijenjenog stupnja informiranosti. Vidljivo je manje učešće u poduzorku u odnosu na ukupni uzorak ispitanika koji svoj stupanj informiranosti ocjenjuju kao djelomičan, odnosno potpun, a veće učešće ispitanika koji smatraju da nisu uopće informirani.

Grafikon 55. Uporedni prikaz stupanj informiranosti: ukupni uzorak / poduzorak neinformiranost

1.5 Zaključak

Stanje građanske participacije u Bosni i Hercegovini značajnim dijelom je determinirano stupnjem informiranosti građana o lokalnim društvenim i političkim događajima i procesima.

Na stupanj informiranosti u pojedinim (istraživanim) lokalnim zajednicama utječe više faktora, koji se, uglavnom tiču veličine i složenosti lokalne zajednice, odnosa lokalnih organa vlasti prema građanskoj participaciji u upravljanju lokalnom zajednicom, stanjem informacijsko-komunikacijskog podsustava lokalne zajednice, ali i nekim demografskim i psihosocijalnim svojstvima građana.

Naše istraživanje je pokazalo da je stupanj informiranosti građana o radu organa lokalne uprave u obrnutoj srazmjeri s veličinom lokalne zajednice u kojoj žive. U malim lokalnim zajednicama veći je broj potpuno informiranih, a manji broj potpuno neinformiranih ispitanika nego u srednjim i velikim. Statistički relevantne razlike potvrđene su *hi kvadrat* testovima i kod drugih demografskih obilježja:

- s povećanjem godina starosti opada učešće ispitanika koji procjenjuju da uopće nisu informirani,
- učešće ispitanika koji smatraju da su potpuno informirani raste sa opadanjem stupnja obrazovanja – po našem mišljenju to više govori o strogosti i kompleksnosti kriterija samoprocjene (koncepta informiranosti) kod ispitanika sa višim stupnjem obrazovanja nego o stvarnom stanju njihove informiranosti,
- ispitanice se samopercipiraju bolje informiranim nego ispitanici. U manjoj mjeri učestvuju u grupi potpuno informiranih, ali u mnogo manjoj mjeri učestvuju u grupi ispitanika koji smatraju da uopće nisu informirani,
- aktivnost u političkoj stranci nije u statistički relevantnoj vezi sa samoprocijenjenim stupnjem informiranosti o radu organa lokalne uprave,
- ispitanici koji su aktivni u nevladinom sektoru u mnogo većoj mjeri (tri puta) se smatraju potpuno informiranim od ispitanika koji to nisu,
- dobra informiranost o radu organa lokalne uprave u statistički je relevantnoj vezi sa iskustvom sudjelovanja u radu organa mjesne zajednice. U grupi ispitanika koji su sudjelovali u radu ovih organa vlasti četverostruko je veće učešće ispitanika koji su u potpunosti informisani, odnosno dvostruko manje učešće ispitanika koji izjavljuju da nisu uopće informisani nego u grupi koja nema iskustvo participacije.

U svim ovim slučajevima varijablu *stupanj informiranosti* tretirali smo kao zavisnu.

Centralni dio testiranja naše komunikacijske varijable odnosi se na pretpostavljeni **utjecaj informiranosti na različite aspekte participacije građana u lokalnoj samoupravi**. Stupanj informiranosti tretirali smo kao nezavisnu varijablu. *Hi kvadrat* testovima ukrštanja varijable *stupnja informiranosti* i spektra varijabli koje se odnose na perceptivne i akcione aspekte građanske participacije utvrdili smo da *dobra (potpuna) informiranost veoma podsticajno utječe na uključivanje građana u participativne procese i događaje*. Naravno, neutemeljeno bi bilo govoriti o kauzalitetu, ali izvjesno je da u spektar faktora koji utječu na uključivanje građana u participativne procese i događaje treba uvrstiti i stupanj informiranosti, kao konačni ishod sveukupnog funkcioniranja komunikacijskog podsistema lokalne zajednice.

Utvrđene su statistički značajne povezanosti dobre (potpune) informiranosti i percepcije važnosti participacije građana u javnim poslovima lokalne uprave. Viši stupanj samoprocijenjene informiranosti o radu organa lokalne uprave praćen je:

- višim stupnjem pridavanja značaja važnosti uključivanja građana u procese građanske participacije;
- većim povjerenjem u iskrenost poziva vlasti na uključivanje građana u različite oblike kreiranja politike i odluka na lokalnom nivou. U grupi ispitanika koji pozive na uključivanje građana percipiraju iskrenim višestruko je veće učešće onih koji svoju informiranost o radu organa lokalne uprave percipiraju kao potpunu nego u grupama koji na te pozive gledaju skeptično ili s otvorenim nepovjerenjem;³
- intenzivnijim uključivanjem u različite oblike građanske participacije;
- između preferiranih oblika građanskog aktivizma i samoprocijenjenog stupnja informiranosti postoji statistički relevantna povezanost. Ispitanici koji svoju informiranost procjenjuju kao potpunu imaju dosta ujednačen (izbalansiran) odnos prema svim oblicima građanske participacije, dok su ispitanici koji svoju informiranost procjenjuju kao djelimičnu, odnosno da uopće nisu informirani, imaju preferencije prema jednim, odnosno drugim oblicima;⁴

³ Problem vjerodostojnosti poziva na uključivanje u participativne procese i događaje je izrazit. Skoro jedna polovina ispitanika (49%) u tim pozivima vidi samo ispunjavanje formalnih normativnih obaveza, 41% smatra da među organima lokalne uprave postoji otpor prema građanskoj participaciji i nepovjerenje u kompetentnost građana, a svega 10% ih doživljavaju iskrenim.

⁴ Referendum (32%) i građanske inicijative (30%) imaju najveći broj pristalica među ispitanicima. Slijede aktivnost u mjesnoj zajednici (20%) i aktivnost u nevladinim organizacijama (18%). Uočljivo je da ispitanici izbore ne percipiraju kao oblik građanskog aktivizma.

- u grupi ispitanika koji su pokretali inicijative prema organima mjesne zajednice u značajno većoj mjeri učestvuju ispitanici koji smatraju da su u potpunosti informirani nego u grupi koja nije pokretala takve inicijative;
- u grupi ispitanika koji su učestvovali u građanskim inicijativama skoro u trostruko većoj mjeri učestvuju ispitanici koji smatraju da su u potpunosti informirani nego u grupi koja nije učestvovala. Ispitanici koji se smatraju potpuno informiranim u znatno većoj mjeri se slažu sa stavom da građanske inicijative omogućavaju građanima ostvarivanje produktivnijeg utjecaja na oblikovanje lokalne politike nego djelomično informirani ili potpuno neinformirani ispitanici;
- u poduzorku ispitanika koji su sudjelovali u protestnim okupljanjima povećano je učešće ispitanika koji su u potpunosti informirani, odnosno smanjeno učešće ispitanika koji uopće nisu informirani u odnosu na poduzorak ispitanika koji nisu sudjelovali;
- u poduzorku ispitanika koji su sudjelovali na nekom referendumu o lokalnom pitanju povećano je učešće ispitanika koji su u potpunosti informirani, odnosno smanjeno učešće ispitanika koji uopće nisu informirani u odnosu na poduzorak ispitanika koji nisu sudjelovali;
- viši stupanj potpune informiranosti povezan je s pridavanjem većeg značaja mogućnosti neposrednog utjecaja građana na izbor (grado) načelnika;⁵
- viši stupanj informiranosti utječe na veće zadovoljstvo građana komunalnim uslugama u njihovim lokalnim zajednicama. Ispitanici koji se smatraju u potpunosti informiranim daju povoljnije ocjene komunalnim uslugama u svojoj lokalnoj zajednici nego ispitanici koji su djelimično, odnosno loše informirani;
- viši stupanj informiranosti praćen je višim ocjenama rada organa lokalne uprave;
- statistički je relevantna povezanost samopercipirane informiranosti i percepcije mogućnosti utjecaja građana na odluke lokalne uprave. Višu ocjenu mogućnosti utjecaja daju ispitanici koji se smatraju u potpunosti informiranim;
- informiranost je u statistički značajnoj vezi sa odnosom prema učešću žena u političkim procesima, kao i sa percepcijom zastupljenosti žena u lokalnim organima vlasti;

⁵ Mada ispitanici izbore ne percipiraju kao oblik građanske participacije, važnim ocjenjuju mogućnost neposrednog utjecaja građana na izbor načelnika, odnosno gradonačelnika; 31% ispitanika mogućnost utjecaja građana na izbor načelnika ocjenjuje veoma važnom, a 27% uglavnom važnom. Da je ta mogućnost potpuno nevažna smatra 9%, a uglavnom nevažna 9% ispitanika. Uz ocjenu “niti važno, niti nevažno” pristaje 24% ispitanika.

- uz viši stupanj informiranosti idu preferiranje ženskih kandidata na izborima i stav da žene nisu u dovoljnoj mjeri zastupljene u lokalnim organima vlasti.

Najveći utjecaj na informiranost građana o stanju lokalnih zajednica, pa i o aktivnostima organa lokalne uprave i samouprave, ima lokalna administracija. Ona, kontrolišući lokalni informacijski podsistem, faktički upravlja ne samo količinom relevantnih i validnih informacija kojima raspolažu građani već i samom agendom javnog diskursa i participacije. **Održanju informacijsko-komunikacijske moći lokalne administracije pogoduje činjenica da su klasični mediji preovlađujući kanali informiranja građana o radu organa lokalne uprave.** Na prvom mjestu su lokalne radijske i televizijske stanice (34,6%). Na drugom mjestu su interpersonalne relacije i komunikacije sa prijateljima i poznanicima (25,4%). Na trećem mjestu su zvanične općinske, odnosno gradske web-stranice (17,9%). Slijede neposredni kontakti sa dužnosnicima (8,5%) i oficijelni fb profili (8,2%). Lokalne novine (4,1%) zauzimaju posljednje mjesto na listi kanala informiranja sa učešćem većim od 1%. Velikim dijelom razlog tome je i relativno mali broj, nizak kvalitet i slaba frekvencija izlaženja lokalnih novina. Visoko je učešće kanala komuniciranja koje objektivno kontrolira lokalna administracija. Na uređivačku politiku i praksu lokalnih radijskih i televizijskih stanica, odnosno novina, utječu neposredno (kroz urednička vijeća, upravne odbore i izbor upravljačkih struktura), odnosno posredno (grantovi, ugovori o informativnom pokrivanju rada i sl.), lokalne administracije. Oficijelne web-stranice i fb profili organizacijski najčešće funkcionišu unutar stručnih službi lokalnih uprava.

Između preferiranja pojedinih kanala komuniciranja (informiranja o aktivnostima organa lokalne uprave) i samoprocijenjenog stupnja informiranosti postoji statistički značajna povezanost. Ispitanici koji se smatraju potpuno informiranim u znatno većoj mjeri preferiraju kao izvore informacija lokalne radijske i televizijske stanice, lokalne novine i zvanične fb profile, nego prijatelje i poznanike i neposredne kontakte sa dužnosnicima (kanale interpersonalne komunikacije). Razlika u upotrebi pojedinih kanala komuniciranja između ispitanika koji su u potpunosti, odnosno djelimično informirani značajno je manja nego između ove dvije grupe i grupe ispitanika koji smatraju da nisu uopće informirani. Sve tri skupine skoro u podjednako mjeri koriste zvanične web-stranice kao izvore informacija.

Različite dobne skupine preferiraju različite kanale komuniciranja kao izvore informacija o aktivnostima lokalnih organa uprave. Ta razlika naročito se odnosi na dobnu skupinu iznad 65 godina. Komunikacijsko ponašanje ove

dobne skupine karakteriše izvjesna redukcija spektra raspoloživih kanala na četiri najčešća: lokalne radijske i televizijske stanice, lokalne novine, neposredni kontakti sa dužnosnicima i zvanični fb profili. Iznenadjuće je kod ove skupine odsustvo prijatelja i poznanika kao izvora informacija o aktivnostima organa lokalne vlasti. Istovremeno najmlađu i srednju dobnu skupinu karakteriše upotreba cijelog spektra kanala informiranja koji uključuje u značajnoj mjeri i prijatelje i poznanike.

Na korištenje pojedinih kanala informiranja o radu organa lokalne uprave utječe stupanj obrazovanja. S povećanjem stupnja obrazovanja proširuje se spektar korištenih kanala informiranja. U poduzorku ispitanika sa završenom osnovnom školom, kao najvišim stupnjem obrazovanja, kao izvori informacija dominiraju neposredni kontakti s dužnosnicima, lokalne novine i lokalne radijske i televizijske stanice. Online mediji su veoma slabo zastupljeni. Razlike između ispitanika sa srednjom, odnosno visokom stručnom spremom kao najvišim stupnjevima obrazovanja, manje su, ali ipak vidljive. Ispitanici sa visokom stručnom spremom u većoj mjeri nego ispitanici sa srednjom stručnom spremom kao izvore informacija koriste neposredne kontakte sa dužnosnicima i prijatelje i poznanike.

Ukrštanje varijabli *kanali informiranja* i *spol* nije rezultiralo nalazom koji ukazuje na to da između njih postoji statistički relevantna veza.

Zadovoljstvo komunikacijom s dužnosnicima lokalne (samo)uprave objektivno funkcioniše kao jedna od determinanti uključivanja građana u procese građanske participacije i u statistički je značajnoj vezi sa samoprocijenjenim stupnjem informiranosti.

Veće zadovoljstvo komunikacijom s vijećnicima / odbornicima općinskih i gradskih vijeća, odnosno (grado)načelnicima, prati viši stupanj samoprocijenjene informiranosti. Svoju komunikaciju sa izabranim vijećnicima / odbornicima češće ocjenjuju uglavnom lošom ili potpuno lošom ispitanici koji su djelimično informirani, odnosno uopće nisu informirani. Idenična je situacija i sa zadovoljstvom komunikacijom s (grado)načelnikom. Međutim, postoji značajna razlika u stupnju zadovoljstva ispitanika (građana) komunikacijom sa vijećnicima / odbornicima i sa (grado)načelnikom, i to u korist (grado)načelnika. Ispitanici u trostruko većoj mjeri svoju komunikaciju s (grado)načelnikom ocjenjuju veoma dobrom, a dvostruko rjeđe je ocjenjuju kao potpuno lošom u poređenju s komunikacijom s vijećnicima.

Bitan aspekt zadovoljstva komunikacijom s dužnosnicima lokalne uprave, odnosno samouprave, jest dobijanje povratnih informacija o pokrenutim inicija-

tivama, odnosno postavljenim pitanjima. Građani su generalno nezadovoljni administrativnim feedbackom. Svega jedna petina ispitanika je dobila od općinskih, odnosno gradskih vlasti povratnu informaciju o pokrenutom pitanju.

Subjektivni utisak (uvjerenje) da ne raspolažu s dovoljno informacija o pitanjima aktueliziranim unutar procesa građanske participacije **inhibira** građane od uključivanja u participativne događaje u lokalnim zajednicama. Taj utisak je u statistički relevantnoj vezi sa samoprocijenjenim stupnjem informiranosti.⁶ Ispitanici koji se smatraju bolje informirani u većoj mjeri nedovoljnu informiranost vide kao ključni razlog apstinencije iz procesa i događaja građanske participacije.

Svjesnost o nedovoljnoj informiranosti za uključivanje u procese građanske participacije na lokalnom nivou jednim dijelom zavisi i od demografskih i psihosocijalnih obilježja:

- manje je prisutna kod starosne dobi između 18 i 34 godine (mlađih ispitanika), a više kod ispitanika srednje i više životne dobi;
- češće se javlja kod muškaraca;
- češća je kod osoba sa visokom stručnom spremom nego kod osoba sa srednjom stručnom spremom i sa osnovnom školom,
- u manjoj mjeri je prisutan kod osoba angažiranih u političkim strankama.

Efekat inhibicije (samoograničavanja) od učešća u participativnim procesima i događajima u lokalnim zajednicama posljedica je i ciljani rezultat pristrasnog, više ili manje sistematičnog i organiziranog manipuliranja informacijsko-komunikacijskim podsustavom lokalne zajednice od strane dužnosnika lokalne uprave. Izazivanjem dobrovoljnog isključivanja iz sfere javne rasprave i prostora kreiranja i donošenja odluka, upravna administracija lokalnih zajednica širi područje svoje moći i na niše koje se tradicionalno smatraju demokratskim i samoupravnim.

---

⁶ Na prvom mjestu razloga (faktora) apstinencije iz participativnih procesa je nedostatak vremena, na drugom i trećem mjestu su dvije forme sumnje u kredibilitet samog procesa (u iskrenost poziva na uključivanje i u mogućnost utjecaja). Osjećaj nedovoljne informiranosti je na četvrtom mjestu faktora koji utiču na apstinenciju iz procesa građanske participacije. Iza problema nedovoljne informiranosti su nedostatak prilika za uključivanje i osjećaj nedovoljne kompetentnosti.

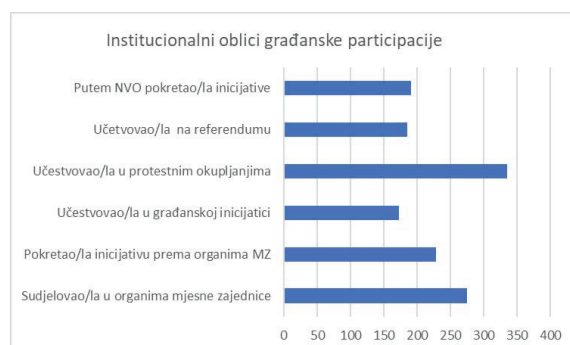
Elmir Sadiković, Elvis Fejzić

2. Institucionalno-iskustvena varijabla građanske participacije u lokalnim zajednicama

2.1 Institucionalni oblici građanske participacije

Politička iskustva konsolidiranih i razvijenih demokratskih režima vlasti, sa zreлом i participativnom političkom kulturom, pokazuju da učestalom upotrebom referendumu i građanskih inicijativa građani mogu produktivnije utjecati na oblikovanje lokalne politike, čije se odluke u konačnici i najviše reflektiraju na kvalitetu njihovog života i općenito životni standard. Stoga se instituti direktne demokratije – a posebno referendum, građanske inicijative i peticije – s razlogom označavaju kao najvažniji dopunski i korektivni politički instrumenti, putem kojih građani mogu neposredno korigirati odluke i zakonske prijedloge izabrane državne vlasti, u slučajevima kada ne korespondiraju sa njihovim interesima i potrebama, i to na svim nivoima vlasti, pa tako i u miljeu lokalne politike.

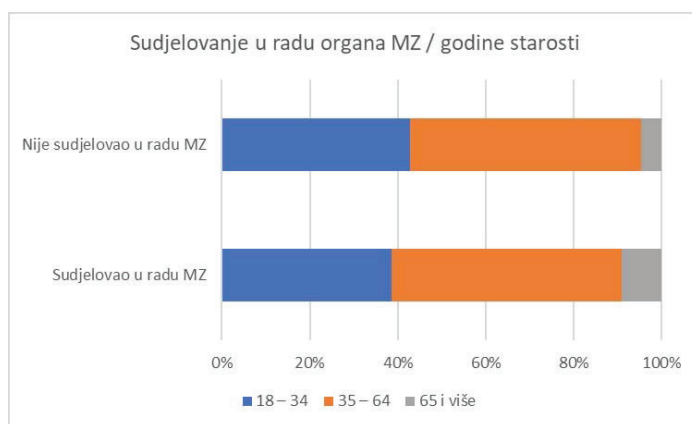
Lokalna samouprava je supsistem političkog sistema svake države. Uređenje lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini je u nadležnosti entiteta. Entitetski zakoni o lokalnoj samoupravi određuju osnovne oblike neposredne participacije građana. To su referendum, građanska inicijativa, mjesne zajednice (mjesni zbor građana), NVO i udruženja građana, paneli građana, sati građana u skupštinama opština te drugi oblici koji nisu zabranjeni zakonom. Široko postavljen pravni okvir političke participacije omogućava lokalnim vlastima da razvijaju različite oblike participacije građana u odlučivanju o javnim poslovima. Na tom osnovu sve jedinice lokalne samouprave u svojim statutima detaljnije uređuju oblike građanske participacije, posebno u pogledu procedura i pitanja iz nadležnosti jedinica lokalne samouprave, koji mogu biti predmetom neposrednog odlučivanja građana.

Grafikon 56. Institucionalni oblici građanske demokratije

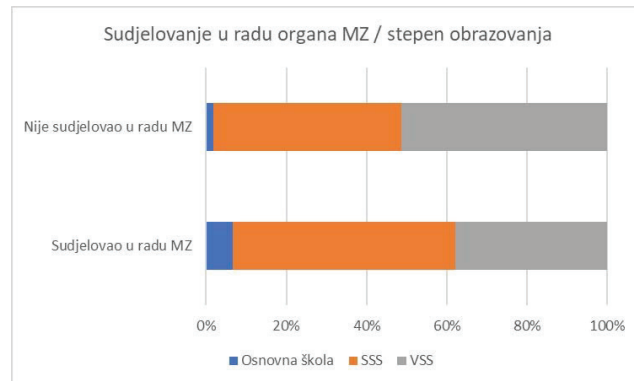
U našem istraživanju, od oblika participacije navedenih u upitniku, najzastupljenije je učešće u protestnim okupljanjima (33,5%), što ukazuje na manji interes za učešće u dostupnim institucionalnim mehanizmima za participaciju na lokalnom nivou i na prisustvo eventualnog nezadovoljstva njihovim učincima. To može ukazivati i na nepovjerenje prema institucijama lokalne vlasti općenito. Evidentno je manje pristajanje uz oblike participacije koji podrazumijevaju pokretanje inicijativa, posebno ako one dolaze od samih građana i građanki (17,3%), odnosno civilnog društva (19,1%). Sudjelovanje u organima mjesne zajednice je nešto više zastupljeno (27,5%), s tim da pojam sudjelovanja ovdje može sadržavati različite oblike većeg ili manjeg angažmana, a na što nemamo odgovor iz ovako kreiranog upitnika. Također, pokretanje inicijativa prema organima MZ je nešto zastupljenije (22,8%) od drugih oblika inicijativa.

2.1.1 Sudjelovanje u radu organa mjesnih zajednica

Grafikon 57. Sudjelovanje u radu MZ/ godine starosti

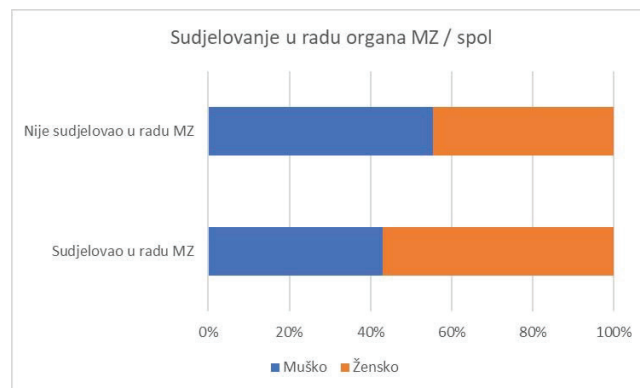
Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,03 što je manje od 0,05. Starije osobe (65 godina i više) u statistički značajnom omjeru u većoj mjeri su aktivne u organima mjesne zajednice. Mjesne zajednice su prostor koji se najviše koristi za učešće od strane starije populacije, što se može protumačiti kao svojevrsno naslijeđe iz prethodnog socijalističkog sistema, sa kojim je najstarija starosna grupa najviše i povezana. Radi se o starosnoj grupi koja je najmanje zastupljena u uzorku. Šire učešće najstarije populacije u radu mjesnih zajednica može se povezati i sa više slobodnog vremena koje ima na raspolaganju u odnosu na mlađu populaciju.

Grafikon 58. Sudjelovanje u radu MZ/ stepen obrazovanja

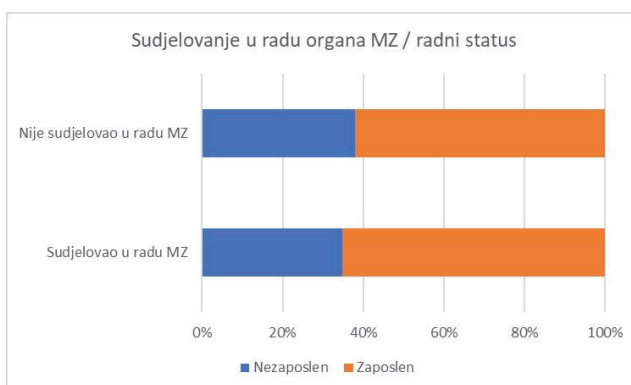
Osobe s nižim stupnjem obrazovanja u većoj mjeri učestvuju u radu organa mjesnih zajednica. I ovdje je riječ o kategoriji koja je najmanje zastupljena u uzorku. Možemo pretpostaviti da zbog nedostatka kompetencija osobe nižim stupnjem obrazovanja lakše artikuliraju svoje interese kroz organe mjesnih zajednica u odnosu na druge oblike participacije.

Hi kvadrat testom ukrštanja ove dvije varijable dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,00, što je manje od 0,05.

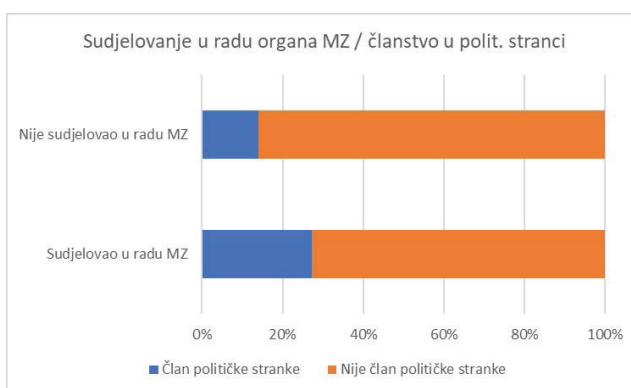
Grafikon 59. Sudjelovanje u radu MZ/ spol

Žene u (statistički) značajno većoj mjeri učestvuju u radu organa mjesne zajednice nego muškarci. *Hi kvadrat* testom ukrštanja ove dvije varijable dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,001, što je manje od 0,05. Rezultati istraživanja koji pokazuju da stariji, potom manje obrazovani i žene u većoj mjeri sudjeluju u radu mjesnih zajednica upućuju na zaključak da se mjesne zajednice kao najniži oblici političke organizacije javljaju kao najpogodniji društveni prostor za učešće marginaliziranih društvenih grupa.

Grafikon 60. Sudjelovanje u radu MZ/ radni status

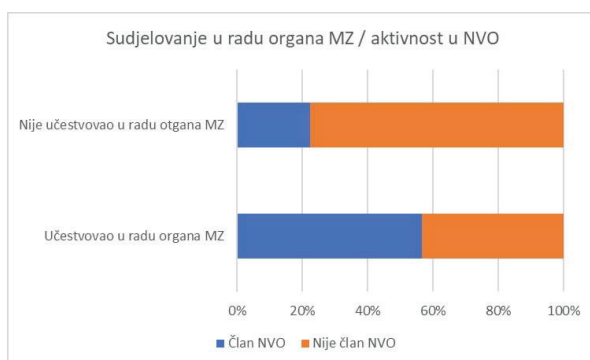
Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable ne pokazuje da postoji statistička značajna razlika između zaposlenih i nezaposlenih ispitanika sa stanovišta aktivnosti u radu organa mjesnih zajednica. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,642, što je više od graničnih 0,05.

Grafikon 61. Sudjelovanje u radu MZ/ članstvo u političkoj stranci

Članstvo u političkoj stranci i sudjelovanje u radu organa mjesnih zajednica u statistički su relevantnoj povezanosti. Članovi političkih stranaka u znatno većoj mjeri učestvuju u radu organa mjesnih zajednica. To potvrđuje i rezultat *hi kvadrat* testa ukrštanja ove dvije varijable. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05. Članstvo u političkoj stranci očigledno dovodi do porasta interesa za učešće u dostupnim mehanizmima za participaciju. Članstvo u političkim strankama ne možemo u izravnom smislu povezati sa tzv. strukturama kooperacije koje po Patnamu dovode do porasta socijalnog kapitala (R. Patnam, *Making democracy work*), odnosno jačanja kapaciteta i subjektivnih kompetencija za participaciju,

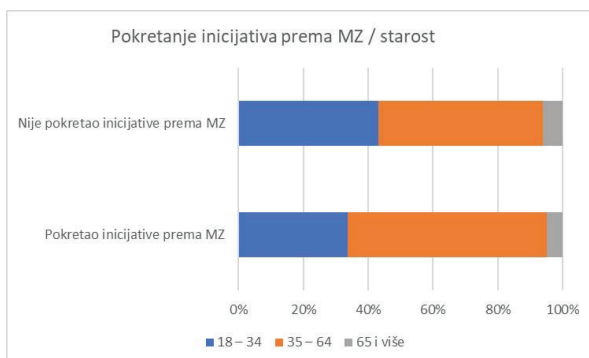
ali možemo pretpostaviti da dolazi do podsticaja za učešće u samoj bazi donošenja političkih odluka. S druge strane, rezultati istraživanja ukazuju i na određenu politizaciju, odnosno težnju političkih stranaka da izgrade svoju strukturu i prošire svoj politički utjecaj na rad mjesnih zajednica, kako bi tu infrastrukturu koristile za mobilizaciju biračkog tijela u izbornom procesu.

Grafikon 62. Sudjelovanje u radu MZ/ aktivnost u NVO

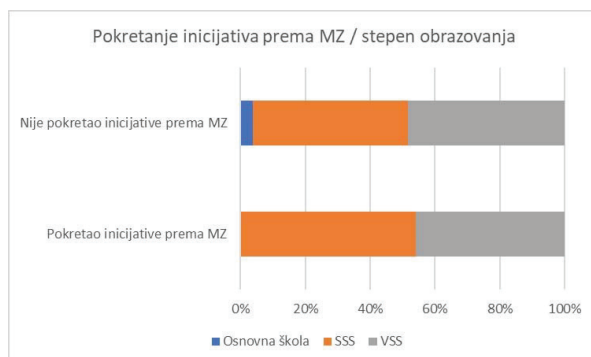
Aktivnost u nevladinim organizacijama i sudjelovanje u radu organa mjesnih zajednica u statistički su značajnoj vezi. Aktivisti nevladinih organizacija u višestruko većoj mjeri učestvuju u radu organa mjesnih zajednica nego neaktivisti. To pokazuje i *hi kvadrat* test ukrštanja ovih varijabli. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05. Civilno društvo predstavlja tzv. strukture kooperacije ili, “tokvilovski” rečeno, “male škole demokratije”, koje i prema našem uzorku jačaju različite oblike kompetencije za samo učešće u procesima donošenja odluka. Možemo pretpostaviti da mjesne zajednice predstavljaju i prostor za artikulaciju različitih interesa NVO.

2.1.2 Inicijative prema organima mjesnih zajednica

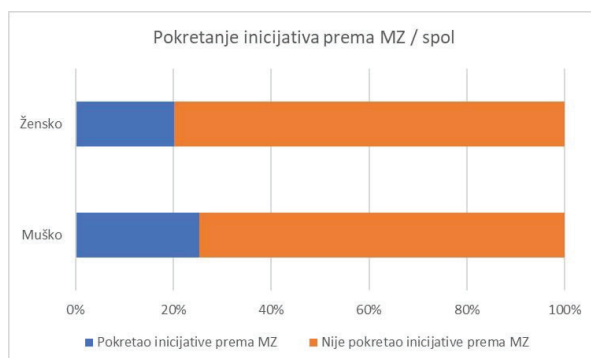
Grafikon 63. Pokretanje inicijative prema MZ/ starost

Osobe između 35 i 64 godine starosti češće učestvuju u pokretanju inicijativa prema organima mjesnih zajednica nego osobe druge dvije dobne skupine. Da se radi o statistički relevantnoj razlici potvrđuje *hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,018, što je manje od 0,05. I dok stariji od 65 godina više sudjeluju u radu MZ, u dobi između 35 i 64 godina je očigledno prisutniji interes i motivacija da se pokretanjem inicijativa rješavaju određena pitanja od javnog interesa.

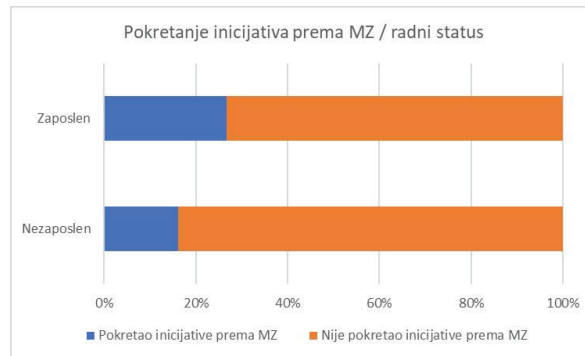
Grafikon 64. Pokretanje inicijative prema MZ/ stepen obrazovanja

Osobe sa osnovnim obrazovanjem ne učestvuju u pokretanju inicijativa prema organima mjesnih zajednica, iako više učestvuju u radu mjesnih zajednica. Osobe sa srednjom stručnom spremom i osobe sa visokom stručnom spremom u približno istoj mjeri učestvuju u pokretanju inicijativa prema organima mjesnih zajednica. Rezultat *hi kvadrat* testa koji pokazuje da se u slučaju ukrštanja ove dvije varijable radi o statistički značajnoj povezanosti, a uglavnom se odnosi na odsustvo osoba sa osnovnom školom iz grupe koja ima iskustvo pokretanja inicijativa. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,006, što je manje od 0,05.

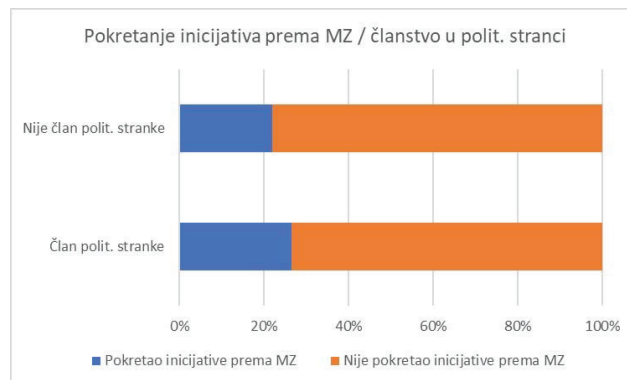
Grafikon 65. Pokretanje inicijative prema MZ/spol

Mada je na grafikonu vidljiva razlika u mjeri u kojoj osobe ženskog i muškog spola učestvuju u pokretanju inicijativa prema organima mjesnih zajednica, *hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable pokazuje da se ne radi o statistički značajnoj razlici (povezanosti). Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,058, što je veće od granične vrijednosti 0,05.

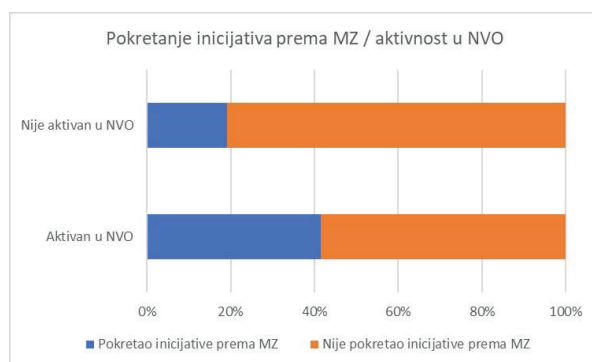
Grafikon 66. Pokretanje inicijative prema MZ/radni status

Zaposlene osobe u većoj mjeri učestvuju u pokretanju građanskih inicijativa prema organima mjesnih zajednica nego nezaposlene. Da se radi o statistički značajnoj razlici pokazuje *hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05. Aktivno učešće na tržištu rada pokazuje se značajnim podsticajem za aktivnost na ovom nivou donošenju odluka, dok je kod nezaposlenih ovaj oblik participacije manje prisutan. Razlozi mogu biti u većem osjećaju subjektivne kompetencije za pokretanje građanskih inicijativa kod zaposlenih osoba u odnosu na nezaposlene. Pri tome treba imati u vidu da su i u kategoriji zaposlenih zastupljeniji oni koji nisu pokretali inicijative prema MZ od onih koji jesu.

Grafikon 67. Pokretanje inicijative prema MZ/članstvo u političkoj stranci

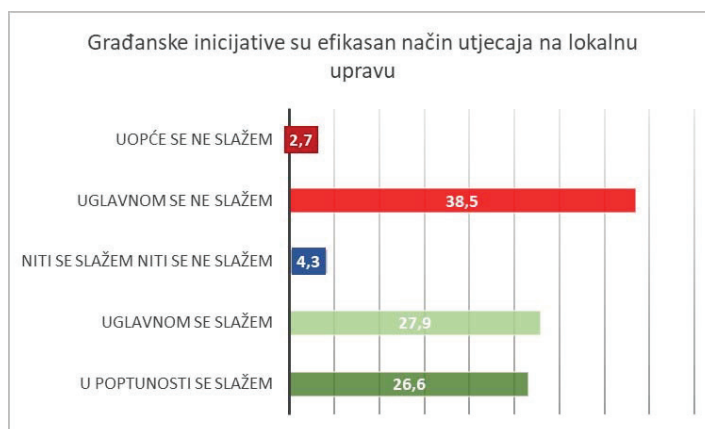
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *pokretanje inicijativa prema organima mjesnih zajednica* i *članstvo u političkoj stranci* pokazuje da među njima nema statistički značajne povezanosti. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,191, što je više od 0,05. I dok članstvo u političkim strankama podstiče sudjelovanje u organima MZ, ono nije povezano sa većim angažmanom i pokretanjem samih inicijativa na ovom nivou donošenja odluka.

Grafikon 68. Pokretanje inicijative prema MZ/aktivnost u NVO

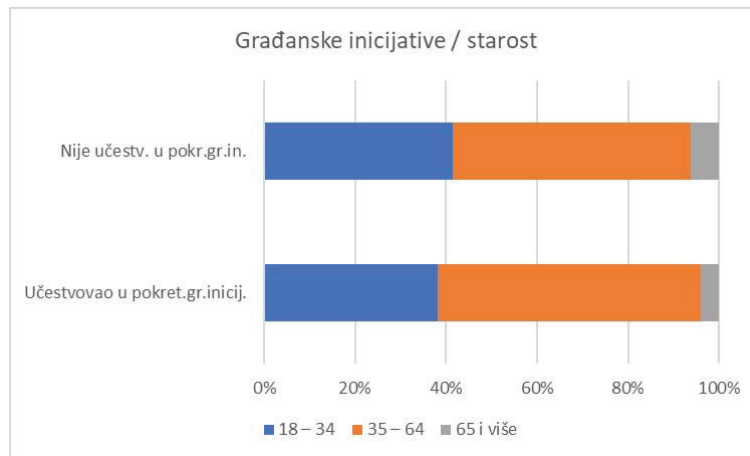
Osobe koje su aktivne u nevladinim organizacijama u znatno većoj mjeri pokreću inicijative prema organima mjesnih zajednica od neaktivnih osoba. Da se radi o statistički značajnoj razlici potvrđuje *hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05. I u ovom pitanju vidimo važnu ulogu civilnog društva i aktivizma koji podstiču pokretanje inicijativa prema organima MZ.

2.1.3. Pokretanje građanskih inicijativa prema opštinskim i višim organima

Grafikon 69. Percepcija efikasnosti građanskih inicijativa

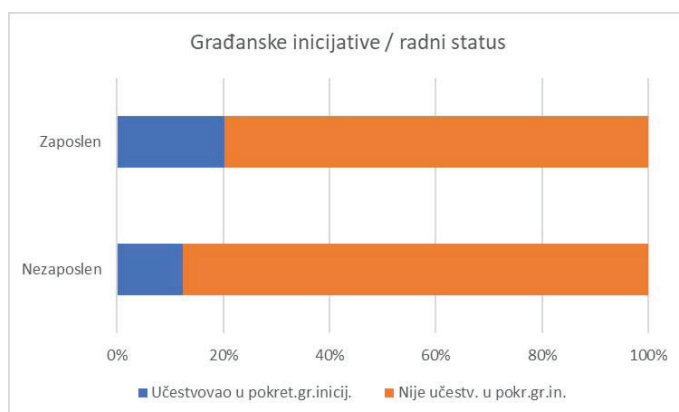
Iako je najzastupljeniji odgovor “Uglavnom se ne slažem” na postavljeno pitanje da li su građanske inicijative efikasan način djelovanja na lokalnu upravu, ako grupišemo odgovore onih koji se uglavnom, odnosno u potpunosti slažu, njih je više od polovine (ukupno 54,5%). To ukazuje na to da su u našem uzorku zastupljeniji oni koji ovaj oblik participacije smatraju efikasnim. S druge strane, učešće u građanskim inicijativama je najmanje zastupljen oblik participacije kod ispitanika/ca te percepcija efikasnosti i samo djelovanje nisu linearno povezani.

Grafikon 70. Percepcija efikasnosti građanskih inicijativa/starost

Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable daje rezultat za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,308, što je više od graničnih 0,05. Prema tome zaključujemo da starosna dob nije u statistički značajnoj povezanosti s učešćem u građanskim inicijativama prema opštinskim i višim organima. Sve starosne grupe u našem uzorku u podjednakoj mjeri učestvuju, odnosno ne učestvuju u građanskim inicijativama. Sličan je ishod ukrštanja i varijabli *učešće u građanskim inicijativama prema opštinskim i višim organima vlasti i stepen obrazovanja*. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,928, što je više od graničnih 0,05.

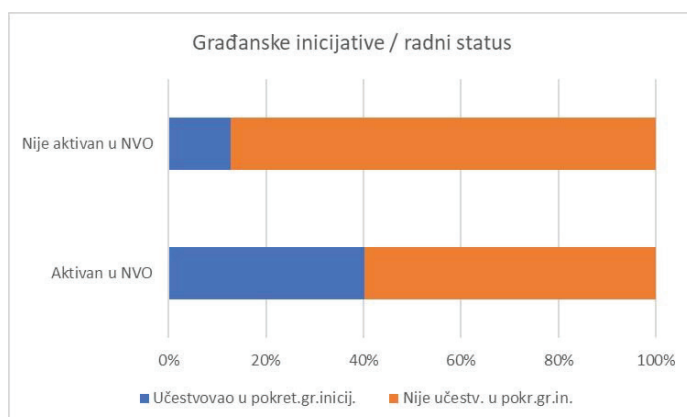
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *učešće u građanskim inicijativama prema opštinskim i višim organima vlasti i spol* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,248, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da ni između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost.

Grafikon 71. Percepcija efikasnosti građanskih inicijativa/radni status

Na grafikonu je vidljivo da zaposleni u značajno većoj mjeri učestvuju u građanskim inicijativama prema opštinskim i višim organima nego nezaposleni. *Hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,001, što je manje od graničnih 0,05. Na pokretanje građanskih inicijativa, kao najmanje zastupljeni oblik participacije, u statistički značajnoj mjeri utječu jedino radni status i aktivizam u civilnom društvu. Zaposlene osobe i aktivisti očigledno posjeduju više resursa i kompetencija za pokretanje građanskih inicijativa.

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *učješće u građanskim inicijativama prema opštinskim i višim organima vlasti i članstvo u političkim strankama* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,670, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da ni između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost.

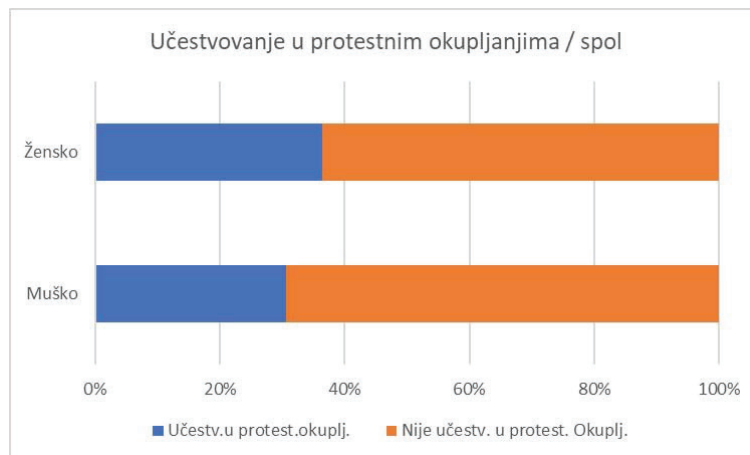
Grafikon 72. Percepcija efikasnosti građanskih inicijativa/aktivnost u NVO

Na grafikonu je vidljivo da aktivisti u nevladinim organizacijama u znatno većoj mjeri učestvuju u građanskim inicijativama prema opštinskim i višim organima nego neaktivisti. *Hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05.

2.1.4 Protestna okupljanja građana

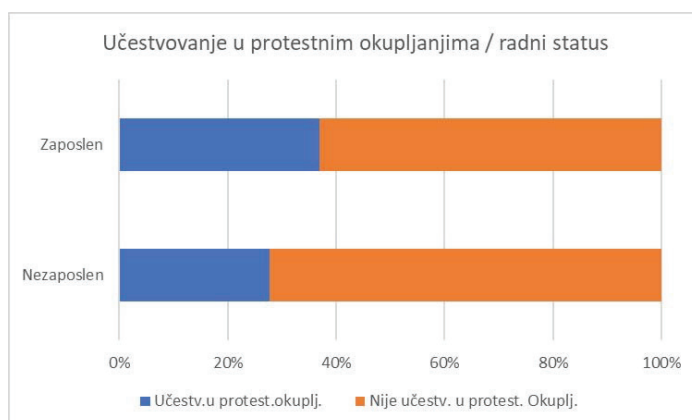
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *učesće u protestnim okupljanjima* i *starost* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,127, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost.

Sličan rezultat *hi kvadrat* testa dobili smo i pri ukrštanju varijabli *učesće u protestnim okupljanjima* i *stupanj obrazovanja*. Dobijena je vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,784, što je više od graničnih 0,05, tako da možemo zaključiti da među njima ne postoji statistički značajna povezanost.

Grafikon 73. Učestvovanje u protestnim okupljanjima/spol

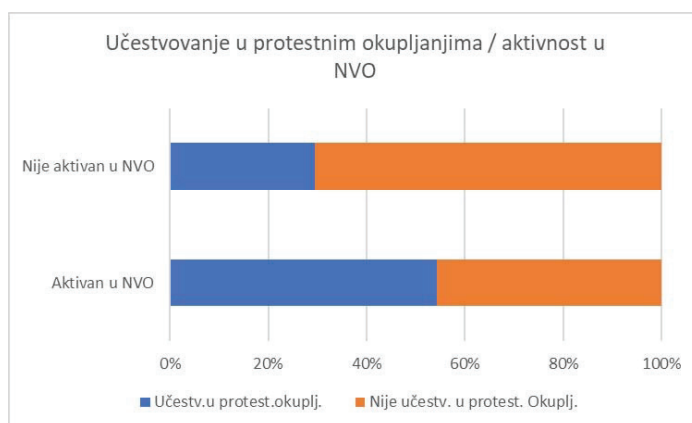
Na grafikonu je vidljiva izvjesna razlika između osoba muškog i ženskog spola u pogledu učestvovanja u protestnim okupljanjima građana, odnosno žene u većoj mjeri učestvuju u protestnim okupljanjima nego muškarci. Međutim, *hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,052, što je više od graničnih 0,05, tako da možemo zaključiti da među njima ne postoji statistički značajna povezanost.

Grafikon 74. Učestvovanje u protestnim okupljanjima/radni status

Na grafikonu je vidljivo da zaposlene osobe u većoj mjeri nego nezaposlene učestvuju u protestnim okupljanjima građana. *Hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable pokazuje da se radi o statistički relevantnoj razlici, odnosno povezanosti. Dobijena je vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,003, što je manje od graničnih 0,05.

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *učesće u protestnim okupljanjima i članstvo u političkoj stranci* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,078, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost.

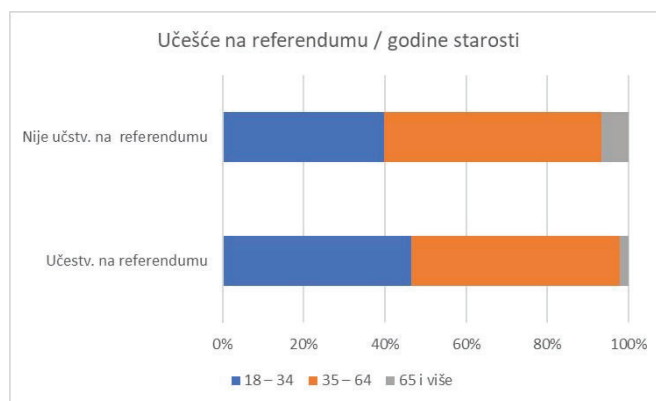

Grafikon 75. Učestvovanje u protestnim okupljanjima/aktivnost u NVO

Na grafikonu je vidljiva velika razlika u mjeri učesća u protestnim okupljanjima aktivista u NVO u odnosu na neaktiviste. Da se radi o statistički značajnoj razlici pokazuje nalaz *hi kvadrat* testa ukrštanja ove dvije varijable. Dobijena

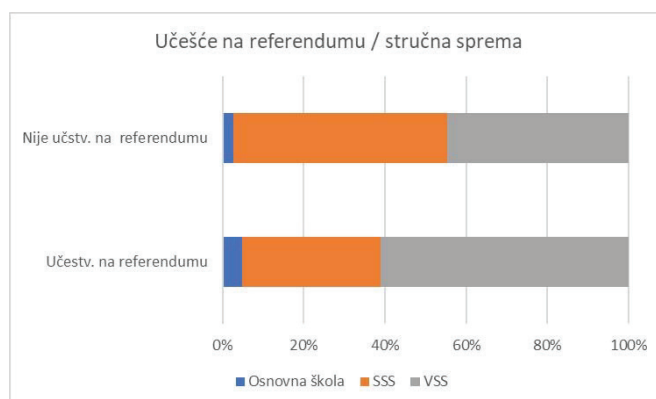
je vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od graničnih 0,05. Na učešće u protestnim aktivnostima, koje je najzastupljeniji oblik participacije u našem istraživanju utječu u statistički značajnoj mjeri jedino radni status i aktivizam u civilnom društvu. Očigledno je da zaposlenost i aktivizam podstiču ispitanike/ce da uviđaju različite probleme i izražavaju svoje stavove i nezadovoljstvo kroz protestna okupljanja.

2.1.5 Referendum

Grafikon 76. Učešće na referendumu/starost

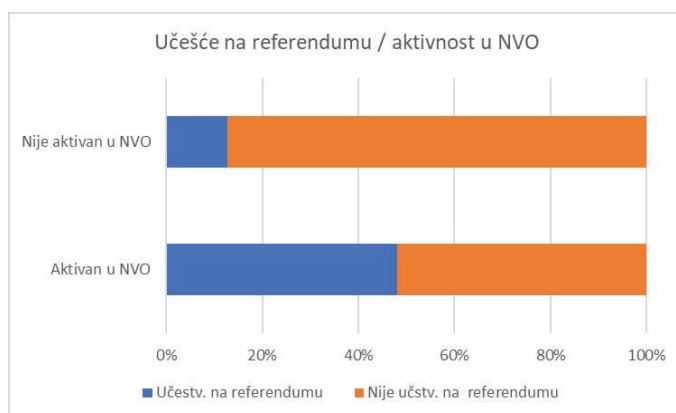
Na grafikonu su vidljive razlike u učešću pojedinih starosnih skupina na referendumu. Mlađe osobe (18–34 godine) u većoj mjeri učestvuju na referendumima, a osobe od 65 i više godina u manjoj mjeri. *Hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable pokazuje da se radi o statistički značajnoj razlici. Dobijena je vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,030, što je manje od graničnih 0,05.

Grafikon 77. Učešće na referendumu/stručna sprema

Uočljivo je veće učešće na referendumima osoba sa visokom stručnom spremom, a manje osoba sa srednjom stručnom spremom. *Hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable pokazuje da se radi o statistički značajnoj razlici. Dobijena je vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od graničnih 0,05. *Hi kvadrat* test ukrštanja varijabli *učešće na referendumu* i *spol* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,094, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost.

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *učešće na referendumu* i *radni status* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,122, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost. *Hi kvadrat* test ukrštanja varijabli *učešće na referendumu* i *članstvo u političkoj stranci* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,829, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost.

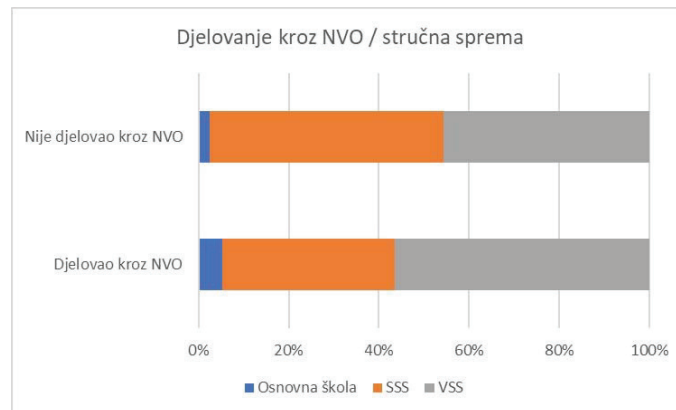
Grafikon 78. Učešće na referendumu/aktivnost u NVO

Uočljivo je višestruko veće učešće na referendumima osoba koje su aktivne u NVO u odnosu na neaktivne. *Hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable pokazuje da se radi o statistički značajnoj razlici. Dobijena je vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od graničnih 0,05. Na učešće na referendumu u statistički značajnoj mjeri utječu godine starosti, stepen obrazovanja i aktivizam u civilnom društvu. Posebno je važno podvući da u našem uzorku najmlađa starosna kategorija (od 18 do 35 godina) koja se često u društvu percipira kao otuđeniya od političkih procesa i kao starosna kategorija iz koje se regrutuje najveći broj apstinenata, u većoj mjeri učestvuje u referendumu. Treba imati u vidu činjenicu da je referendum rijetko zastupljen u procesu političkog odlučivanja u lokalnim zajednicama

i najčešće se koristi prilikom opoziva načelnika / gradonačelnika, kao dio propisane i obavezne zakonske procedure.

2.1.6 Djelovanje kroz NVO

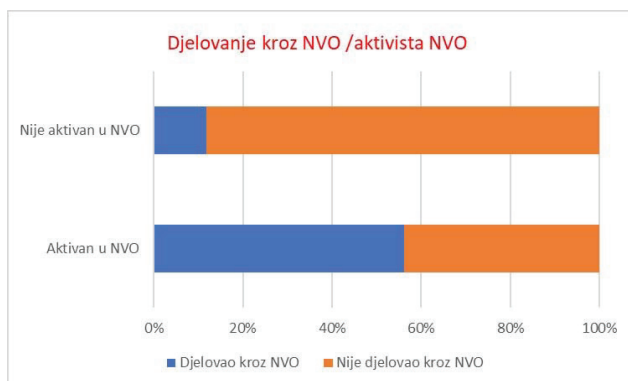
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *djelovanje kroz NVO* i *godine starosti* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,695, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost.

Grafikon 79. Djelovanje kroz NVO/ stručna sprema

Vidljivo je da osobe sa visokom stručnom spremom u većoj mjeri djeluju preko NVO prema organima lokalne samouprave nego osobe sa srednjom stručnom spremom. *Hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable pokazuje da se radi o statistički značajnoj razlici. Dobijena je vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,001, što je manje od graničnih 0,05. *Hi kvadrat* test ukrštanja varijabli *djelovanje kroz NVO* i *spol* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,364, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost, odnosno da spol osobe ne utječe presudno na djelovanje prema organima vlasti kroz NVO. *Hi kvadrat* test ukrštanja varijabli *djelovanje kroz NVO* i *radni status* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,400, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost, odnosno da činjenica da je neka osoba zaposlena ili nije ne utječe presudno na njeno djelovanje prema organima vlasti kroz NVO. *Hi kvadrat* test ukrštanja varijabli *djelovanje kroz NVO* i *radni status* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,400, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost, odnosno da činjenica da je neka osoba zaposlena ili nije ne utječe presudno na njeno djelovanje

prema organima vlasti kroz NVO. *Hi kvadrat* test ukrštanja varijabli *djelovanje kroz NVO* i *članstvo u političkoj stranci* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,199, što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da ni između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost, odnosno da činjenica da je neka osoba član političke stranke ili nije ne utječe presudno na njeno djelovanje prema organima vlasti kroz NVO.

Grafikon 80. Djelovanje kroz NVO/ aktivisti NVO

Članovi (aktivisti) nevladinih organizacija u višestruko većoj mjeri djeluju prema organima vlasti preko NVO nego neaktivisti. *Hi kvadrat* test ukrštanja ove dvije varijable pokazuje da se radi o statistički značajnoj razlici. Dobijena je vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od graničnih 0,05.

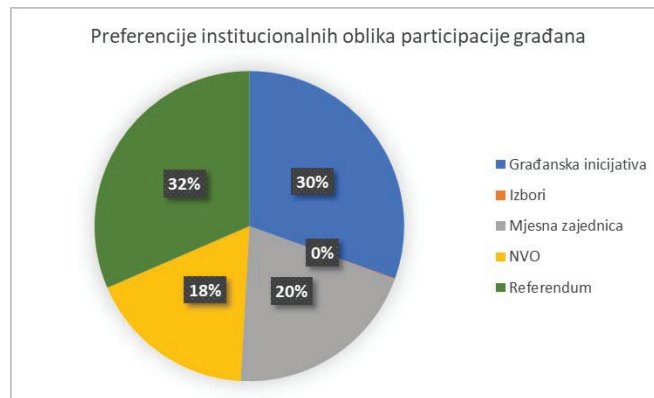
Tabela 1.: Uporedno učestvovanje u različitim institucionalnim oblicima građanske participacije

	Sudjel. u radu org. MZ	Pokretali inic. prema org. MZ	Učestvovali u građ. inicijativama	Učestvovali u protest. okupljanjima	Djelovali preko NVO	Učestvovali na referendumima
Sudjel. u radu org. MZ	100	38,2%	29,8%	46,2%	31,3%	31,6%
Pokretali inicijat. prema org. MZ	38,2	100	42,5	38,2	34,6	24,6
Učestvovali u građ. inicijativama	47,4	56,1	100	66,5	50,3	35,3
Učestvovali u protest. okupljanjima	37,9	26,0	34,3	100	35,8	38,2
Djelovali preko NVO	45,0	41,4	45,5	62,8	100	43,5
Učestvovali na referendumima	47,0	30,3	33,3	69,2	44,9	100

Hi kvadrat testovi ukrštanja pokazuju da postoji statistički značajna povezanost između pojedinih oblika uključivanja građana u odlučivanje na

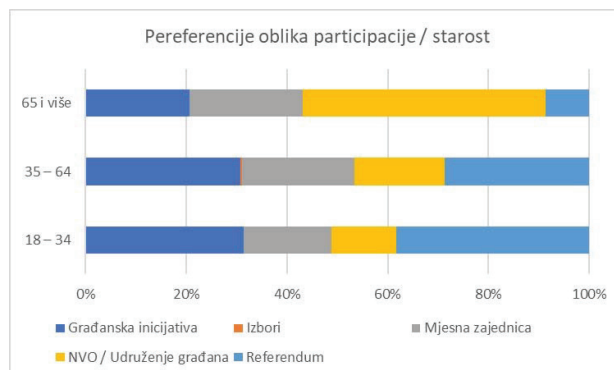
lokalnom nivou. Iz ove pregledne tabele vidljivo je da određene osobe, kao pripadnici ciljnih grupa, preferiraju različite oblike institucionalne građanske participacije, ali i da ih kombiniraju. Tako, na primjer, sudjelovanje u radu organa mjesnih zajednica prate učestvovanje u protestnim okupljanjima i pokretanje inicijativa prema organima mjesnih zajednica, a djelovanje kroz NVO je praćeno učestvovanjem u protestnim okupljanjima.

2.2 Preferencije institucionalnih oblika građanske participacije

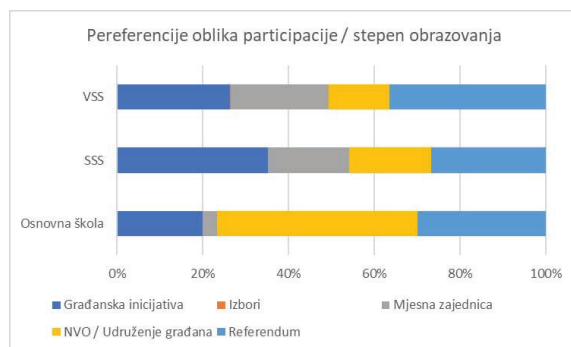
Grafikon 81. Preferencije institucionalnih oblika participacije građana

Rezultati istraživanja pokazuju visok nivo preferencije referenduma i građanskih inicijativa, a potpuno odsustvo percepcije izbora kao oblika participacije. Iako su izbori najširi oblik političke participacije, ispitanici i ispitanice posmatraju izbore kao mehanizam koji je svakako na raspolaganju u sistemu reprezentativne demokratije i za koji nije potrebna neka značajna inicijativa samih građana i građanki.

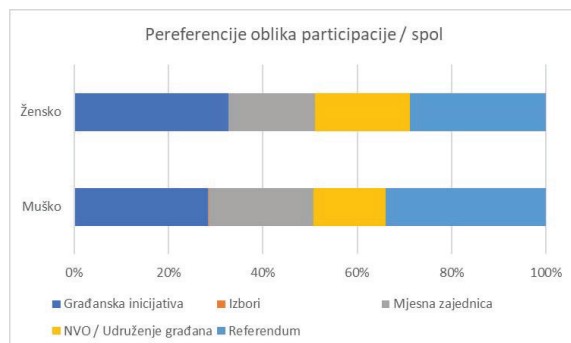
Grafikon 82. Preferencije institucionalnih oblika participacije građana/starost

Uočljive su značajne razlike u preferencijama pojedinih oblika građanske participacije u različitim dobnim skupinama. Povezanost ove dvije varijable pokazuju i rezultati *hi kvadrat* testa. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05. Razlika je posebno uočljiva kod osoba iznad 65 godina starosti koje u odnosu na mlađu populaciju preferiraju NVO / udruženja građana kao oblik participacije.

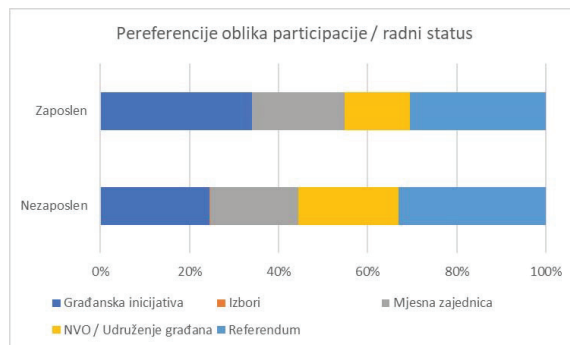
Grafikon 83. Preferencije institucionalnih oblika participacije građana/stepen obrazovanja

Uočljive su značajne razlike u preferencijama pojedinih oblika građanske participacije u skupinama sa različitim stupnjem obrazovanja. Povezanost ove dvije varijable pokazuju i rezultati *hi kvadrat* testa. Dobijena je vrijednost *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05. Osobe sa visokim obrazovanjem preferiraju referendum, građansku inicijativu, a potom mjesne zajednice kao institucionalne oblike participacije. Osobe sa SSS preferiraju građansku inicijativu, a potom referendum, dok su mjesne zajednice i NVO u približno jednakoj preferenciji. Osobe sa osnovnom školom preferiraju NVO / udruženja građana, koje očigledno smatraju najefikasnijim načinom artikulacije svojih interesa.

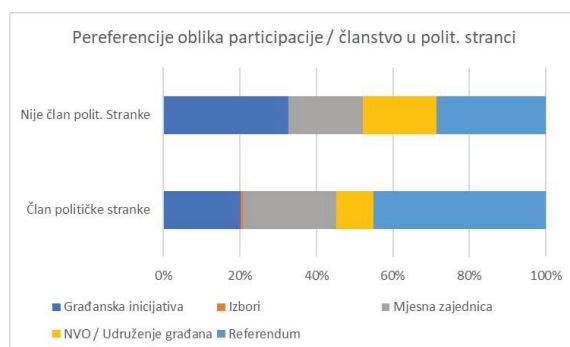
Grafikon 84. Preferencije institucionalnih oblika participacije građana/spol

Između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost, na nivou vrijednosti *Asymp. Sig. (2-sided) = 0,05*, što je u granicama zahtjeva da bude jednak ili manji od 0,05. Na grafikonu se vidi da su ispitanice sklonije, u odnosu na ispitanike, preferirati građanske inicijative i aktivnosti u nevladinim organizacijama, a da ispitanici u većoj mjeri preferiraju referendum i djelovanje kroz mjesne zajednice.

Grafikon 85. Preferencije institucionalnih oblika participacije građana/radni status

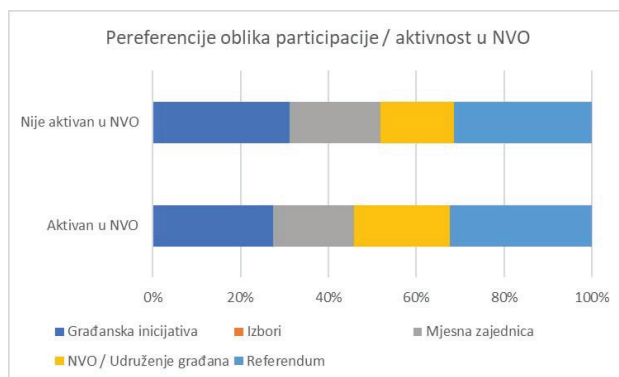
Radni status utječe na preferencije pojedinih oblika građanske participacije. Zaposleni su skloniji građanskim inicijativama, a nezaposleni djelovanju u NVO i referendumima. Između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost, na nivou vrijednosti *Asymp. Sig. (2-sided) = 0,001*, što je manje od 0,05.

Grafikon 86. Preferencije institucionalnih oblika participacije građana/članstvo u političkoj stranci

Članstvo u političkoj stranci utječe na preferiranje pojedinih oblika građanske participacije. Članovi su skloniji referendumu i djelovanju u mjesnim zajednicama, a oni koji nisu članovi građanskim inicijativama i djelovanju kroz NVO. Između ove dvije varijable postoji statistički značajna

povezanost, na nivou vrijednosti *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,00, što je manje od 0,05. Možemo zaključiti da članovi političkih stranaka imaju neposredniju komunikaciju sa nositeljima političke vlasti u lokalnim zajednicama i da iz tog razloga preferiraju navedene oblike participacije.

Grafikon 87. Preferencije institucionalnih oblika participacije građana/aktivnost u NVO

Mada na grafikonu uočavamo izvjesne razlike u preferiranju pojedinih oblika građanske participacije u grupama ispitanika koji su aktivni, odnosno nisu aktivni u NVO, *hi kvadrat* test pokazuje da to nisu statistički značajne razlike. Dobijena je vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,503, što je veće od 0,05.

Iskustvo sudjelovanja	Preferirani oblici			
	Građanska inicijativa	Organi MZ	NVO	Referendum
Sudjel. u radu org. MZ	27,3	24,0	18,5	30,2
Pokretali inicijat. prema org. MZ	33,8	29,81	18,9	17,5
Učestvovali u građ. inicijativama	27,2	26,0	19,1	27,7
Učestvovali u protest. okupljanjima	29,3	18,2	19,1	33,4
Djelovali preko NVO	26,7	13,1	29,3	30,9
Učestvovali u referendumima	29,71	16,8	24,3	29,2

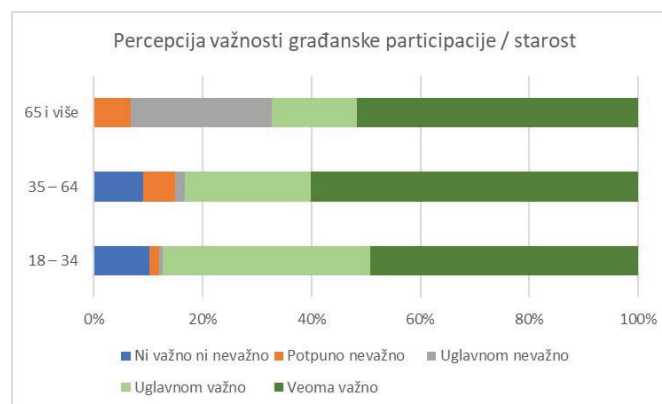
Tabela ukrštanja iskustva učestvovanja u pojedinim oblicima građanske participacije i preferencija pojedinih oblika pokazuje da postoje statistički značajne povezanosti između ove dvije varijable. To potvrđuju i *hi kvadrat* testovi.

2.3 Percepcija važnosti participiranja u odlučivanju u lokalnoj zajednici

Grafikon 88. Percepcija važnosti sudjelovanja u odlučivanju u lokalnoj zajednici

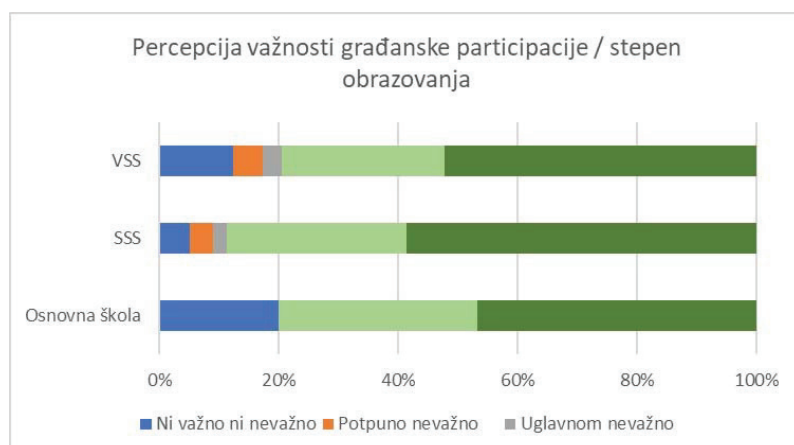
Postoji visok stupanj suglasnosti o važnosti uključivanja građana u odlučivanje o javnim poslovima u lokalnoj zajednici. 55% ispitanika kaže da je to veoma važno, a 29% da je uglavnom važno. Samo 4% ispitanika kaže da je to potpuno nevažno. Možemo zaključiti da građani razumiju važnost građanske participacije. No, postojanje svojevrsnog raskoraka između ove generalne pozitivne percepcije građanske participacije i stvarnog učešća u različitim oblicima participacije na lokalnom nivou koje su ranije analizirane ukazuje na to da se radi o opštoj opredijeljenosti građana koja ne rezultira stvarnom participacijom. S druge strane, svijest građana o važnosti participacije predstavlja važnu bazu za dalje jačanje institucionalnih kapaciteta i mehanizama kako bi se postiglo veće učešće građana i građanki u odlučivanju o javnim poslovima.

Grafikon 89. Percepcija važnosti sudjelovanja u odlučivanju u lokalnoj zajednici/starost

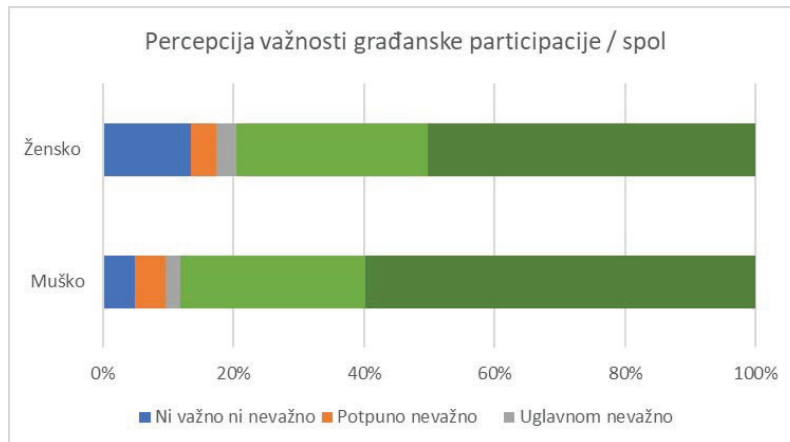
Na grafikonu je vidljivo da osobe do 34 godine starosti generalno imaju povoljniju percepciju važnosti građanske participacije, a da među ispitanicima starosti između 35 i 64 godine prevladava percepcija o velikoj važnosti uključivanja građana u odlučivanje na lokalnom nivou. Kod svih starosnih kategorija zastupljenije su percepcije o važnosti građanske participacije, s tim da je kod osoba starijih od 65 godina u većoj mjeri u odnosu na druge dvije starosne kategorije prisutna percepcije da je ona nevažna.

Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05, tako da možemo zaključiti da postoji statistički relevantna povezanost varijabli *percepcija važnosti građanske participacije* i *starost*.

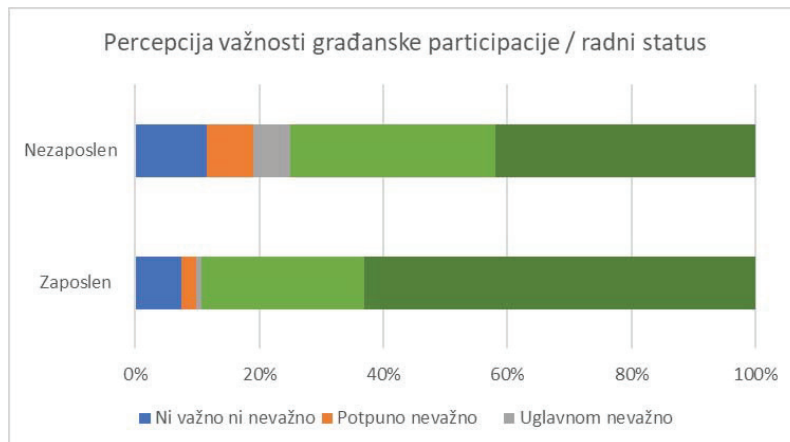
Grafikon 90. Percepcija važnosti sudjelovanja u odlučivanju u lokalnoj zajednici/ obrazovanje

Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,002, što je manje od 0,05, tako da možemo zaključiti da postoji statistički relevantna povezanost varijabli *percepcija važnosti građanske participacije* i *stupanj obrazovanja*. Na grafikonu vidimo da ispitanici sa srednjom stručnom spremom generalno pridaju veću važnost ovom konceptu demokratije nego ispitanici s visokom stručnom spremom. Interesantno je da među ispitanicima sa završenom osnovnom školom kao najvišim stupnjem obrazovanja nema onih koji građansku participaciju percipiraju kao uglavnom nevažnu i potpuno nevažnu, što ukazuje na to da sve obrazovne kategorije građansku participaciju smatraju važnom.

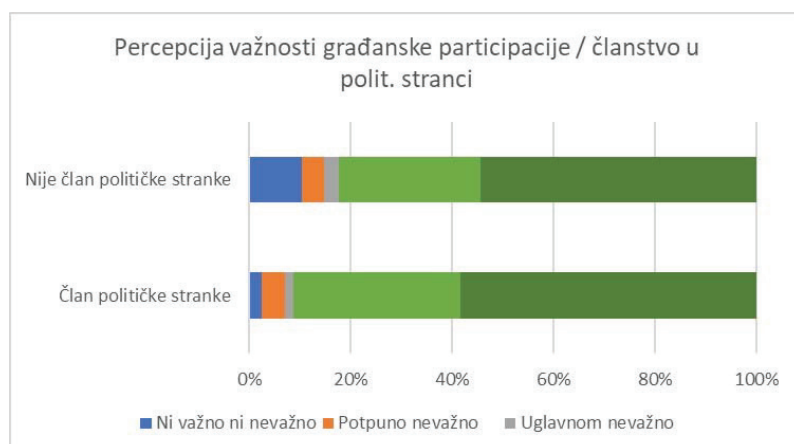
Grafikon 91. Percepcija važnosti sudjelovanja u odlučivanju u lokalnoj zajednici/spol

Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05. Možemo zaključiti da postoji statistički relevantna povezanost varijabli *percepcija važnosti građanske participacije* i *spol*. Na grafikonu vidimo da ispitanici muškog spola generalno pridaju veći značaj građanskoj participaciji nego ispitanice.

Grafikon 92. Percepcija važnosti sudjelovanja u odlučivanju u lokalnoj zajednici/radni status

Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05, tako da možemo zaključiti da postoji statistički relevantna povezanost varijabli *percepcija važnosti građanske participacije* i *radni status*. Na grafikonu vidimo da zaposleni ispitanici pridaju veći značaj građanskoj participaciji nego nezaposleni.

Grafikon 93. Percepcija važnosti sudjelovanja u odlučivanju u lokalnoj zajednici/članstvo u političkoj stranci

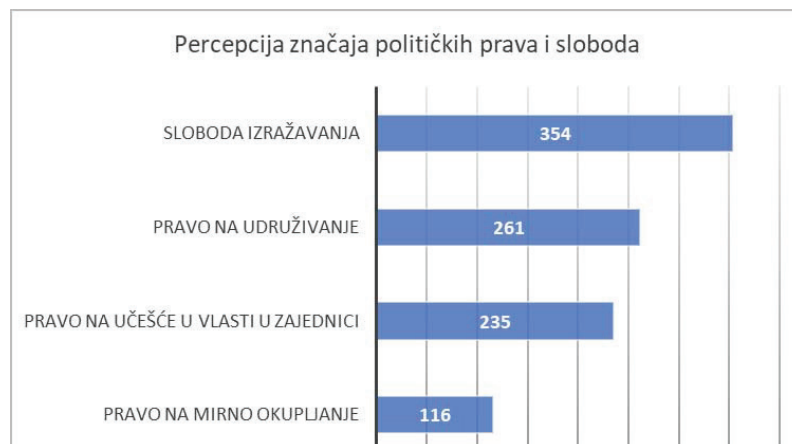
Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,012, što je manje od 0,05. Možemo zaključiti da postoji statistički relevantna povezanost varijabli *percepcija važnosti građanske participacije* i *članstvo u političkoj stranci*. Na grafikonu vidimo da ispitanici koji su članovi političke stranke pridaju veći značaj građanskoj participaciji nego oni koji nisu članovi. To je očekivan rezultat, jer polazimo od toga da samo članstvo u političkim strankama ukazuje na interes pojedinca za učešće u politici.

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija važnosti građanske participacije* i *aktivnost u NVO* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,082 što je više od graničnih 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost. Sve varijable koje se tiču demografskih karakteristika ispitanika/ica, a to su *godine starosti*, *stepen obrazovanja*, *spol* i *radni status*, statistički su povezane sa percepcijom važnosti građanske participacije. Stariji od 65 godina imaju nešto više zastupljene percepcije o njenoj nebitnosti u odnosu na druge dvije starosne kategorije, ali su i u ovoj kategoriji više zastupljeni oni koji je smatraju važnom. Sve obrazovne kategorije smatraju građansku participaciju važnom, s tim da su pozitivne percepcije najprisutnije kod ispitanika/ca sa završenom srednjom školom. Imajući u vidu da osobe sa visokim obrazovanjem više učestvuju u konkretnim oblicima participacije, ovo realno iskustvo vjerovatno doprinosi tome da se kod jednog dijela visokoobrazovanih participacija ne posmatra značajnom sama po sebi. Kod muškaraca su prisutnije pozitivne percepcije značaja građanske participacije, ali u pitanjima koja se tiču konkretnih oblika participacije i koja su ranije analizirana spol nije

bio od statističke važnosti, osim u slučaju sudjelovanja u radu organa mjesnih zajednica i protestnih aktivnosti u kojima su žene aktivnije. Zaposleni i u ovom pitanju imaju pozitivnije percepcije, a u njihovom slučaju one su povezane sa konkretnim oblicima participacije u kojima zaposleni u statistički značajnoj mjeri više učestvuju od nezaposlenih. Jedino se u ovom pitanju aktivisti i aktivistkinje, koji su inače u svim konkretnim oblicima participacije znatno proaktivniji, ne razlikuju u statistički značajnoj mjeri od onih koji nisu aktivni u civilnom društvu. U slučaju osoba koje su aktivne u NVO posebno se vidi da stepen generalnog prepoznavanja značaja građanske participacije nije nužno povezan sa stvarnim učešćem u samim procesima i sa pokretanjem inicijativa. Ova grupa, naime, u statistički značajnoj mjeri više učestvuje u različitim oblicima participacije u odnosu na neaktivne u civilnom društvu, ali nismo dobili statistički značajne razlike kada je riječ o generalnoj percepciji važnosti građanske participacije.

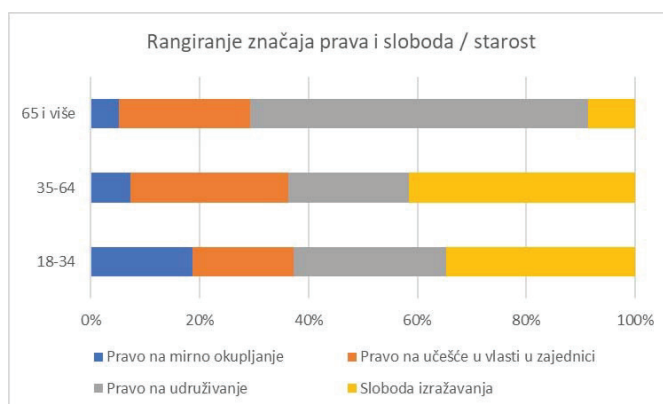
2.4 Percepcija značaja političkih prava i sloboda

Pravo na učešće u vlasti u političkoj zajednici zauzima treće mjesto na rang listi značaja političkih prava i sloboda.

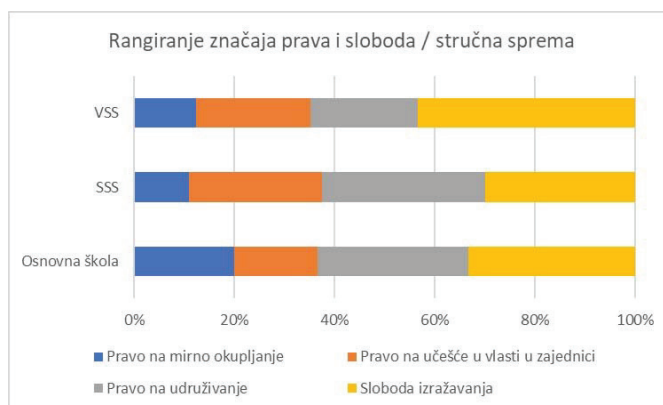
Grafikon 94. Percepcija značaja političkih prava i sloboda

Relativna većina ispitanika slobodu izražavanja smatra najznačajnijim pravom, potom slijedi pravo na udruživanje, pravo na učešće u vlasti u zajednici je na trećoj, a pravo na mirno okupljanje na zadnjoj poziciji percepcije značaja političkih prava i sloboda.

Grafikon 95. Rangiranje značaja političkih prava i sloboda

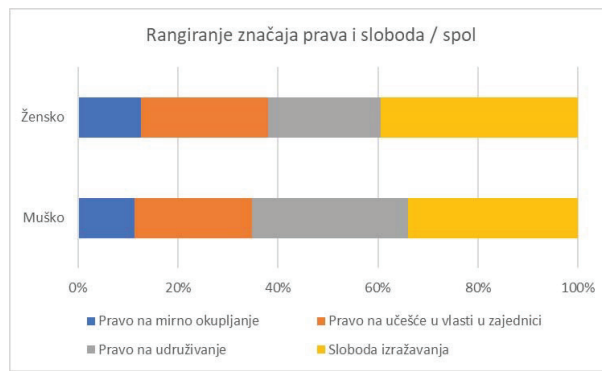
Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05, tako da možemo zaključiti da postoji statistički relevantna povezanost varijabli *rangiranje značaja prava i sloboda* i *godine starosti*. Na grafikonu je vidljivo da najmlađa dobna skupina u većoj mjeri nego druge dvije preferira pravo mirno okupljanje, a u manjoj mjeri pravo na učešće u vlasti u zajednici. To ukazuje na sklonost mlađe populacije prema nekonvencionalnim oblicima političke participacije. Pravo na učešće u vlasti u zajednici u najvećoj mjeri preferira srednja dobna skupina (35–64 godine). Ova dobna skupina u većoj mjeri nego ostale dvije cijeni slobodu izražavanja. Najstarija dobna skupina u izrazito većoj mjeri od druge dvije skupine drži do prava na udruživanje.

Grafikon 96. Rangiranje značaja političkih prava i sloboda/stručna sprema

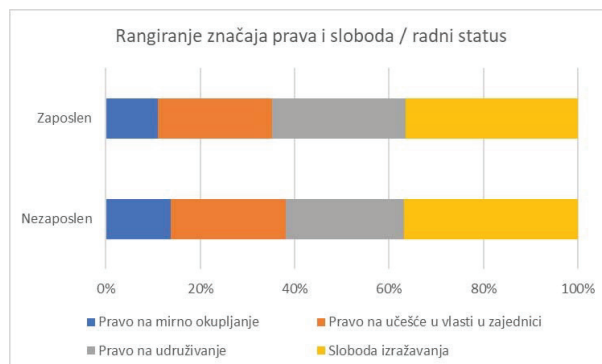
Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05. Možemo zaključiti da postoji

statistički relevantna povezanost varijabli *rangiranje značaja prava i sloboda* i *stupanj obrazovanja*. Na grafikonu je vidljivo da osobe sa visokom stručnom spremom najviše cijene slobodu izražavanja, što povezujemo sa njihovom sposobnošću i kompetencijama da artikuliraju svoje političke i druge stavove u demokratskom prostoru. Osobe sa srednjom stručnom spremom u većoj mjeri nego dvije druge skupine vrednuju pravo na udruživanje i pravo na učešće u vlasti u zajednici. Osobe sa završenom osnovnom školom kao najnižim stupnjem obrazovanja drže do prava na udruživanje, a manje nego dvije druge skupine do prava na učešće u vlasti u zajednici.

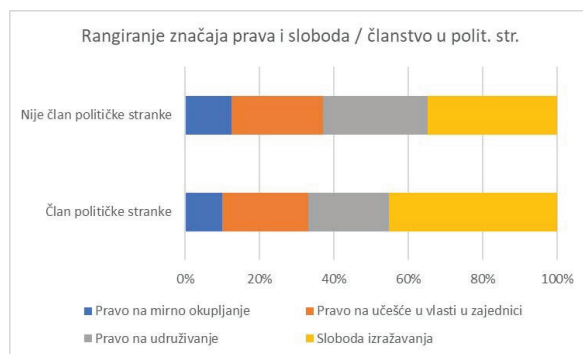
Grafikon 97. Rangiranje značaja političkih prava i sloboda/spol

Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,038, što je manje od 0,05, tako da možemo zaključiti da postoji statistički relevantna povezanost varijabli *rangiranje značaja prava i spol*. Na grafikonu je vidljivo da žene u većoj mjeri u odnosu na muškarce preferiraju slobodu izražavanja i pravo na učešće u vlasti u zajednici. Muškarci pridaju veći značaj pravu na udruživanje.

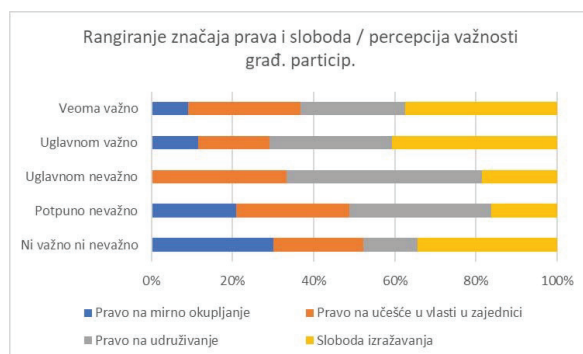
Grafikon 98. Rangiranje značaja političkih prava i sloboda/radni status

Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05, tako da možemo zaključiti da postoji statistički relevantna povezanost varijabli *rangiranje značaja prava i radni status*. Na grafikonu je vidljivo da nezaposleni u većoj mjeri nego zaposleni pridaju važnost pravu na mirno okupljanje, a da zaposleni u većoj mjeri preferiraju pravo na udruživanje.

Grafikon 99. Rangiranje značaja političkih prava i sloboda/članstvo u političkoj stranci

Hi kvadrat test ukrštanja ove dvije varijable daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,012, što je manje od 0,05, tako da možemo zaključiti da postoji statistički relevantna povezanost varijabli *rangiranje značaja prava i članstvo u političkoj stranci*. Na grafikonu je vidljivo da članovi političkih stranaka više vrednuju slobodu izražavanja u odnosu na one koji nisu članovi, a da pojedinci koji nisu članovi više vrednuju pravo na udruživanje i pravo na mirno okupljanje. *Hi kvadrat* test ukrštanja varijabli *rangiranje značaja prava i aktivnost u NVO* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,234 što je više od graničnih 0,05, tako da možemo zaključiti da između ove dvije varijable ne postoji statistički relevantna povezanost.

Grafikon 99. Rangiranje značaja političkih prava i sloboda/percepcija važnosti građanske participacije

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *rangiranje značaja prava i sloboda* i *percepcija važnosti građanske participacije* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od 0,05, tako da možemo zaključiti da između njih postoji statistički relevantna povezanost. Na grafikonu su vidljive razlike u rangiranju značaja prava i sloboda u grupama ispitanika definiranih percepcijom važnosti građanske participacije:

- Grupa koja građansku participaciju percipira kao *ni važnu ni nevažnu* izrazito u većoj mjeri u odnosu na druge grupe, kao i u odnosu na očekivanja preferira pravo na mirno okupljanje, a minimizira značaj prava na udruživanje.
- Grupa koja građansku participaciju percipira kao *potpuno nevažnu* u većoj mjeri u odnosu na očekivanja preferira pravo na mirno okupljanje, a minimizira značaj slobode izražavanja.
- Grupa koja građansku participaciju percipira *uglavnom nevažnom* u većoj mjeri u odnosu na očekivanja preferira pravo na udruživanje.
- Grupa koja građansku participaciju percipira *uglavnom važnom* u većoj mjeri u odnosu na očekivanja preferira pravo na slobodu izražavanja, a minimizira značaj prava na učešće u vlasti u zajednici.
- Grupa koja građansku participaciju percipira *veoma važnom* u većoj mjeri u odnosu na očekivanja preferira pravo na učešće u vlasti u zajednici, a minimizira značaj prava na mirno okupljanje.

Prema rezultatima provedenog istraživanja, pravo na učešće u vlasti u političkoj zajednici zauzima, prema mišljenju relativne većine ispitanika/ispitanica, treće mjesto na rang listi značaja političkih prava i sloboda (nakon slobode izražavanja i prava na uduživanje, a ispred prava na mirno okupljanje), uz statistički relevantnu povezanost varijabli *rangiranje značaja prava i sloboda* i *godine starosti*. Pravo na učešće u vlasti u zajednici u najvećoj mjeri preferira srednja dobna skupina (35–64 godine), a u većoj mjeri nego ostale dvije dobne skupine cijeni i slobodu izražavanja. Najstarija dobna skupina u izrazito većoj mjeri od druge dvije dobne skupine drži do prava na udruživanje, a najmlađa dobna skupina u većoj mjeri nego druge dvije dobne skupine preferira pravo mirno okupljanje, a u manjoj mjeri pravo na učešće u vlasti u zajednici, što ukazuje na sklonost mlađe populacije prema nekonvencionalnim oblicima političke participacije.

Također, postoji statistički relevantna povezanost varijabli *rangiranje značaja prava i sloboda* i *stupanj obrazovanja* te je vidljivo da osobe sa visokom stručnom spremom najviše cijene slobodu izražavanja, što povezujemo sa njihovom sposobnošću i kompetencijama da artikulišu svoje političke i druge

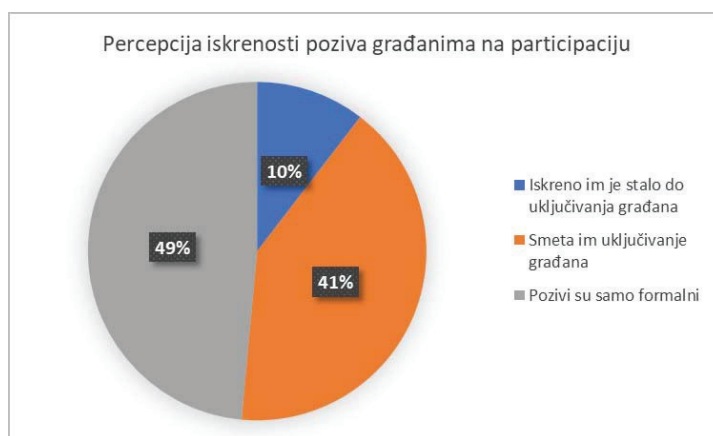
stavove u demokratskom prostoru. Osobe sa srednjom stručnom spremom u većoj mjeri nego druge dvije skupine vrjednuju pravo na udruživanje i pravo na učešće u vlasti u zajednici. Osobe sa završenom osnovnom školom kao najnižim stupnjem obrazovanja drže do prava na udruživanje, a manje nego druge dvije skupine do prava na učešće u vlasti u zajednici.

Vidljivo je i da žene u većoj mjeri u odnosu na muškarce preferiraju slobodu izražavanja i pravo na učešće u vlasti u zajednici. Muškarci pridaju veći značaj pravu na udruživanje, dakle, postoji i statistički relevantna povezanost varijabli *rangiranje značaja prava i spol*.

S aspekta statistički relevantne povezanost varijabli *rangiranje značaja prava i radni status* vidljivo je da nezaposleni u većoj mjeri nego zaposleni pridaju važnost pravu na mirno okupljanje, a da zaposleni u većoj mjeri preferiraju pravo na udruživanje.

Također, postoji statistički relevantna povezanost varijabli *rangiranje značaja prava i članstvo u političkoj stranci*. Članovi političkih stranaka u odnosu na one koji nisu članovi više vrednuju slobodu izražavanja, a pojedinci koji nisu članovi više vrednuju pravo na udruživanje i pravo na mirno okupljanje.

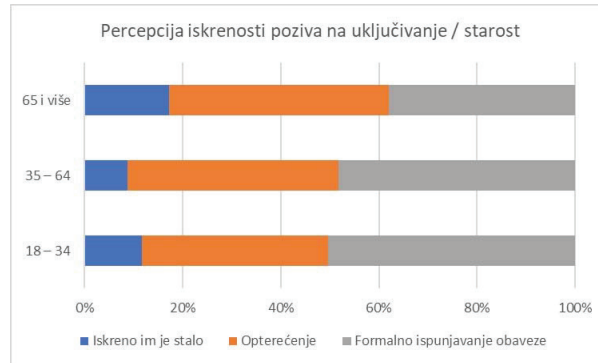
2.5 Percepcija kredibilitnosti poziva na uključivanje u procese građanske participacije

Grafikon 100. Percepcija iskrenosti poziva građanima na participaciju

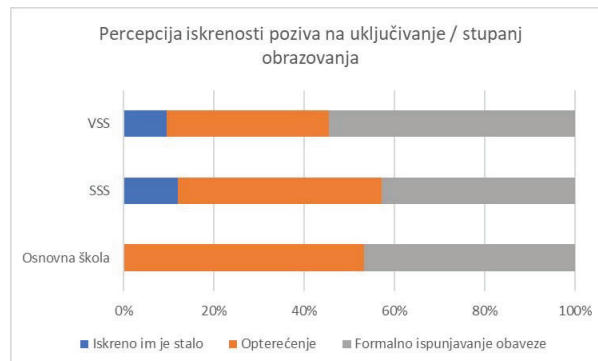
Među ispitanicima prevladava nepovjerenje u iskrenost lokalne administracije (dužnosnika lokalne uprave) kada pozivaju građane na uključivanje u javne rasprave ili druge participativne procese. Svega 10% ispitanika smatra da je lokalnoj administraciji iskreno stalo do uključivanja građana, 49% misli da

se radi samo o ispunjavanju formalnih (normativno propisanih) procedura, a 41% misli da organi lokalne uprave (administracija) miješanje građana vide kao smetnju. Ovo su zabrinjavajući podaci koji ukazuju na veliko nepovjerenje građana u lokalne vlasti te da je potrebno jačati mehanizme komunikacije između lokalnih vlasti i stanovništva, kao i unaprijediti transparentnost procesa donošenja odluka.

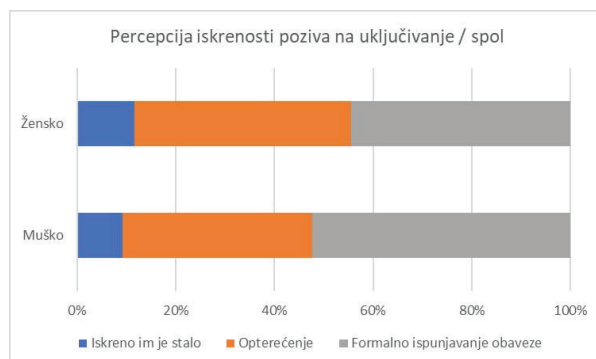
Grafikon 101. Percepcija iskrenosti poziva građanima na participaciju/starost

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija iskrenosti poziva na participaciju* i *starost* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,05, što je u granicama granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu vidimo da osobe sa 65 i više godina pozive na participaciju doživljavaju u većoj mjeri iskrenim, a u manjoj mjeri samo formalnim u odnosu na druge dvije starosne skupine. To ukazuje i na veći stepen povjerenja najstarije populacije u institucije lokalnih vlasti u odnosu na druge dvije starosne skupine.0

Grafikon 102. Percepcija iskrenosti poziva građanima na participaciju/obrazovanje

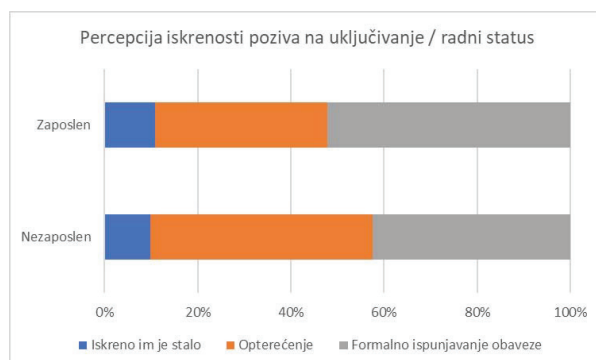
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija iskrenosti poziva na participaciju i stupanj obrazovanja* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,05, što je u granicama granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da ispitanici sa završenom osnovnom školom uopće ne vjeruju u iskrenost poziva građanima na uključivanje u participativne događaje, odnosno da to povjerenje raste sa stupnjem obrazovanja.

Grafikon 103. Percepcija iskrenosti poziva građanima na participaciju/spol

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija iskrenosti poziva na participaciju i spol* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,047, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost.

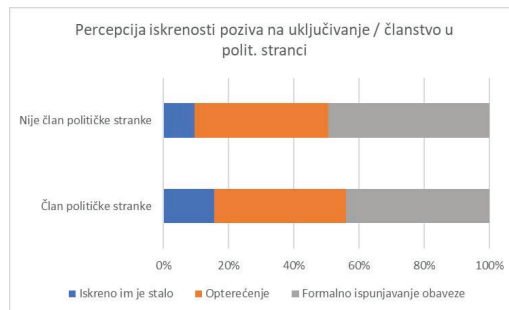
Ispitanice u većoj mjeri nego ispitanici vjeruju u iskrenost poziva građanima na uključivanje u participativne događaje, ali i u većoj mjeri prepoznaju protivrječnost između laičkog i stručnog razmatranja određenih tema rasprave, zbog čega stručnjaci iz stručnih službi opštinskih organa građansku participaciju doživljavaju kao opterećenje pri donošenju ekspertne odluke.

Grafikon 104. Percepcija iskrenosti poziva građanima na participaciju/radni status

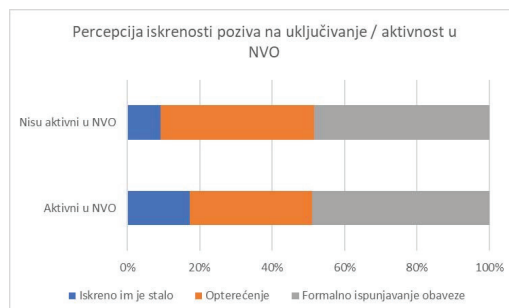
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija iskrenosti poziva na participaciju i radni status* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,012, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost.

Na grafikonu je vidljivo da zaposleni ispitanici u većoj mjeri nego nezaposleni pozive građanima doživljavaju kao formalno ispunjavanje normativnih obaveza, a u manjoj mjeri smatraju da eksperti iz stručnih službi uključivanje građana doživljavaju kao opterećenje, odnosno smetnju za donošenje stručnih odluka.

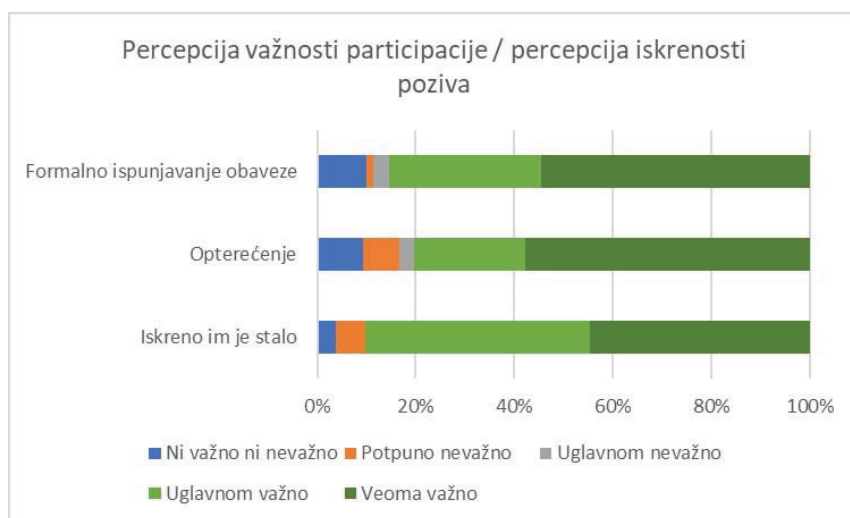
Grafikon 105. Percepcija iskrenosti poziva građanima na participaciju/članstvo u političkoj stranci

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija iskrenosti poziva na participaciju i članstvo u političkoj stranci* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,020, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da članovi političkih stranaka imaju veće povjerenje u iskrenost poziva građanima na uključivanje u participativne događaje nego oni koji nisu članovi te da ih u manjoj mjeri doživljavaju kao samo formalno ispunjavanje normativnih obaveza. Možemo pretpostaviti da kod osoba koje su članovi političkih stranaka postoji veći nivo “lojalnosti” institucijama lokalnih vlasti.

Grafikon 106. Percepcija iskrenosti poziva građanima na participaciju/aktivnost u NVO

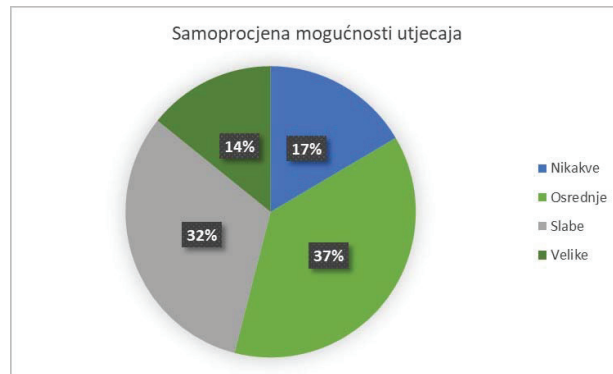
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli percepcija iskrenosti poziva na participaciju i članstvo u političkoj stranci daje vrijednost za Asymp. Sig. (2-sided) = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da aktivisti NVO u većoj mjeri nego neaktivisti vjeruju u iskrenost poziva na uključivanje građana u participativne događaje.

Grafikon 107. Percepcija iskrenosti poziva građanima na participaciju/percepcija važnosti participacije

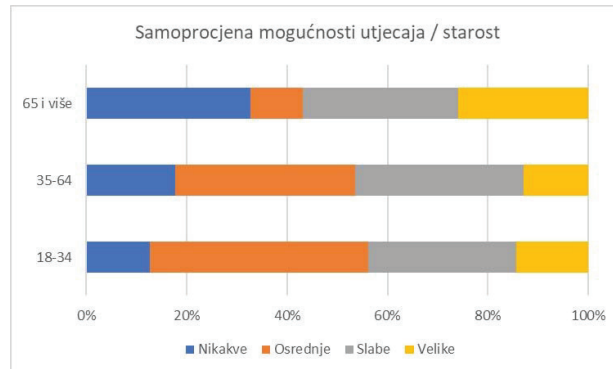
*Hi kvadrat test ukrštanja varijabli percepcija iskrenosti poziva na participaciju i percepcija važnosti participacije daje vrijednost za Asymp. Sig. (2-sided) = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Ispitanici koji percipiraju pozive građanima na uključivanje u participativne događaje kao potpuno iskrene u vidljivo većoj mjeri nego ostali građansku participaciju percipiraju kao uglavnom važnu (*Adjusted Residual* = 4,0). Ispitanici koji misle da lokalna administracija uključivanje građana u procese donošenja odluka vidi kao opterećenje, odnosno prepreku za donošenje ekspertnih odluka u većoj mjeri nego drugi građansku participaciju percipiraju kao veoma važnu. U grupi ispitanika koji pozive za uključivanje u događaje građanske participacije percipiraju kao samo formalno ispunjavanje normativnih obaveza u većoj mjeri nego drugim grupama odsutna je percepcija građanske participacije kao potpuno nevažne (*Adjusted Residual* = - 4,2).*

2.6 Samopercepcija mogućnosti utjecaja

Grafikon 108. Samopercepcija mogućnosti utjecaja

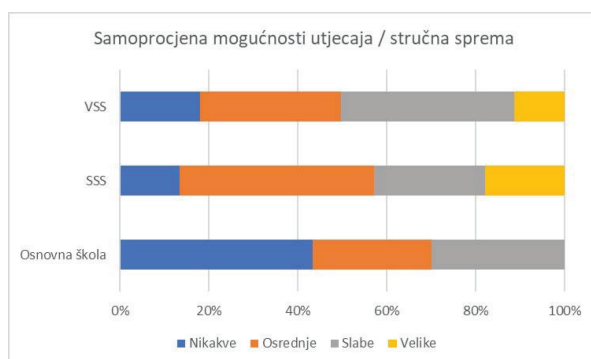
Samo 14% ispitanika procjenjuje svoje mogućnosti da utječu na kreiranje i donošenje odluka općinskih / gradskih organa vezanih za egzistencijalna pitanja građana kao velike. 37% ispitanika smatraju da su te mogućnosti osrednje, 32% da su slabe, a 17% da su nikakve.

Grafikon 109. Samopercepcija mogućnosti utjecaja/starost

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena mogućnosti utjecaja* i *godine starosti* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost.

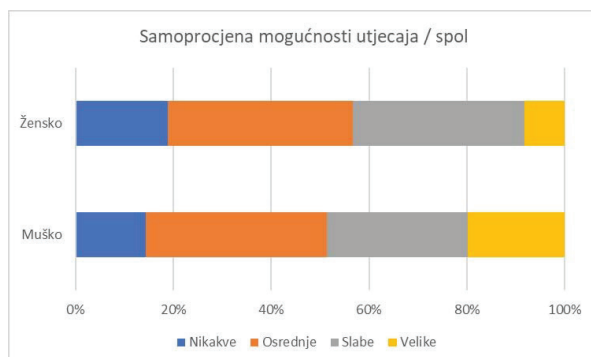
Na grafikonu je vidljivo da sa godinama starosti raste broj ispitanika koji svoje mogućnosti da utječu na donošenje odluka lokalne uprave procjenjuju kao osrednje, a da je u starosnoj grupi sa 65 i više godina veće učešće ispitanika nego u drugim grupama koji te mogućnosti procjenjuju kao velike, ali i kao nikakve.

Grafikon 110. Samopercepcija mogućnosti utjecaja/stručna sprema

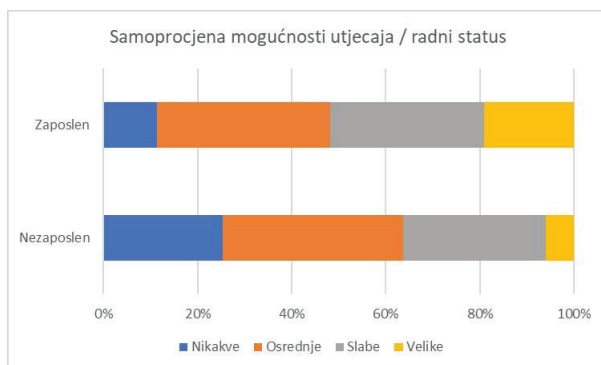
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena mogućnosti utjecaja* i *stručna sprema* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost.

Na grafikonu je vidljivo da je u grupi ispitanika sa završenom osnovnom školom višestruko veće učešće onih koji svoje šanse da utječu procjenjuju kao nikakve, odnosno potpuno odsustvo procjene velikih šansi. U grupi ispitanika sa završenom srednjom školom prevladava procjena osrednjih šansi i relativno veliko prisustvo ocjene velikih šansi. U grupi ispitanika sa visokom stručnom spremom povećano je prisustvo procjene slabih šansi.

Grafikon 111. Samopercepcija mogućnosti utjecaja/spol

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena mogućnosti utjecaja* i *spol* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Muškarci više nego žene svoje mogućnosti utjecaja procjenjuju kao velike.

Grafikon 112. Samopercepcija mogućnosti utjecaja/radni status

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena mogućnosti utjecaja* i *radni status* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da zaposleni u većoj mjeri nego nezaposleni svoje mogućnosti utjecaja procjenjuju kao velike. Nezaposleni su skloniji procjeni tih mogućnosti kao nikakvih.

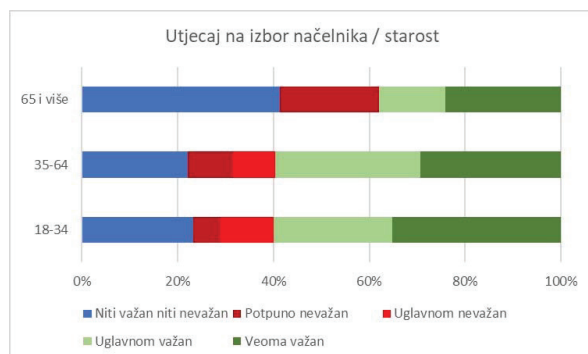
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena mogućnosti utjecaja* i *članstvo u političkoj stranci* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,086, što je veće od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost.

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena mogućnosti utjecaja* i *aktivnost u NVO* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,219, što je veće od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost.

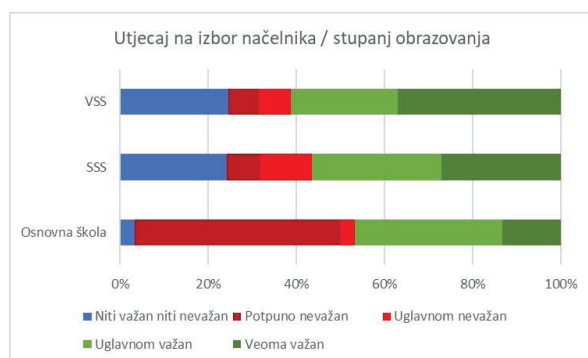
Grafikon 113. Samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika općine

Svega 9% ispitanika svoj neposredni utjecaj na izbor načelnika, odnosno gradonačelnika, percipiraju potpuno nevažnim. Na drugoj strani 31% ispitanika taj utjecaj percipiraju kao veoma važan, 27% uglavnom važan, a 24% niti važan niti nevažan. Zbirno iskazano dobijen je rezultat da 82% ispitanika pridaje određeni značaj neposrednom izboru načelnika, odnosno gradonačelnika.

Grafikon 114. Samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika općine/starost

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika* i *starost* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da s rastom godina starosti opada samopercepcija važnosti utjecaja na izbor načelnika, odnosno raste samopercepcija potpune nevažnosti.

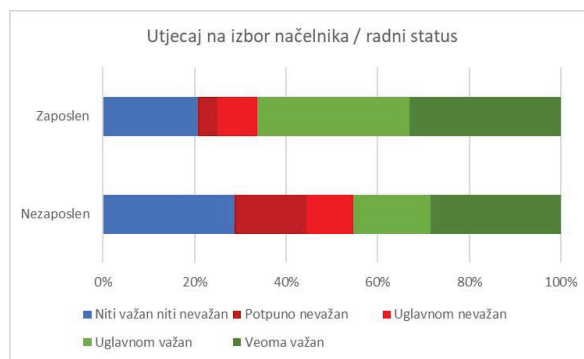

Grafikon 115. Samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika općine/obrazovanje

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika* i *stručna sprema* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije

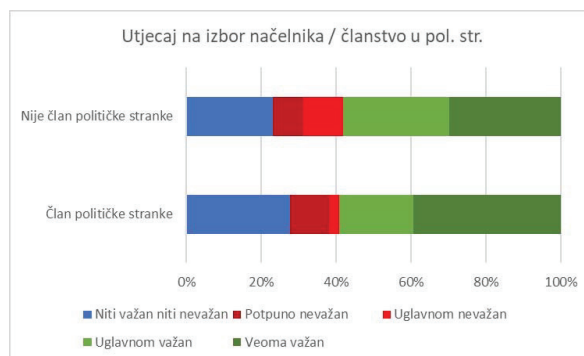
varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da s rastom stupnja obrazovanja raste samopercepcija važnosti utjecaja na izbor načelnika, odnosno opada samopercepcija potpune nevažnosti.

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika* i *spol* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,061, što je veće od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost, odnosno da spolno obilježje nije relevantan faktor koji utječe na samoprocjenu važnosti utjecaja pojedinaca na izbor načelnika / gradonačelnika.

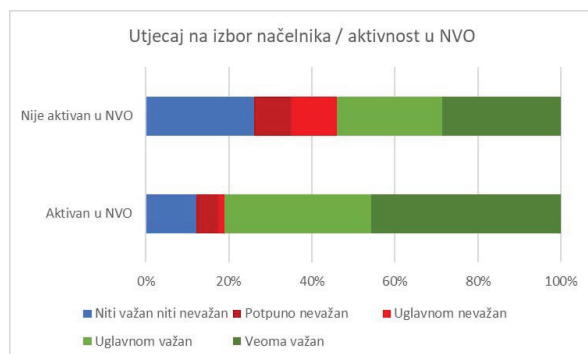
Grafikon 116. Samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika općine/radni status

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika* i *radni status* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da zaposlene osobe pridaju veću važnost svom učešću u neposrednim izborima načelnika.

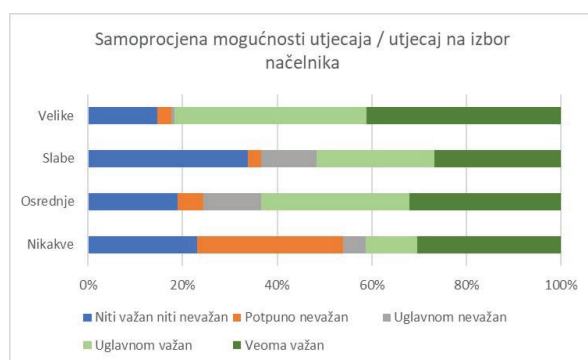
Grafikon 117. Samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika općine/članstvo u političkoj stranci

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika* i *članstvo u političkoj stranci* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Članovi političkih stranaka skloniji su svoje učešće u neposrednom izboru načelnika percipirati kao veoma važno.

Grafikon 118. Samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika općine/aktivnost u NVO

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena važnosti utjecaja na izbor načelnika* i *aktivnost u NVO* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da aktivisti u NVO u znatno većoj mjeri svoj doprinos u neposrednim izborima načelnika percipiraju kao veoma važan, odnosno uglavnom važan.

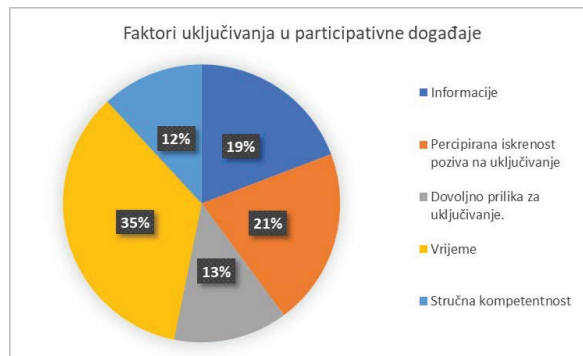

Grafikon 119. Samoprocjena mogućnostin utjecaja na loklanu politiku/ važnost utjecaja na izbor načelnika

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *samoprocjena mogućnosti utjecaja* i *važnost utjecaja na izbor načelnika* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000,

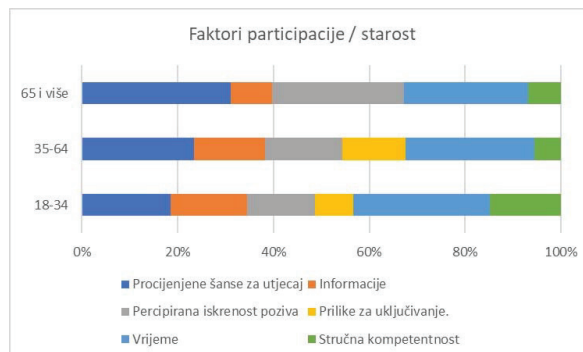
što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da ispitanici koji svoje mogućnosti da utječu na kreiranje i donošenje odluka općinskih / gradskih organa vezanih za egzistencijalna pitanja građana percipiraju kao velike istovremeno i svoj neposredni utjecaj na izbor gradonačelnika percipiraju veoma važnim, odnosno uglavnom važnim.

2.7 Faktori uključivanja u participativne događaje

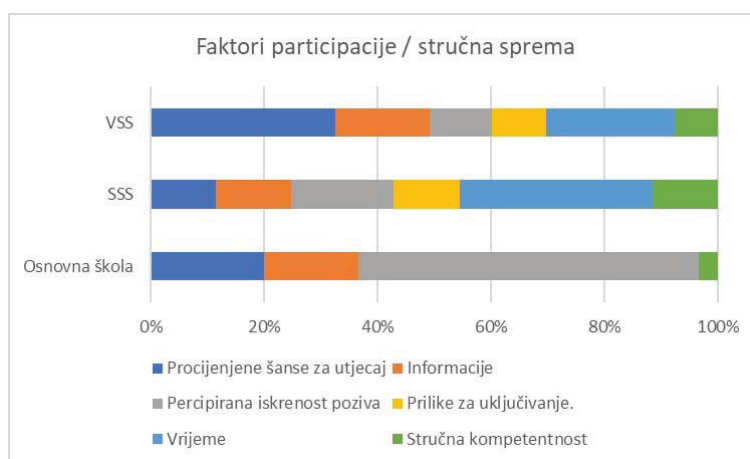
Grafikon 120. Faktori uključivanja u participativne događaje

Vrijeme kao raspoloživi resurs na prvom mjestu je faktora uključivanja u participativne događaje i procese. To je izbor 35% ispitanika. Na drugom mjestu je, sa 21% odgovora, percipirana iskrenost poziva na uključivanje. Na trećem mjestu su, sa 19%, relevantne informacije kako o participativnim događajima tako i o temi javne rasprave. Na četvrtom mjestu su kanali participacije, odnosno dovoljno prilika za uključivanje (13%). Na petom mjestu je samoprocjena stručne kompetentnosti za uključivanje u raspravu s ekspertima stručnih službi (12%).

Grafikon 121. Faktori uključivanja u participativne događaje/starost

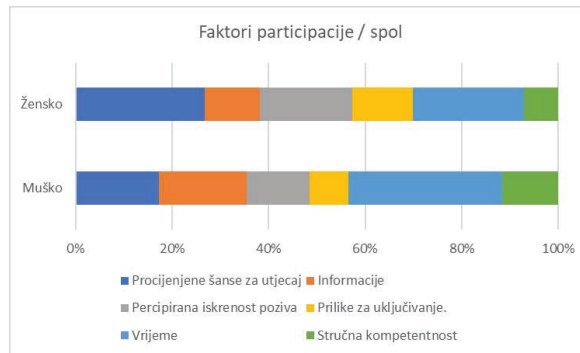
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *faktori participacije* i *godine starosti* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljiv ujednačen utjecaj faktora vremena u sve tri starosne skupine. Kod najmlađe skupine izraženiji je nego kod ostale dvije faktor stručne kompetentnosti, a u manjoj mjeri procijenjene šanse za utjecaj. Kod najstarije dobne skupine najizraženiji je faktor procijenjene šanse za utjecaj, a najmanji značaj ima faktor informacija i informiranosti, dok prilike za uključivanje uopće nisu prisutne kao faktor. Prilike za uključivanje su najizraženije kod srednje dobne skupine (od 35 do 64 godine).

Grafikon 122. Faktori uključivanja u participativne događaje/stručna sprema

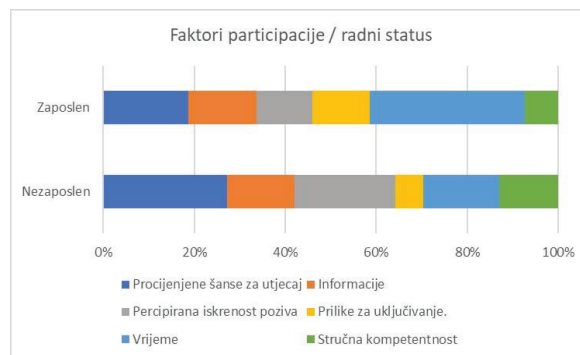
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *faktori participacije* i *stručna sprema* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost.

Na grafikonu je vidljivo da kod osoba čiji je najviši stupanj obrazovanja završena osnovna škola dominira faktor percipirane iskrenosti poziva. Utjecaj ovog faktora opada sa rastom stupnja obrazovanja. Kod osoba sa srednjom stručnom spremom dominiraju faktori *raspoloživo vrijeme*, *percipirana iskrenost poziva na uključivanje* i *samoprocijenjena stručna kompetentnost*. Kod osoba sa visokom stručnom spremom izražen je utjecaj faktora *procijenjene šanse za utjecaj*, *raspoloživo vrijeme* i *informacije*, odnosno *informiranost*.

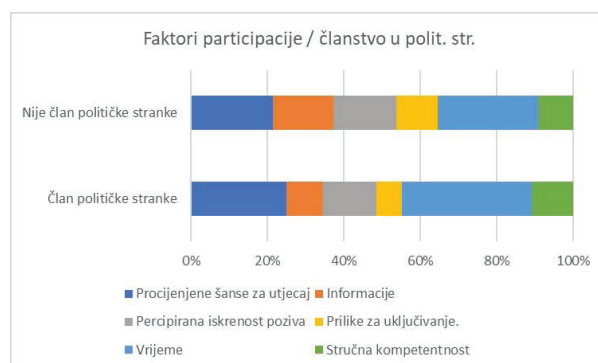
Grafikon 123. Faktori uključivanja u participativne događaje/spol

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *faktori participacije* i *spol* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da kod žena veći utjecaj imaju faktori *procijenjene šanse za utjecaj*, *percipirana iskrenost poziva na participaciju* i *prilike za uključivanje*. Kod muškaraca je najveći utjecaj faktora *raspoloživo vrijeme*, *informacije* i *procijenjena stručna kompetentnost* za suočavanje sa ekspertima iz stručnih službi.

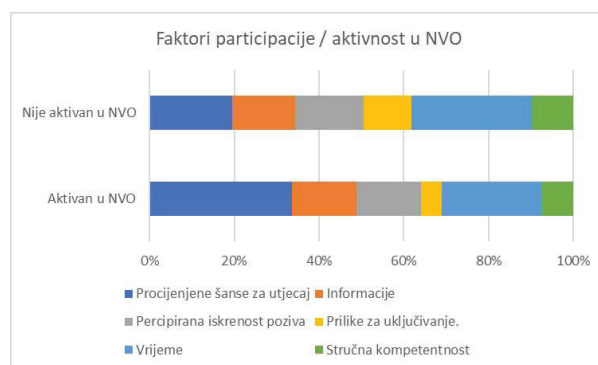
Grafikon 124. Faktori uključivanja u participativne događaje/radni status

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *faktori participacije* i *radni status* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da su zaposlenim osobama više nego nezaposlenima značajni faktori *raspoloživog vremena* i *prilika za uključivanje*. Nezaposlenim osobama su značajniji nego nezaposlenim *procijenjene šanse za utjecaj*, *percipirana iskrenost poziva* i *samoprocijenjena stručna kompetentnost*.

Grafikon 125. Faktori uključivanja u participativne događaje/članstvo u političkoj stranci

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli faktori participacije i članstvo u političkoj stranci daje vrijednost za Asymp. Sig. (2-sided) = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da su članovima političke stranke više nego onima koji nisu članovi značajni faktori procijenjene šanse za utjecaj, raspoloživo vrijeme i samoprocijenjena stručna kompetentnost. Pojedincima koji nisu članovi značajniji su nego članovima informacije, percipirana iskrenost poziva i prilike za uključivanje.

Grafikon 125. Faktori uključivanja u participativne događaje/aktivnost u NVO

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli faktori participacije i članstvo u političkoj stranci daje vrijednost za Asymp. Sig. (2-sided) = 0,001 što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost.

Na grafikonu je vidljivo da su aktivistima u NVO više nego neaktivistima značajan faktor *procijenjene šanse za utjecaj*. Neaktivistima su značajniji nego aktivistima *prilike za uključivanje, vrijeme i samoprocijenjena kompetentnost* za uključivanje u rasprave sa stručnjacima.

2.8 Zaključak

Zakonima o lokalnoj samoupravi i statutima jedinica lokalne samouprave utemeljeni su institucionalni oblici građanske participacije u odlučivanju o javnim poslovima u lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini. Referendum, građanska inicijativa i mjesni zborovi građana posebno su zastupljeni i statutarno određeni u pogledu obuhvata pitanja i procedura njihove primjene u procesu odlučivanja o javnim poslovima.

Rezultati empirijskog istraživanja daju nam relevantne naučne spoznaje o praktičnim aspektima primjene statutarne oblika građanske participacije u lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini. Ako u obzir uzmemo neposredno sudjelovanje građana/građanki u radu organa mjesnih zajednica i pokretanje građanskih inicijativa preko organa mjesnih zajednica, **mjesne zajednice se javljaju kao najzastupljeniji oblik građanske participacije.** Mjesne zajednice kao oblike participacije posebno koriste starije osobe, žene i osobe sa nižim stepenom obrazovanja. Radi se o kategoriji stanovništva koja svoje interese i zahtjeve najlakše može artikulirati preko organa mjesnih zajednica. Možemo zaključiti da se mjesne zajednice kao najniži oblici političke organizacije javljaju i kao najpogodniji društveni prostor za učesće marginaliziranih društvenih grupa u procesu političkog odlučivanja. Članovi političkih stranaka također znatno više participiraju u radu mjesnih zajednica. Razlog tome je činjenica da se mjesne zajednice javljaju i kao pogodan prostor za mobilizaciju biračkog tijela u izbornom procesu.

Rezultati istraživanja pokazuju da relativna većina ispitanika koristi **protestna okupljanja** kao oblik participacije. Možemo zaključiti da je to odraz izraženog nepovjerenja građana prema institucijama lokalnih vlasti, nepovjerenja prema konvencionalnim oblicima građanske participacije, ali i kredibilitnosti poziva na participaciju. Rezultati istraživanja ukazuju na veliko nepovjerenje građana u lokalne vlasti. Samopercepcija ispitanika u pogledu mogućnosti njihovog utjecaja u procesu donošenja odluka je izrazito niska. Samo 14% ispitanika svoje mogućnosti utjecaja na kreiranje i donošenja političkih odluka ocjenjuje velikom.

Iako se rijetko primjenjuje u praksi, **referendum** kao oblik participacije prema rezultatima istraživanja posebno koriste mlađe i visokoobrazovane osobe te osobe koje su aktivne u radu NVO.

Osobe sa visokom stručnom spremom u većoj mjeri djeluju preko **NVO** prema organima lokalne samouprave nego osobe sa srednjom stručnom spremom.

Rezultati istraživanja potvrđuju opredijeljenost velike većine građana da neposredno biraju općinske načelnike / gradonačelnike.

Građani razumiju važnost participacije u lokalnim zajednicama. Iako je participacija relativno niska, opredijeljenost i svijest građana o važnosti participacije predstavlja važnu bazu za dalje jačanje institucionalnih kapaciteta i mehanizama participacije. Prema rezultatima istraživanja postoji izvjesno odstupanje između praktične primjene sa jedne strane i preferencija ispitanika u pogledu institucionalnih oblika građanske participacije sa druge strane. Zapravo, većina ispitanika preferira referendum (32%), potom građanske inicijative (30%), mjesne zajednice 20% i NVO 18% kao oblike artikulacije svojih interesa. **Očekivanja građana** ukazuju na potrebu da lokalne vlasti posebno **afirmiraju institut referenduma i građanske inicijative** u procesima političkog odlučivanja. Kako bi se povećala građanska participacija, lokalne vlasti u afirmaciji postojećih statutarnih i u razvoju novih oblika građanske participacije u obzir trebaju uzeti faktore koji neposredno utječu na uključivanje građana u participativne događaje. Potrebno je jačati mehanizme komunikacije između lokalnih vlasti i stanovništva i unaprijediti transparentnost procesa donošenja odluka. Slobodno vrijeme se prema rezultatima istraživanja javlja kao najvažniji faktor koji utječe na građansku participaciju. Jačanje općeg povjerenja građana u institucije lokalne vlasti i njihova bolja informiranost također je pretpostavka šire participacije građana u odlučivanju o javnim poslovima u lokalnim zajednicama.

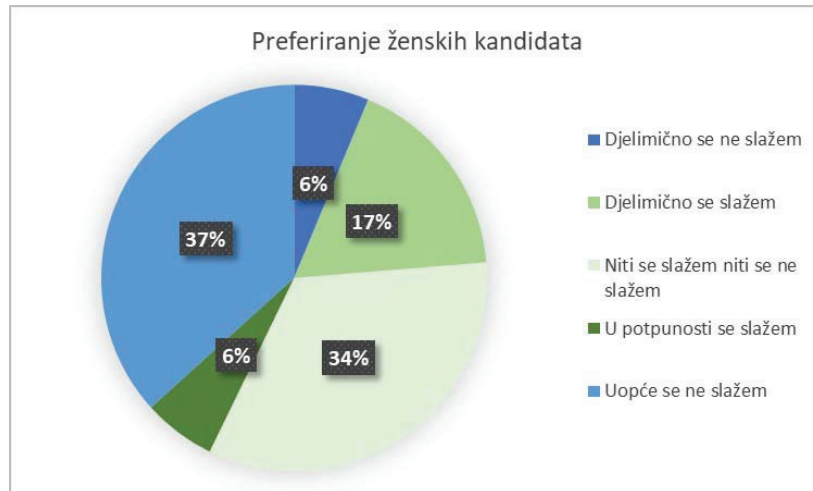
Zlatiborka Popov - Momčinović, Rebeka Kotlo, Ana Mari Bošnjak

3. Rodna varijabla građanske participacije u lokalnim zajednicama

3.1 Participacija žena

Stavove ispitanika i ispitanica o rodnoj ravnopravnosti u procesima donošenja odluka na lokalnom nivou ispitali smo kroz tvrdnju “Na izborima radije glasam za kandidatkinju nego za kandidata” i pitanje “Smatrate li da su žene nedovoljno zastupljene u općinskim organima uprave i institucijama lokalnih vlasti u Vašoj lokalnoj zajednici?” Imajući u vidu da su žene i dalje podzastupljene u procesima donošenja odluka na svim nivoima vlasti i da izborne procedure definišu obavezno prisustvo manje zastupljenog spola na izbornim listama od 40% (a to su uvijek žene), ali bez garancija / mehanizama da će one biti i izabrane, smatrali smo da je od velikog značaja ispitati stavove i preferencije građana i građanki u odabranim lokalnim zajednicama. To je utoliko značajnije s obzirom na to da, posebno kada je o ženama riječ, politička karijera počinje upravo od lokalnog nivoa, gdje kandidatkinje koriste različite resurse koji su im na raspolaganju, ali se i suočavaju sa specifičnim preprekama.

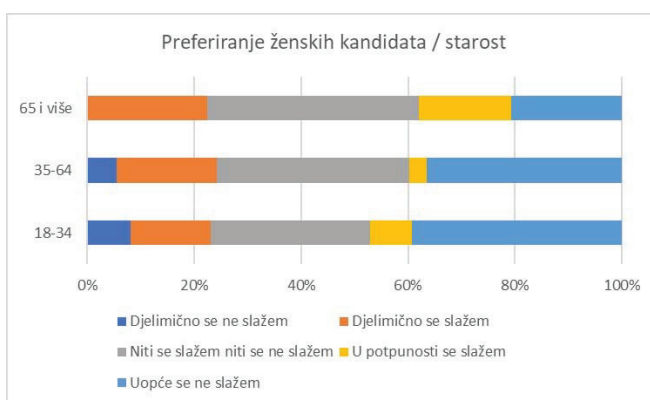
Na pitanje “U kojoj mjeri se slažete sa tvrdnjom: Na izborima radije glasam za kandidatkinju nego za kandidata” dobijena je struktura odgovora prikazana na grafikonu.

Grafikon 126. Preferiranje ženskih kandidata na izborima

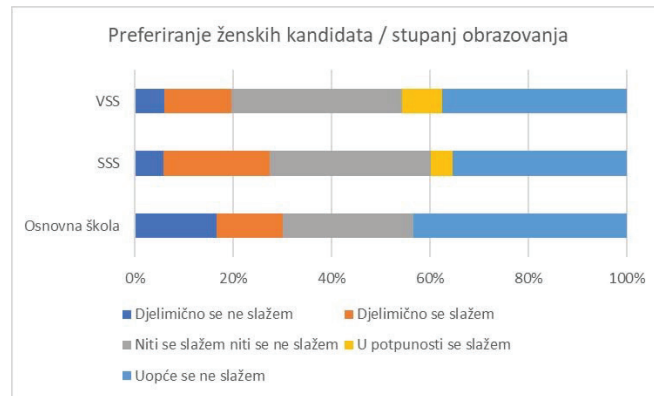
Ne može se utemeljeno tvrditi da ženski spol kandidata presudno utječe na izbornu opredjeljivanje glasača, odnosno da postoji pozitivna diskriminacija

ženskog spola u izbornom procesu. I dok je najzastupljeniji odgovor “Uopće se ne slažem” (37%), također je veoma prisutna ambivalentnost s obzirom na to da se 34% niti slaže niti ne slaže sa datom tvrdnjom. Kod onih koji se slažu najzastupljenije je djelimično slaganje i ono iznosi 17%. Očigledno je da na eventualno preferiranje kandidatkinja utječu i druga obilježja, kao što je npr. politička stranka iz koje dolaze, pozicija na ideološkom spektru i lične karakteristike kandidatkinja. No, pri tome treba napomenuti brojne strukturalne prepreke kojima su izložene kandidatkinje kao što je manjak podrške unutar stranke, slaba vidljivost u medijima, izloženost različitim oblicima rodno zasnovanog nasilja, posebno tokom predizborne kampanje, i sl. U takvim nepovoljnim okolnostima često su i učinci izabranih žena dodatno obesnaženi i izabranim ženama se nameću brojne prepreke koje onemogućavaju njihovo ravnopravno učešće u donošenju političkih odluka. Svi ti nepovoljni faktori koji se kontinuirano detektuju u istraživanjima očigledno utječu i na izraženu ambivalentnost u stavovima naših ispitanika i ispitanica.

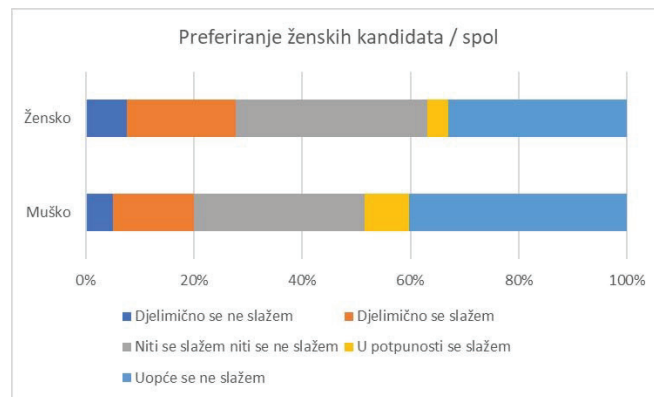
Grafikon 127. Preferiranje ženskih kandidata na izborima/starost

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *preferiranje ženskih kandidata* i *godine starosti* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da su preferiranju ženskih kandidata skloniji mlađi ispitanici. Ovi rezultati su u skladu sa rezultatima ranije provedenih istraživanja u BiH koji pokazuju da su patrijarhalne vrijednosti prisutnije kod osoba starije životne dobi.

Grafikon 128. Preferiranje ženskih kandidata na izborima/obrazovanje

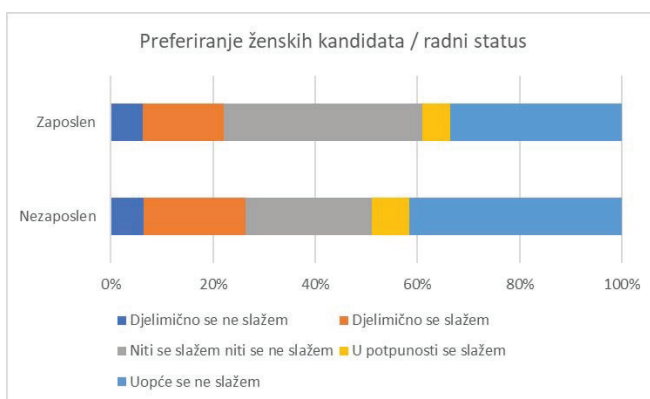
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *preferiranje ženskih kandidata* i *stupanj obrazovanja* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da sa rastom stupnja obrazovanja raste i preferiranje ženskih kandidata na izborima. Inače, kao i u drugim istraživanjima, sa stupnjem obrazovanja opada privrženost patrijarhalnim vrijednostima te su i naši rezultati u skladu s ovim generalnim trendovima.

Grafikon 129. Preferiranje ženskih kandidata na izborima/spol

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *preferiranje ženskih kandidata* i *spol* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,002, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da je kod osoba muškog spola prisutnija pozitivna izborna diskriminacija žena nego kod osoba ženskog spola, ali se s druge strane veći broj ispitanika u odnosu na ispitanice uopšte ne slaže sa

tvrdnjom da preferira kandidatkinje. U svakom slučaju, kao što to ukazuju istraživanja, pitanje političke reprezentacije žena složenije je u odnosu na tzv. generički pojam predstavljanja u kojem se muški spol (odnosno muškarac-političar) nameće kao univerzalna norma. Naime, izabrane žene predstavljaju svoje biračko tijelo, svoju stranku, ali i druge žene, i u tom smislu ženska populacija uvijek ima veća očekivanja od kandidatkinja i izabranih žena te ih očigledno i ne podržava u bezrezervnom smislu.

Grafikon 130. Preferiranje ženskih kandidata na izborima/radni status

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *preferiranje ženskih kandidata* i *radni status* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,002, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da je kod nezaposlenih osoba prisutnija pozitivna izborna diskriminacija žena nego kod zaposlenih.

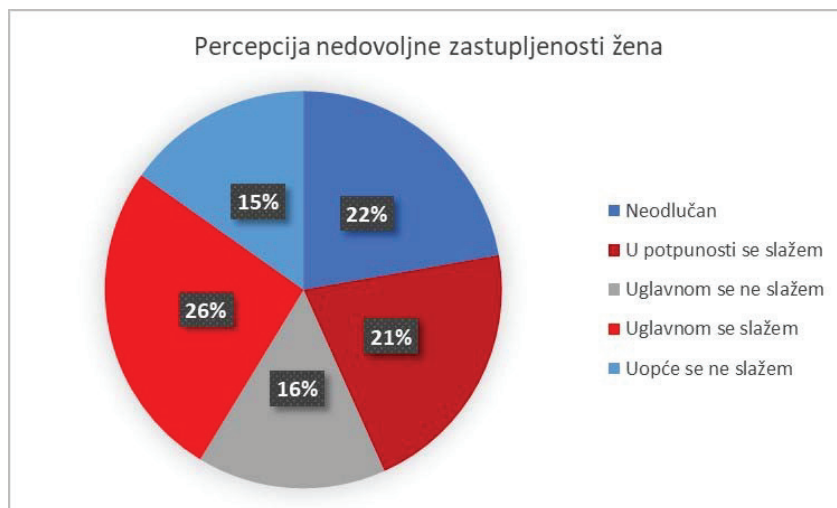
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *preferiranje ženskih kandidata* i *članstvo u političkoj stranci* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,108, što je više od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost.

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *preferiranje ženskih kandidata* i *aktivnost u NVO* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,076, što je više od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable ne postoji statistički značajna povezanost. Politička reprezentacija žena je složen fenomen i naše istraživanje ukazuje na to da se u preferiranju kandidatkinja ukršta veliki broj faktora. Među demografskim faktorima koji utječu na preferiranje su *godine starosti*, *stepen obrazovanja*, *spol* i *radni status*. Kao i u drugim istraživanjima na opštem uzorku, kod mlađe

starsosne kategorije i kod visokoobrazovanih manje su izražene patrijarhalne vrijednosti te i u našem uzorku ove kategorije u većoj mjeri podržavaju kandidatkinje. Činjenicu da nezaposleni u većoj mjeri pokazuju sklonost da podrže kandidatkinje možemo povezati sa većom senzibilnošću političarki ka socijalnim pitanjima i uopšte ugroženim kategorijama u društvu, odnosno očekivanjima da su one senzibilnije (tzv. etika brige). Činjenicu da žene ne podržavaju u dovoljnoj mjeri žene povezujemo sa većim očekivanjima koje one imaju od kandidatkinja u odnosu na muške ispitanike. Ista je situacija i s aktivizmom u civilnom društvu s obzirom na to da nismo dobili značajne statističke razlike između aktivnih i neaktivnih, te je pretpostavka da članstvo u NVO povećava očekivanja od kandidatkinja kojima se ne daje bezrezervna podrška i samo na osnovu spola. Nepostojanje statističke povezanosti između članstva u političkoj stranci i preferiranja kandidatkinja možemo povezati sa činjenicom da u političkim strankama u BiH generalno nisu izgrađeni mehanizmi koji bi u punom smislu doprinijeli rodnoj ravnopravnosti, kao i sa činjenicom da se politički aktivne žene u strankama često posmatraju kao konkurencija i suočavaju sa različitim oblicima prepreka u odnosu na muške kolege (posebno predrasudama, ali i različitim oblicima rodno zasnovanog nasilja i uznemiravanja).

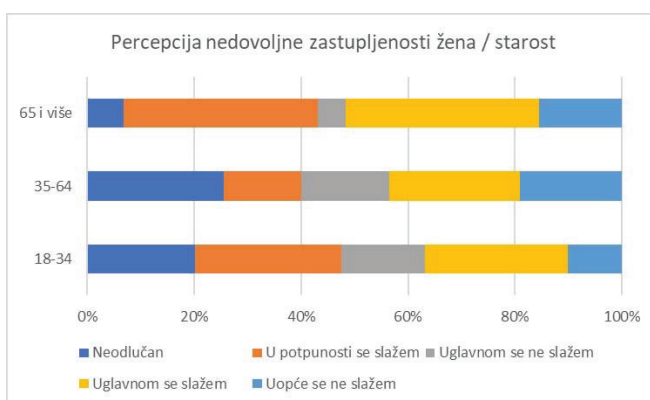
3.2 Zadovoljstvo zastupljenošću žena u lokalnoj upravi

Na postavljeno pitanje “Smatrate li da su žene nedovoljno zastupljene u općinskim organima uprave i institucijama lokalnih vlasti u Vašoj lokalnoj zajednici” dobijena je distribucija odgovora prezentirana na grafikonu.

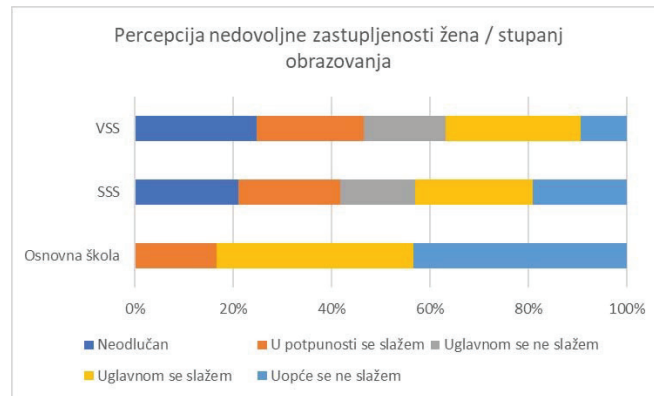
Grafikon 131. Percepcija nedovoljne zastupljenosti žena u politici

Postoji visok stupanj svjesnosti o nedovoljnoj zastupljenosti žena u lokalnoj upravi. Ako bismo polarizovali izjašnjavanje na postavljeno pitanje, dobili bismo da 47% ispitanika smatra da je zastupljenost žena u lokalnoj upravi nedovoljna, a 31% se ne bi složilo s tom ocjenom. Ovo ukazuje na postojanje svijesti o problemu koji je posebno izražen na lokalnom nivou i kojem se često ne pridaje dovoljna pažnja koliko bi trebalo, s obzirom na to da od lokalnog nivoa započinje tzv. politička karijera i da se već na ovom nivou žene u BiH koje se odluču na direktno učešće u političkom životu susreću sa različitim preprekama.

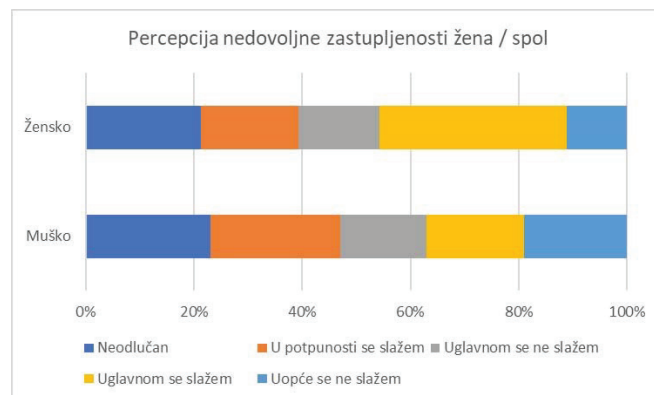
Grafikon 132. Percepcija nedovoljne zastupljenosti žena u politici/starost

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija nedovoljne zastupljenosti žena* i *starost* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da je percepcija o nedovoljnoj zastupljenosti žena u lokalnoj upravi najprisutnija kod najstarije i najmlađe dobne skupine. Kod mlađe populacije je inače bila najprisutnija podrška kandidatkinjama u odnosu na druge dvije starosne kategorije, a veliko pristajanje uz tvrdnju da su žene nedovoljno zastupljene kod starosne kategorije iznad 65 godina možemo eventualno povezati sa naslijeđem socijalističkog perioda u kojem je kroz tadašnji koncept emancipacije žena naglašavana važnost njihove uključenosti u različitim sferama i u procesima donošenja odluka.

Grafikon 133. Percepcija nedovoljne zastupljenosti žena u politici/obrazovanje

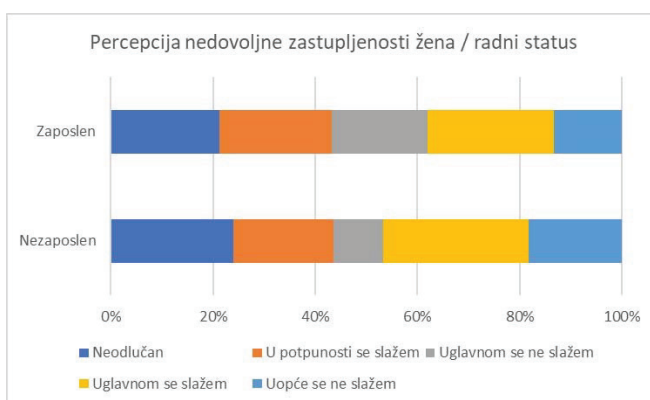
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija nedovoljne zastupljenosti žena i stupanj obrazovanja* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da je percepcija o nedovoljnoj zastupljenosti žena u lokalnoj upravi najprisutnija kod ispitanika sa visokom stručnom spremom, a najmanje kod ispitanika sa završenom osnovnom školom kao najvišim stupnjem obrazovanja. Kao i u odgovorima na prethodno pitanje, uviđamo da je stepen obrazovanja važan faktor koji utječe na odnos prema rodnoj ravnopravnosti i u političkom životu, između ostalog. Sa stepenom obrazovanja opada i privrženost patrijarhalnim vrijednostima i tradicionalističkim obrascima, što potvrđuju i odgovori na ovdje postavljeno pitanje.

Grafikon 134. Percepcija nedovoljne zastupljenosti žena u politici/spol

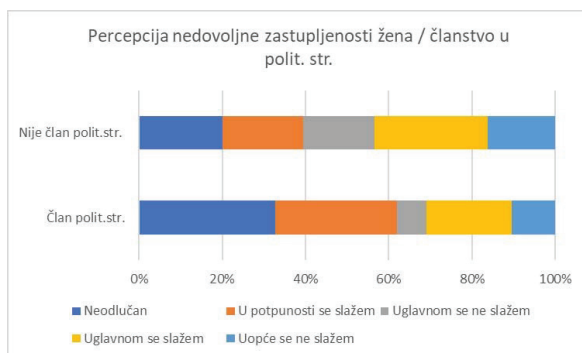
Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija nedovoljne zastupljenosti žena i spol* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje

od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da je bezrezervna percepcija o nedovoljnoj zastupljenosti žena u lokalnoj upravi (izražena ocjenom “u potpunosti se slažem”) prisutnija kod muškaraca nego kod žena. Kod žena je percepcija “uglavnom se slažem” prisutna u mnogo većoj mjeri nego kod muškaraca. Kod žena je i dvostruko manje prisutna percepcija “uopće se ne slažem”. Razlike na osnovu spola su stoga više izražene kroz razlike u oblicima pristajanja, odnosno nepristajanja na postavljenu tvrdnju.

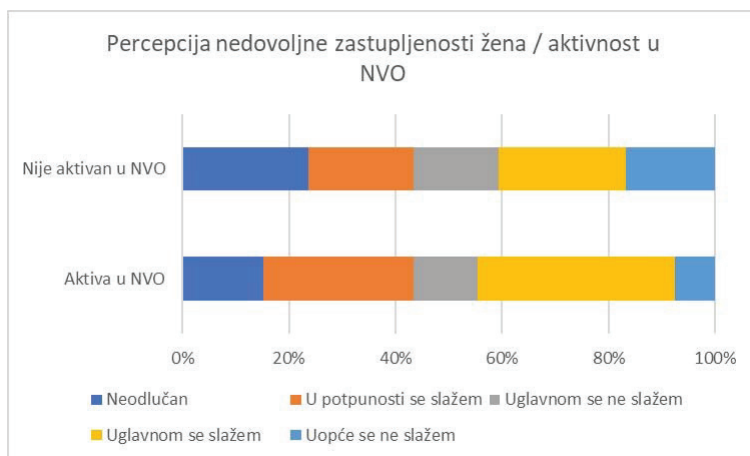
Grafikon 135. Percepcija nedovoljne zastupljenosti žena u politici/radni status

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija nedovoljne zastupljenosti žena* i *radni status* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da je bezrezervna percepcija o nedovoljnoj zastupljenosti žena u lokalnoj upravi (izražena ocjenom “u potpunosti se slažem”) prisutnija kod zaposlenih nego nezaposlenih osoba. Kod nezaposlenih je prisutna u mnogo većoj mjeri nego kod zaposlenih percepcija “uopće se ne slažem”. I dok su nezaposleni u većoj mjeri podržavali kandidatkinje u odnosu na zaposlene, zaposleni su više svjesni manje zastupljenosti žena, što je povezano sa njihovom većom informisanošću o političkim procesima na lokalnom nivou i većim učešćem u konkretnim oblicima participacije.

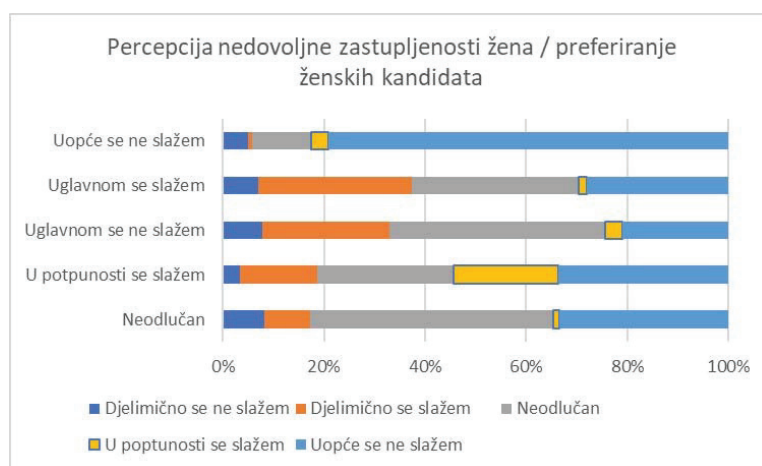
Grafikon 136. Percepcija nedovoljne zastupljenosti žena u politici/članstvo u političkoj stranci

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija nedovoljne zastupljenosti žena i članstvo u političkoj stranci* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da je bezrezervna percepcija o nedovoljnoj zastupljenosti žena u lokalnoj upravi (izražena ocjenom “u potpunosti se slažem”) prisutnija kod članova političkih stranaka nego kod onih koje nisu članovi. Kod onih koji nisu članovi prisutna je u većoj mjeri nego kod članova percepcija “uopće se ne slažem”. Iako u prethodnom pitanju nismo dobili statistički značajne razlike kada je riječ o podršci kandidatkinjama između članova političkih stranaka i onih koji to nisu, očigledno je da je kod članova prisutna veća informisanost o manjoj zastupljenosti žena.

Grafikon 137. Percepcija nedovoljne zastupljenosti žena u politici/aktivnost u NVO

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija nedovoljne zastupljenosti žena i aktivnost u NVO* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. Na grafikonu je vidljivo da je bezrezervna percepcija o nedovoljnoj zastupljenosti žena u lokalnoj upravi (izražena ocjenom “u potpunosti se slažem”) značajno prisutnija kod aktivista NVO nego kod neaktivista. Kod neaktivista je dvostruko prisutnija nego kod aktivista percepcija “uopće se ne slažem”. Iako u prethodno postavljenom pitanju kada je riječ o preferiranju kandidatkinja nismo dobili statistički značajne razlike između aktivnih i neaktivnih u civilnom društvu, očigledno je da članstvo u NVO u značajnoj mjeri povećava svijest i informisanost o nedovoljnoj zastupljenosti žena.

Grafikon 138. Percepcija nedovoljne zastupljenosti žena u politici/preferiranje ženskih kandidata

Hi kvadrat test ukrštanja varijabli *percepcija nedovoljne zastupljenosti žena i izborna preferiranje ženskih kandidata* daje vrijednost za *Asymp. Sig. (2-sided)* = 0,000, što je manje od granične vrijednosti 0,05. Zaključujemo da između ove dvije varijable postoji statistički značajna povezanost. To znači da možemo zaključiti da na percepciju nedovoljne zastupljenosti žena u organima lokalne uprave utječu izborne preferencije žena.

Na grafikonu je vidljivo da:

- ispitanici koji su neodlučni oko stava da su žene nedovoljno zastupljene u organima lokalne uprave najčešće su neodlučni i oko izbornih preferencija žena i nisu spremni u startu dati prednost ženama na izborima;

- ispitanici koji se u potpunosti slažu s ocjenom da su žene nedovoljno zastupljene u organima lokalne uprave u većoj mjeri nego drugi spremni su dati startnu prednost ženama na izborima;
- ispitanici koji se uopće ne slažu sa ocjenom da su žene nedovoljno zastupljene u organima lokalne uprave u najvećoj mjeri nisu spremni dati startnu prednost ženama na izborima.

3.3. Zaključak

U strukturi uzorka je 51,5% ispitanica. Dobijeni rezultati ukazuju na to da su i žene i muškarci nedovoljno uključeni u procese donošenja odluka na lokalnu, iako i jedni i drugi sudjelovanje u odlučivanju o javnim poslovima smatraju veoma važnim, pri čemu muškarci u nešto većoj mjeri nego ispitanice. No ova percepcija važnosti ne rezultira stvarnim učešćem, što ukazuje na svojevrsnu diskrepanciju između onog što je poželjno, a to je veće učešće građana i građanki u ovim procesima, i stvarne participacije u ispitivanim lokalnim zajednicama. Ovo svojevrsno otuđenje posebno potvrđuju negativni stavovi koji se tiču odnosa lokalnih vlasti prema učešću građana i građanki – samo 5,1% žena i 5,2% muškaraca u uzorku smatra da je lokalnim vlastima iskreno stalo da se građani/ke uključe u procese kreiranja odluka, dok muškarci u znatno većoj mjeri navode da je riječ o formalnom ispunjavanju obaveze od strane vlasti, a kod žena je znatno više prisutna percepcija da je prisutan doživljaj opterećenja kod organa lokalne samouprave. Uprkos tome, građani i građanke učestvuju u nekim oblicima participacije, ali u nedovoljnoj mjeri: tek 1/5 ispitanih navodi da je učestvovala u institucionalnim mehanizmima participacije, dok je učešće u protestnim okupljanjima najzastupljenije i 1/3 navodi da je u njima učestvovala.

Prema rezultatima provedenog istraživanja, generalno se ispitanice smatraju bolje informiranim u odnosu na ispitanike, mada u manjoj mjeri učestvuju u grupi potpuno informiranih, jer istovremeno u mnogo manjoj mjeri učestvuju u grupi ispitanika koji smatraju da uopće nisu informirani. Statistički je značajna razlika u samopercepciji stupnja informiranosti o radu organa lokalne vlasti između ispitanika muškog i ženskog spola.

Informiranost građana je u statistički značajnoj vezi s odnosom prema učešću žena u političkim procesima. Vidljivo je da je preferiranje ženskih kandidata na izborima praćeno višim stupnjem informiranosti, odnosno da je u poduzorku ispitanika koji spol kandidata ne uzimaju kao bitan faktor izbornog opredjeljivanja najmanja zastupljenost onih koji se smatraju neinformiranim. Informiranost građana u statistički je značajnoj vezi sa percepcijom

zastupljenosti žena u lokalnim organima. Uočljivo je da je percepcija zastupljenosti žena u lokalnim organima vlasti praćena višim stupnjem informiranosti, odnosno da je u poduzorku ispitanika koji su neodlučni najmanja zastupljenost onih koji se smatraju potpuno informiranim. Informiranost je u statistički značajnoj vezi s odnosom prema učešću žena u političkim procesima kao i sa percepcijom zastupljenosti žena u lokalnim organima vlasti. Uz viši stupanj informiranosti idu preferiranje ženskih kandidata na izborima i stav da žene nisu u dovoljnoj mjeri zastupljene u lokalnim organima vlasti.

Deksriptivni rezultati dalje ukazuju na to da su u procentualnom smislu, kada je riječ o različitim oblicima participacije prema spolu, prisutne varijabilnosti u smislu da muškarci u nešto većem procentu učestvuju na referendumu i na protestnim okupljanjima, da žene nešto više djeluju kroz mjesne zajednice, dok je distribucija odgovora prema spolu gotovo jednaka kada je riječ o građanskoj inicijativi. Pri tome su statistički značajne razlike utvrđene samo u slučaju učešća u radu mjesnih zajednica, i to u korist žena, ali nisu potvrđene kada je riječ o pokretanju inicijative prema savjetu mjesne zajednice i muškarci u većoj mjeri nego žene preferiraju pokretanje tog oblika inicijativa.

Ono što je evidentno iz naših rezultata jest da na participaciju uopšte i na učešće u različitim oblicima participacije u najvećoj mjeri utječu *stepen obrazovanja, radni status, odnosno zaposlenost, i članstvo u nevladinim organizacijama* koji, što se longitudinalno potvrđuje u svim istraživanjima i u različitim političkim kontekstima, povećavaju kompetenciju, kao i osjećaj subjektivne kompetencije za stvarno i moguće učešće. U našem istraživanju članstvo u NVO, odnosno udruženjima, utječe jednoznačno pozitivno na sve oblike participacije. Time je i u našem istraživanju potvrđena Tokvilova teza o važnosti udruživanja kao tzv. kapilarnih struktura demokratije u kojima se stiču važne vještine za političku participaciju. S tim u vezi, spol igra eventualnu ulogu ukoliko je povezan sa tim obilježjima i karakteristikama, koji onda generišu veći osjećaj kompetencije za političku participaciju muškaraca, koja je potvrđena i u našem istraživanju u statistički značajnoj mjeri: duplo više muškaraca u odnosu na žene percipira svoje kompetencije kao velike, a žene ih u većoj mjeri u odnosu na muškarce procjenjuju kao slabe, odnosno nikakve.

Prema rezultatima posljednjeg popisa i drugih dostupnih podataka statističkih zavoda i agencija, u Bosni i Hercegovini je znatno porastao broj visokoobrazovanih žena koje su brojčano nadmašile muškarce u grupi visokoobrazovanih i uočavaju se dalji trendovi porasta, ali to ne važi za manje i nerazvijene lokalne zajednice, koje su očigledno i dalje izrazito patrijarhalne. No,

žena je više među osobama bez ikakvog, odnosno samo s osnovnim nivoom obrazovanja, tako da ove nejednakosti, uprkos pomenutom znatnom porastu žena sa završenim visokim obrazovanjem, i dalje generiraju određene razlike u kapacitiranosti za participaciju kada je riječ o ženama i muškarcima. Budući da je generalno u BiH prisutna veća prisutnost žena među ekonomski neaktivnim stanovništvom, da su žene izloženije dugotrajnoj nezaposlenosti i da je više visokoobrazovanih žena među nezaposlenima u odnosu na istu kategoriju muškarca, i to uslovno rečeno determinira i usložnjava njihovu kapacitiranost za političku participaciju, posebno ako imamo u vidu još i neravnopravnu raspodjelu kućnih poslova. Kada je riječ o civilnom društvu, ono se često smatra prijemčivijim za žene u kojem one kroz tzv. surogat reprezentaciju lakše artikuliraju svoje glasove i interese nego što je to moguće u političkim partijama u Bosni i Hercegovini kojim uporno dominiraju muški lideri, te su i u našem uzorku žene u nešto većoj mjeri bile aktivne u nevladinim organizacijama u odnosu na muškarce (9,3% žena naspram 7,1% muškaraca). No, rezultati pokazuju da spol osobe ne utječe presudno na djelovanje prema organima vlasti kroz NVO, iako su ispitanice u većoj mjeri nego ispitanici navele da preferiraju ovaj oblik djelovanja. Pri tome svakako treba imati u vidu veliku varijabilnost NVO i udruženja i na činjenicu da građani/ke najviše učestvuju u sportskim i rekreativnim udruženjima, a manje u onima koja se bave tzv. političkim pitanjima, te bi ovdje dobijene podatke trebalo dodatno istražiti u kontekstu lokalne demokratije.

Također, lokalni nivo se često smatra prijemčivijim za djelovanje građana i građanki, na šta se ukazalo u teorijskim tekstovima u ovoj studiji, i posebno za žene, s obzirom na to da one navodno lakše povezuju svoje svakodnevne obaveze sa političkim djelovanjem na lokalnu. Da bi se to pak ostvarilo u institucionalnom smislu, potrebne su i pozitivne percepcije stanovništva, odnosno biračkog tijela, o važnosti političkog učešća žena na lokalnu. Kada je riječ o preferiranju kandidatkinja na lokalnim izborima u odnosu na kandidate, dobijeni su varijabilni odgovori, s tim da je najzastupljenija grupa koja se uopšte ne slaže sa tvrdnjom da na izborima radije glasa za kandidatkinju nego za kandidata (35,95%), a približno toliko se niti slaže niti ne slaže (33,54%). Očigledno je da su pored spola za naše ispitanike/ce važna i druga obilježja, kao što su npr. politička stranka kandidatkinje, kao i druge lične karakteristike, imajući u vidu izborni sistem preferencijalnog glasanja. Zanimljivo je da su ispitanice u nešto manjoj mjeri preferirale kandidatkinje u odnosu na muške ispitanike, uz određene varijabilnosti prema spolu kada je riječ o stepenu preferiranja, odnosno nepristajanja na datu tvrdnju. To možemo povezati sa većim očekivanjima žena koje imaju

od kandidatkinja i potom izabranih žena koje su kao takve često opterećene obavezom (ili trebaju da se već osjećaju obavezno) da predstavljaju i druge žene i da se često susreću sa brojnim preprekama na tom putu, kako unutar stranaka tako i unutar predstavničkih institucija u kojima su žene dugoročno podzastupljene i u kojima dominiraju neformalna pravila koja su samo naizgled rodno neutralna. Dalje, uvođenje tzv. kvota za manje zastupljeni spol (što su u BiH uvijek žene) rezultira stranačkom politikom pukog ispunjavanja zakonske forme bez nedovoljne promocije kandidatkinja i svi navedeni problemi kao da se reflektuju i na ovdje dobijene rezultate. Činjenica da u ovom pitanju nisu dobijene statistički značajne razlike između aktivnih u NVO i onih koji to nisu ukazuje na gore opisane probleme koji se tiču položaja i uloge žena na kandidatskim listama. Uprkos ovim dvojabama koje se tiču političke reprezentacije žena, što je posebna tema koja zahtijeva posebno istraživanje u Bosni i Hercegovini, ispitanici i ispitanice su prilično svjesni nedovoljne zastupljenosti žena na mjestima odlučivanja na lokalnu, pri čemu je stupanj informisanosti u statistički značajnoj vezi i s odnosom prema učešću žena u političkim procesima i sa percepcijom zastupljenosti žena u lokalnim organima vlasti, a ispitanice u našem uzorku sebe generalno smatraju informisanijim o radu lokalnih vlasti u odnosu na ispitanike. Uz viši stupanj informisanosti ide i preferiranje kandidatkinja na izborima i stav da žene nisu u dovoljnoj mjeri zastupljene u lokalnim organima vlasti. To je svakako važan podstrek za dalje urođjavanje politike, pri čemu je lokalni nivo veoma važan, a prilično zapostavljen segment u našem društvu.